

DIALOG

2016

14

26. ROČNÍK

EVROPA XXI

REVUE KŘESŤANSKÉ ORIENTACE PRO VĚDU A KULTURU

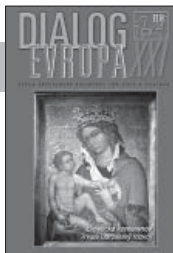
*Bioetická konference
Trvale udržitelný rozvoj*

Seminář Hnutí Křesťan a práce s názvem Úloha zaměstnaneckých organizací a dalších částí občanské společnosti při prosazování trvale udržitelného rozvoje (se zvláštním zřetelem na mladou generaci). Konal se 9.–11. 9. 2016 na Velehradě. (Foto: Karol Dubovan, září 2016)

◀ Brněnské diecézní muzeum na Petrově: Madona z Veverí – 40. léta 14. století. (Foto: Pavel Kopeček, říjen 2016)

Obsah

Rozhovor s pomocným biskupem brněnských diecéze Mons. Pavlem Konzubalem 3

Naše téma 1:

Lékař–sestra–pacient

Jiří Ehrmann:
Lékař–sestra–pacient. Etické problémy
vzájemné komunikace 5

Jiří Ehrmann, Lenka Šeflová, Martin Šamaj:
Komunikace mezi lékařem a pacientem 6

Alena Glajchová:
Komunikace lékař–pacient:
Zranitelnost lékařské profese 15

Leo Zerhau:
Duchovní rozměr péče o nemocné 24

Pavel Horák:
Biologická léčba v revmatologii
v širším kontextu 25

Naděžda Špatenková:
Omezení hybnosti jako ztráta z pohledu
psychologie 27

Ladislav Tichý:
Vstaň a chod! 31

Naše téma 2:

Trvale udržitelný rozvoj

Alfred Zankanella:
Encyklika Laudato si a současná krize 33

Edward Prah:
Applikace sociálního učení Církve v Africe .. 41

Luděk Rychetník:
Dobré vládnutí pro udržitelný rozvoj 48

Reportáž:

Marek Hlávka:
Obraz Madony z Veverí 56
Příběh jedné restituční kauzy

editorial

*Milí čtenáři, členové, přátelé a podporovatelé
naší akademie,*

*dostává se vám do rukou další číslo našeho
časopisu Dialog Evropa XXI, které shrnuje
činnost naší organizace za rok 2016. Úvodním
příspěvkem tohoto čísla je rozhovor s novým
brněnským pomocným biskupem Mons.
Dr. Pavlem Konzubalem, který má v rámci
diecéze na starosti školství a v naší církvi
katechezi. Za velmi inspirující považují jeho
pohled na MSKA, kdy mluví ne o hledání
nějakého lídra a silné osobnosti, ale o budování
akademie zdola, skrze její členy.*

*Hlavní témata představují dvě významné
akce letošního roku, které jsme organizovali či
se na nich podíleli. První z nich byla bioetická
konference v Olomouci s tématem „Lékař–*

Dialog Evropa XXI – revue křesťanské orientace pro vědu a kulturu,
26. ročník, číslo 1-4 / 2016

Vydavatel: Moravsko-slezská křesťanská akademie (MSKA), 602 00 Brno,
Smetanova 14 – tel.: 537 021 342 – číslo účtu: 134 235 7389/0800

Web: www.mska.biz / E-mail: mska@mska.biz

Registrováno na Ministerstvu kultury ČR pod číslem MK ČR E 5224
Šéfredaktor: Ing. ThDr. Pavel Kopeček, Th.D.

Redakční rada: Prof. Pavel Ambros SJ, Th.D., Prof. MUDr. Augustin Svoboda, CSc.,
PhDr. Karel Rechlík, PhDr. Jiřina Štouračová, Ing. Jiří Konečný

Prof. MUDr. Květoslav Šípr, CSc., Mgr. František Černín, Bc. Zuzana Bartošíková,
Sazba a tisk: Protis, spol. s r. o., Podolí 115, 664 03, tel.: 544 228 378

Distribuce: sekretariát MSKA, 602 00 Brno, Smetanova 14

Objednávky předplatného: viz MSKA

Cena tohoto čísla je 75 Kč / 3 Euro

ISSN 1210-8332

B | R | N | O | I

III
NADACE ČEZ

Jihomoravský kraj

Časopis vychází s podporou Statutárního města Brna, Nadace ČEZ a Jihomoravského kraje

ISSN 1210-8332

Obsah

Studie:

Květoslav Šipr, Helena Šiprová: Nedožitě devadesátiny Jérôme Lejeuna	64
Eva Marie Blažková: Ohlédnutí do života kuřimské farnosti	67

MSKA:

Lenka Klačková: Šlapanice.....	74
Karel Kotyza: Prostějov.....	75
Martina Orságová: Olomouc	75
Antonín Malach: Třebíč	76
Jan Vidmoch: Ostrava.....	77
Josef Klimek: Zábřeh	79
Martina Orságová: Centrum pro rodinu.....	80
Jiřina Štouračová: FEECA 2016 - podzimní zasedání ve Vídni.....	81
Zpráva předsedy za rok 2016.....	82
E-časopis	84

Recenze:

Jiřina Štouračová Josef Konšel: Moje cesta.....	85
Jiřina Štouračová Výroční zpráva Biskupství Ostravsko-opavského.....	87
Jiřina Štouračová Vladimír Palko: Lvi přicházejí	88

Zprávy:

Zprávy ze světa	91
-----------------------	----

sestra-pacient: Etické problémy vzájemné komunikace,“ z níž přinášíme příspěvky. Velké poděkování patří především panu prof. MUDr. Jiřímu Ehrmannovi i celému výboru RP MSKA v Olomouci za přípravu a organizaci bioetické konference.

Druhou akcí byl mezinárodní seminář na Velehradě, organizovaný Hnutím křesťan a práce, jehož motem byla Úloha zaměstnaneckých organizací a dalších částí občanské společnosti při prosazování trvale udržitelného rozvoje (se zvláštním zřetelem na mladou generaci). Z tohoto semináře uvádíme jen tři nejvýznamnější příspěvky.

Velmi zajímavá je reportáž P. Marka Hlávky ohledně navrácení obrazu Madony z Veveří farnosti Veverská Bítýška, v rámci restitučních nároků i popis celého průběhu a jednání se státní správou.

V rubrice studie nabízíme krátkou vzpomínku na profesora Jérôme Jean Louis Marie Lejeune a přiblížíme i dějiny Kuřimské farnosti.

Bohatá je rubrika popisující činnost MSKA, jejich poboček i úkolů, které před naši organizací stojí. V závěru přinášíme recenzi na některé knižní tituly a zprávy z katolických tiskových agentur.

Všem bych chtěl popřát radostné vánoce a mnoho osobních i pracovních úspěchů v roce 2017.

Pavel Kopeček,
šéfredaktor

Rozhovor s pomocným biskupem brněnské diecéze Mons. Pavlem Konzbulem

1. Vážený otče Pavle, od Vašeho biskupského svěcení, které bylo v červnu 2016, uplynulo již několik měsíců. Jak se za tuto dobu změnil Váš život, co nového přišlo a co jste musel opustit?

Musel jsem toho opustit vícero. Nejprve jsem se přestěhoval, sice jen do vedlejšího domu, ale když se stěhujete, nese to s sebou stejné množství práce, bez ohledu na vzdálenost. Dále jsem opustil farnost, ale ne úplně. Z faráře jsem se stal farníkem ve své bývalé farnosti, myšleno teritoriálně. Do jisté míry se změnil i obsah mé práce. Zatímco doposud jsem řešil problémy a chod farnosti a katedrály, nyní na její místo nastoupila diecézní kurie, jejímž jsem ředitelem. K této princezně jsem jako bonus dostal polovinu království ve formě péče o církevní školy v diecézi, jelikož jsem byl jmenován biskupským vikářem pro církevní školství. Zatím ještě nevím, z čeho mám mít větší radost, zda z princezny nebo školního království. Ale to ukáže čas. Doufám, že princezna nebude příliš hádavá, marnivá nebo líná a království zanedbané. Mimo jiné jsem také v uplynulé době podstoupil poměrně závažnou operaci, která mne donutila některé osobní pohledy na svět mírně přehodnotit. Jsem ale přesvědčen, že podle Boží vůle se události v životě skládají postupně do mozaiky, která má vést k přiblížení se Bohu a druhým. Takže uplynulé období bych hodnotil především pozitivně, i když ne vždy bylo vše pro mne lehké.

2. Jak vnímáte svou biskupskou službu a své poslání? V rámci ČBK budete mít na starosti školství, jaké priority vidíte pro církevní školství (základní, střední a vysoké)?

Chtěl jsem, aby moji biskupskou službu vyjadřovalo především moje osobní heslo z Janova evangelia, které lze zjednodušeně vyjádřit třemi slovy – cesta, pravda a život. My křesťané bychom měli být především lidmi na cestě. Jak tvrdil sv. Augustin, máme dvojí občanství, pozemské a nebeské. To v nás podle mého soudu vyvolává jistě pnutí, a to bude životodárné, jen pokud budeme pravdiví. Pokud si uvědomíme, že Ježíš Kristus je nejen pravdou, ale i cestou, pak žijeme naplno. A právě proto bych chtěl ve své biskupské službě druhým ukazovat, že naše víra nám umožňuje právě skrze pravdu žít život s odpovědným nadhledem v optimistickém očekávání plného nebeského občanství.

V rámci ČBK budu mít na starosti katechetickou subkomisi. V tomto oboru jsem více praktikem než teoretikem, přestože jej vyučuji na Pedagogické fakultě MU v Brně. Právě z této stránky bych jej chtěl uchopit. Mým cílem je dosáhnout nejen jednotné koncepce práce katechetů u nás, ale především tvorby vhodných a kvalitních učebnic, které by katechetům pomohly v jejich praxi. Domnívám se, že v době, kdy v církvi zvažujeme do čeho investovat, abychom byli ekonomicky soběstační, je investice do lidí

(a tím pádem i do katecheze) absolutní prioritou. Pokud tak církev v historii konala, většinou se jí to v dlouhodobějším horizontu vyplatilo.

3. Jako dlouholetý spirituál Biskupského gymnázia v Brně jste se setkával s mladými lidmi a pedagogy. Budete školy v diecézi navštěvovat a pomáhat v jejich rozvoji?

Jelikož jsem za jejich rozvoj v diecézi odpovědný, tak jsem již s těmito návštěvami začal. Většina škol na mne zapůsobila silně pozitivně a na tuto práci se velmi těším. I v probíhajícím školním roce jsem si ponechal malou výuku na Biskupském gymnázium v Brně, právě proto, aby můj kontakt s učiteli i studenty neztratil svoji životaschopnost.

4. Vzdělávání má v programu i MSKA. Kterým směrem by se měla naše organizace rozvíjet a na jaké aktivity se zaměřit? Co by měla církev od akademických sdružení, jako je naše, očekávat?

Vzhledem k mému původnímu technickému vzdělání mám sklon k věcem přistupovat především z praktické stránky. MSKA je dle mého soudu akademická organizace, která může církvi, biskupům, kněžím, katechetům atd. nabídnout podporu v oblastech, ve kterých oni sami nejsou odborníky. Uvedu příklad: Lidé hledající, katechumeni, ti, kteří se připravují k přijetí svátosti biřmování, často řeší problémy, kde se potkávají věda a víra (genetika, vesmír, etika), a některé problémy jsou tak náročné, že objektivní odpověď může dát jen skutečný profesionál v daném oboru. Jsem také osobně přesvědčen, že přinejmenším polovina populace je schopna a ochotna církvi naslouchat, pokud bude mluvit srozumitelně. A tak právě ono vzdělávání těchto lidí v tom, co církev přináší, co historicky přinesla do světa kultury a vědy a co je jen balast a předsudky, představuje jakési preevangelizační pole, kde by právě MSKA mohla být jedním z klíčových hráčů.

5. Jak může MSKA přispět k dialogu mezi církevním, akademickým a kulturním světem?

Myslím, že na tuto otázku jsem již z části odpověděl v předchozím odstavci. Nicméně se domnívám, že je důležitá nejen odbornost, ale i množství lidí, kteří se do MSKA chtějí aktivně zapojit. Pokud jejich množství bude tzv. podkritické, žádné velké přispění asi nenastane. Osobně bych víc sázel právě na drobnou práci většího počtu lidí, kteří jsou vedeni společnou myšlenkou, než na „očekávané mesiáše“. Pokud se tedy MSKA stane jakýmsi kvasem přítomným v diecézích a především ve farnostech, přispění se bude projevovat přirozeně a automaticky.

6. Co přát MSKA do další činnosti?

Chtěl bych na závěr připomenout jednu anekdotu, ve které zákaznice vstoupí do módního obchodu a pravi: „Chtěla bych si vyzkoušet ten extravagantní tmavý model, co máte v koutě výlohy.“ Prodáváč na to odpoví: „Lituji, to nepůjde. To nejsou šaty, to je stín od lampy.“ Stejně tak i naše poznávání a bádání často představuje jen studium stínu, které je pouze pomůckou a ukazatelem. Italský renesanční génius Michelangelo Buonarroti říkal, že slunce je jen Boží stín. Přeji tedy akademii, aby nikdy nezapomínala pro stín na slunce a pro slunce na Boha.

Za rozhovor děkuje šéfredaktor časopisu Dialog Evropa XXI – Pavel Kopeček.

Lékař–sestra–pacient.

Etické problémy vzájemné komunikace

Jiří EHRMANN

Od roku 2000 probíhá v Olomouci každý rok na podzim z iniciativy Moravsko-slezské křesťanské akademie bioetická konference. Během té doby byla na tomto fóru předmětem diskuse již celá řada aktuálních témat. Na letošní, v pořadí již sedmnácté konferenci, akreditované Českou asociací sester, která se konala v sobotu 1. října 2016 v Arcidiecézním muzeu, šlo o vztah lékaře a sestry k pacientovi s důrazem na etické problémy vzájemné komunikace. Tradičními spolupřáteli byly Etická komise LF UP a FN Olomouc, Muzeum umění a Arcibiskupství olomoucké.

Absolventi medicínského studia skládají více než 2000 let starou Hippokratovu přísahu, a to i přesto, že v žádné zemi nebyla a není právní normou, ale jen etickým apelem, jak utvářet vztah mezi lékařem a nemocným. Vyhrocený individualismus a morální relativismus dnešní doby má své konkrétní důsledky i ve vztahu lékař–sestra–pacient. Posun od pacienta ke klientovi má zdůrazňovat jiný než staletí existující paternalistický vztah mezi poskytovateli zdravotní služby a nemocnými. Taková změna má bezesporu řadu výhod, zejména v tom, že je široké populaci poskytována vysoce odborná, na vědeckých důkazech postavená zdravotní péče; nevýhodou však je ztráta individuálního zaujetí pro nemocnou osobu.

Konference se zúčastnilo zhruba 80 posluchačů, kteří vyslechli celkem pět příspěvků: P. ThLic. Leo Zerhau (Katolická asociace nemocničních kaplanů, Brno), *Duchovní rozměr péče o nemocné*; Mgr. Alena Glajchová (Filozofická fakulta Západočeské univerzity, Plzeň), *Zranitelnost lékařské profese jako důsledek rostoucí autonomie pacientů*; Prof. MUDr. Jiří Ehrmann, CSc. (LF UP), *Komunikace mezi lékařem a pacientem*; Mgr. Lenka Šeflová (vrchní sestra II. interní kliniky FN Olomouc), *Komunikace mezi sestrou a pacientem* a Prof. MUDr. Jiří Ehrmann, CSc. (LF UP) – PhDr. Martin Šamaj, MBA (FZV UP), *Kazuistiky z oblasti soudního lékařství*. Bohatá diskuze se rozvinula především kolem otázky, jaké změny do vzájemné komunikace vnáší informovaný pacient a jak se vyrovnat s tím, že mnoha úkolů přetíženému zdravotnímu personálu nezbývá na potřebný rozhovor s pacientem dostatek času.

Příspěvky budou publikovány na stránkách časopisu Dialog-Evropa XXI, který v Brně vydává Moravsko-slezská křesťanská akademie.

Prof. MUDr. Jiří Ehrmann, CSc.,

II. interní klinika - gastro-enterologická a hepatologická

LFUP a FN Olomouc

Mail: ehrmanj@fnol.cz

Komunikace mezi lékařem a pacientem

Jiří EHRMANN, LENKA ŠEFLOVÁ, MARTIN ŠAMAJ

Způsob komunikace mezi nemocným a lékařem je podmíněn jejich vzájemným vztahem. Ten stojí na třech hlediscích. Je to hledisko terapeutické-léčebné, hledisko odpovědnosti za úroveň poskytované péče a třetím hlediskem je vlastní komunikace mezi nemocným a lékařem. V průběhu staletí se vztahy měnily a vyvíjely v závislosti na úrovních medicínského poznání, právního vědomí a logice etického rozhodování.

Ve starověku byla medicína spíše uměním než exaktní vědou a nehovořilo se o pravidlech, jak lékařské výkony provádět, nicméně vždy byly lékařům vštěpovány etické zásady, chránící nemocné před zneužitím tak důstojného a ve všech obdobích váženého povolání, jakým je lékařství. Doctorandi clarissimi skládali po úspěšném ukončení studia slib, jehož původní verze je přisuzována Hippokratovi (400-300 př. Kr.) a jeho žákům, ačkoliv některé pasáže jsou zřejmě dílem školy Pythagorejců (530 př. Kr.). Hippokratova přísaha měla zásadní význam při tvorbě etických a morálních norem v oblasti poskytování zdravotní péče. Ačkoliv i dnes z ní některé právní normy vycházejí, přísaha nemá a nikdy v žádné zemi neměla charakter právní normy, a to i přesto, že nemocní, ale i jejich právní zástupci se na ni někdy odvolávají při řešení sporů. Hippokratova přísaha byla a je tedy uznávanou ale jen specifickou etickou normou, upravující chování lékaře, a tedy normou profesní etiky relativně úzké skupiny lidí. Její znění není v jednotlivých zemích stejné a měnilo se v průběhu času, takže doktorandi skládali a skládají slib na přísahu často odlišnou.

Hippokratova přísaha

Prísahám při Apollonovi, bohu lékařství, při Aeskulapovi, Hygien a Panacei i při všech bozích a bohyních a dovolávám se jejich svědectví, že podle svých sil a svědomí budu tuto přísahu a tyto závazky řádně zachovávat.

Svého učitele v tomto umění budu ctít stejně jako své rodiče a vděčně mu poskytnu všechno nutné, ukáže-li se toho potřeba, také jeho potomky budu pokládat za bratry a budou-li se chtít naučit tomuto umění, vzdělám je v něm bez nároku na odměnu a jakékoliv zásluhy.

Rovněž umožním jak svým synům a dětem svého učitele, tak žákům, kteří se slavnostně zavázali lékařskou přísahou, aby se podíleli na výuce a přednáškách i celé vědě, jinému však nikoliv.

Lékařské úkony budu konat v zájmu a ve prospěch nemocného a podle svých schopností a úsudku. Vystříhám se všeho, co by bylo ke škodě a co by nebylo správné.

Způsob svého života zasvětim podle svých sil a svědomí prospěchu nemocných a budu je chránit před každou úhonou a bezprávím. Ani prosbami se nedám pohnout k podání smrtícího léku, ani sám k tomu nedám nikdy podnět. Stejně tak neposkytnu žádné ženě prostředek k vyhnání plodu, zachovám vždy svůj život i své umění čisté a prosté každé viny. Nepovedu řez u žádného nemocného, který trpí kameny, ale odevzdám ho mužům, v tomto oboru zkušeným.

Ať přijdu do kteréhokoliv domu, vejdu tam jen ve snaze pomoci nemocným, vyhýbaje se všem podezřením z bezpráví nebo jakéhokoliv ublížení. Stejně tak budu vzdálen touhy po smyslových požitcích se ženami a muži, jak se svobodnými, tak i otroky.

Uvidím-li nebo uslyším-li při své lékařské praxi nebo v soukromém životě lidí něco, co by mělo být utajeno, pomlčím o tom a zachovám to jako tajemství.

Když tuto přísahu dodržím a neporuším, nechť ve mém životě a umění skromně dopředu postoupím. Tak získám vážnost všech lidí a bude mi dopřáno žít navždy šťastně, požívat úcty u všech lidí a těšit se z plodů svého umění. Jestliže ale přísahu poruším, nechť se mi stane pravý opak.

Světovou zdravotnickou organizací (WHO) byl v roce 1948 sestaven slib, považovaný za moderní formu Hippokratovy přísahy.

Ženevský lékařský slib

V okamžiku, kdy nastupuji profesní lékařskou dráhu, zavazuji se slavnostně, že svůj život zasvětim službě lidstvu.

Svého učitele budu zachovávat v patřičné úctě a vděčnosti. Svě povolání budu vykonávat svědomitě a důstojně. Zdraví mých pacientů bude mým nejpřednějším zájmem. Budu zachovávat v tajnosti vše, co mi důvěrně svěří. Všemi prostředky, které mi budou dostupné, budu dodržovat čest a důstojné provozování lékařského povolání. Svě kolegy budu považovat za své bratry.

Nedopustím, aby se náboženské, nacionalistické, rasistické, stranické nebo třídní předsudky vetřely mezi mé povinnosti a pacienty.

Budu s největší pozorností ochraňovat lidský život, a to od okamžiku jeho vzniku. Ani nátlak a vyhrožování mne nedonutí k tomu, abych své lékařské znalosti obrátil proti ně kterému člověku.

Toto slibuji slavnostně na svou čest.

V lékařských slibech, které při promociích skládali absolventi lékařských fakult v ČSSR do roku 1989, bylo v úvodu zdůrazněno poslání vědy pro rozvoj socialistické společnosti a ve prospěch všeho lidu. Po vzniku ČR si LF vytvořily vlastní sliby.

Slib LF UP Olomouc

Slibuji, že všechnu svou činnost zaměřím ku prospěchu všech spoluobčanů bez rozdílu rasy, politického a náboženského přesvědčení, své povinnosti budu konat řádně s plným vědomím své odpovědnosti, obzvláště budu pečovat o zdravé i nemocné podle současného stavu lékařské vědy, budu své vzdělání a získané vědomosti neustále prohlubovat a obnovovat, budu zachovávat svůj život a své lékařské umění čisté a nezneužiji je proti zákonům lidskosti.

Budu zachovávat lékařské tajemství, budu neustále usilovat o mírové soužití mezi národy.

Ve všech svých činech se budu řídit zásadami lékařské etiky, ústavou a dalšími platnými zákony své vlasti, zachovám ve věčné paměti Universitu Palackého a budu se nejen svou prací, ale celým životem snažit, abych této starodávné universitě dělal(a) vždy jen čest.

Principy právní odpovědnosti v lékařství

Ze všech lékařských slibů a přísah vyznívá, že veškerá lékařská činnost by měla směřovat k prospěchu a blahu bližního, spoluobčanů, ať už metody, které k tomu vedou, jsou různé. V dnešní době jsou to hlavně sociálně tržní mechanismy, které jsou vůdčí silou v realizaci humánních cílů a zdá se, že i v naší společnosti získávají převahu. Zdravotníci budou mít snahu poskytovat svým nemocným co nejširší rozsah služeb, možná dokonce za hranicí odborné zdatnosti a morálka a svědomí se mohou zdát neuchopitelnými.

S rozvojem poznání v oblasti přírodních věd došlo v posledních desetiletích k explozivnímu nárůstu nových diagnostických a léčebných metod, které trh nejrůznějšími mechanismy, zatím převážně prostřednictvím lékaře, nabízí nemocným. Ti se pak stávají, aniž by si to uvědomovali, významnou součástí tržního systému, a již to nejsou nemocní nebo trpělivé osoby-pacienti s nerovným, často podřízeným vztahem k poskytovatelům zdravotnických služeb, ale klienti, čili rovnocenní partneři. Vznikla, dá se říci úplně nová dimenze vztahu lékař/nemocný.

Zdraví je nejcennějším pokladem, který na tomto světě máme. V žádném blahopřání nechybí na prvním místě, nicméně vděčnost za jeho navrácení nebyla a není tak samozřejmá. Již v Lukášově evangeliu můžeme číst „*když přicházel k jedné vesnici, šlo mu vstříc deset malomocných, zůstali stát opodál a hlasitě volali Ježíši, Mistře, smiluj se nad námi. Když je uviděl, řekl jim. Jděte a ukažte se kněžím. A když tam šli, byli očištěni. Jen jeden z nich, jakmile zpozoroval, že je uzdraven, hned se vrátil a velkým hlasem velebil Boha*“. Ale nejen nevděčnost ale přímo zloba je někdy „odměnou“ za lékařskou službu. Traduje se, že když se papež Klement VI. (1342-1352, velmi vzdělaný, patřící mezi „světsky“ založené papeže) tázal českého krále Jana Lucemburského, který byl již téměř slepý na jeho zdraví, a on mu odpověděl, že bezúspěšně byl léčen mnoha lékaři, se ho papež otázal „*proč si je neutopil*“. „*Nevěřím medicíně, ale věřím Corvisartovi*“ je známý citát Napoleonův, kterým se tak s despektem vyjádřil k lékařství (Jean-Nicolas Corvisart [1755-1821] byl osobním lékařem Napoleona a profesorem lékařství na klinice Charité v Paříži). Jistě lze jmenovat řadu dalších příkladů ukazujících, že vztahy lékař/pacient nebyly zdaleka ideální, jak by to mělo odpovídat ceně lidského zdraví. Nicméně, v dnešní době jsou tyto vztahy ovlivňovány novým fenoménem, právní odpovědností. Ještě na začátku minulého století bylo prakticky nemyslitelné, aby si pacient na lékaře stěžoval, a o vyprávění příhod ze zdravotnického prostředí s humorným podtextem se mluvilo jako o veselém vyprávění na vážné téma. Vypráví se, že když jeden nemocný po operaci zjistil, že má amputovanou zdravou nohu a chce se na to otázat prof. Kukuly (přednosta pražské chirurgické kliniky na začátku minulého století), mu to asistent rozmlouvá „*pan profesor by se zlobil, já vám zítra amputuji tu nohu nemocnou*“. Dnes vidíme opačný trend. Obrazně řečeno, ještě se ani nezavřely dveře od ordinace, a již podává nemocný na lékaře stížnost za *non lege artis postup* při jeho léčení. Někdy jde jen o peníze, tedy zrušení nebo zmírnění některých plateb, nicméně je to vážný zásah do vztahu lékař/nemocný. Na druhé straně mají takové trendy pozitivní prvky, například v renesanci odpovědnosti za poznání.

Právní odpovědnost vzniká v důsledku porušení právní povinnosti. Může se tak stát jednáním *facere* nebo opomenutím jednání *omittere*. Pokud nedošlo při výkonu

zdravotnické činnosti k porušení právní povinnosti, označujeme takový postup za *lege artis*. Pokud došlo k porušení právní povinnosti, označujeme takový postup za *vitium artis* nebo častěji postup *non lege artis*.

Povinnost vzniká na základě zákona, co lze odvodit z Ústavy a z Listiny základních práv a svobod. V § 4 odst.5 zákona č.372/2011 Sb. zákona o zdravotních službách je uvedeno „*Náležitou odbornou úrovní se rozumí poskytování zdravotních služeb podle pravidel vědy a uznaných medicínských postupů, s ohledem na konkrétní podmínky a objektivní možnosti*“. Zůstává ale otázkou jak tyto postupy včlenit do tzv. *medicínských standardů*. Další problémem je, zda standardní postupy znamenají sice respektování zákona, tedy *pozitivního práva*, ale zda nejsou v rozporu s postuláty tzv. *přírozeného práva*, kterého se dovolává Listina základních lidských práv a svobod. Medicínské standardy neboli standardní medicínské postupy nebo chceme-li tzv. *guidelines* jsou důležité pro diagnostický proces, léčebnou strategii a taktiku a kvůli prognózování průběhu choroby. Dříve to byly různé lékařské školy, takže trochu jinak se léčily choroby ve Francii, v Německu, Rusku či Rakousku nebo jiných zemích. Koncem 19. století vznikly snahy o postgraduální vzdělávání praktických lékařů a později i specialistů. Bylo ale třeba shromáždit a strukturalizovat validní poznatky, a hlavně je distribuovat. To se podařilo až v posledních desetiletích. Vzniklo tak na důkazech postavené lékařství neboli *Evidence based medicine* (EBM). První instituce, které začaly shromažďovat, strukturalizovat a distribuovat medicínské poznatky postavené na důkazech byly *The Cochrane Collaboration* a *The Britain's Centre for Review and Dissemination*.

Jaké jsou výhody EBM? Široké populaci může být poskytnuta vysoce odborná péče na úrovni poznatků lékařské vědy. Vytrácí se rozdíly v úrovni zdravotní péče, stále ještě závislé na personálním a technickém vybavení zdravotnických zařízení.

Jaké jsou nevýhody EBM? Dochází ke změně vztahu zdravotník/nemocný, klient. Ztrácí se individuální zaujetí poskytovatelů péče, nemocný se může stát „věcí“, „problémem“, který se řeší podle příslušného doporučení. Vzniká také nebezpečí, že studie pro vytváření EBM budou „ovlivňovány“ zájmy jinými než pouze blahem nemocného.

Jestliže se lékař nebo zdravotník dopustí chyby, často si to sám uvědomí a pro sebe samého z toho vyvodí závěr. Pokud ale je na něj podaná stížnost a ukáže se, že došlo k porušení právní povinnosti, čili že postup při péči o zdraví nemocného byl *non lege artis* a došlo k poškození nebo dokonce úmrtí pacienta, vzniká *trestní odpovědnost*. Ta ale vyžaduje zavinění, a to se nepředpokládá, ale musí se prokázat. Zavinění může být úmyslné – *dolosi trestný čin*, nebo nedbalostní – *culposní trestný čin*. Nejčastěji bývá nevědomá nedbalost. Zdravotník nevěděl, že může zákrokem nebo jeho neprovedením ublížit, ale vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům to vědět měl a mohl.

Co vede nejčastěji k chybám a je příčinou zavinění?

Neznalost. Zejména mladší a nezkušení lékaři a zdravotníci, někdy i v dobré víře se „pouští“ nebo nechají vmanipulovat do řešení situací, pro které nemají kvalifikaci.

Chybné postupy. Na prvním místě je nerespektování doporučených postupů. Je třeba připomenout, že standardní medicínské postupy, *guidelines*, nejsou „zákonem“, jsou doporučením, které vzniklo na základě EMB (vědeckých důkazů). Pokud by se lé-

kař rozhodl se jimi neřídit, musí mít proto své důkazy, ale také musí za takové důkazy nést svoji odpovědnost. V praxi se nestává, že-by lékař vědomě odmítl standardní postupy, ale nejčastěji je to *nedostatek času*, který zaviní nerespektování důležitých součástí standardních postupů a tak příčinu zavinění.

Chyby při tvorbě úsudku. Jde například o předem vytvořené mínění. Pacient je alkoholik nebo již u nás jednou ležel a nic mu nebylo. Ještě horší – není to dobrý člověk. Nepříznivým faktorem při tvorbě úsudku bývá ješitnost, mezi lékaři vlastnost téměř pověstná. I ten nejuznávanější odborník musí být pokorný a schopný přiznat, že jeho „pravda“ nemusí být ta správná. Jindy to je nedostatek konstruktivního myšlení, který je příčinou špatného medicínského úsudku. Kolik teoreticky velmi vzdělaných lékařů postrádá tuto vlastnost. Již v pregraduálním studiu medicíny studentům vštěpujeme schopnost strukturalizovat diagnostický či léčebný postup, například od nejpravděpodobnějších k nejméně pravděpodobným příčinám obtíží pacienta. Uvádíme přitom tzv. „*Suttonův zákon*. *Sutton byl anglický lupič, a když se ho soudce po opakovaných loupežích ptal, proč loupí jen v bankách, odpověděl mu, poněvadž jsou tam peníze*“.

Povahové vlastnosti zdravotníka. Kromě již zmíněné ješitnosti to může být nemístný optimismus nebo zase pesimismus. Mnohomluvnost. Svěřování se s osobními problémy. Nekultivované vyjadřování. Tendence ke kolektivnímu myšlení, tedy nedostatek vlastní jistoty. Přemíra empatie a řada dalších vlastností.

Zodpovědnost za poznání v medicíně je složitý proces. Standardy nám v něm ulehčují diagnostické a léčebné postupy. Můžeme se jimi řídit, ale co když lékař/zdravotník s nimi z morálně etických důvodů nesouhlasí a má podle svého svědomí zcela jiný názor, než standardy doporučují. Nicméně takové otázky přesahují náplň tohoto článku.

Terapeutické hledisko při komunikaci mezi lékařem a nemocným

Tím hlavním, co nemocný od lékaře a zdravotníků očekává, je pomoc od nemoci. Pacient/klient chce slyšet, co mu je, co je příčinou jeho obtíží, tedy chce znát diagnózu. Na druhém místě chce vědět, jak se bude nemoc léčit a po řádném vysvětlení s návrhem léčby souhlasí nebo nesouhlasí. Spolurozhodování pacienta však nesmí být jen prázdnou frází. Informovaný souhlas (jak se dokument který pacient podepisuje nazývá) obsahuje odborná data, ale hlavně lékař/setra/jiný zdravotník musí vše nemocnému vysvětlit odpovídajícím způsobem. Pacienta nemohou zdravotníci považovat za „osobu nevzdělanou“, která stejně problému nerozumí a je mu možné říci „cokoliv“. Není to pravda a navíc dnes každý nemocný a jeho příbuzní si mohou validní informace kdekoliv vyhledat. Již při podpisu informovaného souhlasu se vytváří vztah mezi lékařem a nemocným, jestli to bude vztah *paternalistický* a nebo *partnerský* v nejlepší slova smyslu. Nemocný intuitivně vytuší lékařův upřímný zájem, účast a opravdovou snahu mu pomoci a od toho se pozitivně odvíjejí další léčebné kroky. Každý nemocný by měl mít na všech úrovních zdravotní péče svého ošetřujícího lékaře, se kterým uzavře jakousi nepsanou úmluvu, i když o tom kdo lékařem bude, například v nemocnici, sám rozhodnout nemůže. Proto nestačí jen důvěra v toho nebo onoho lékaře, ale v celou instituci.

Terapeutický vztah lékař/setra/zdravotník/nemocný však může být nepříznivě ovlivněn i ze strany pacienta. Například nedodržováním léčebného režimu. Může to

být proto, že nemocný režimová opatření dodržovat nemůže (ze sociálních důvodů, nebo se doma stará o jinou osobu a vlastní léčebný režim dodržovat nemůže), nebo problému nerozumí, nebo někdy ani nechce rozumět. Příkladem může být cukrovka. Zdravotníci velmi dobře vědí, jak obtížná je edukace diabetika ohledně diety a již ani nejsou překvapeni vědomými, ale i nevědomými „prohřešky“ diabetika v této oblasti. Ale i léky někteří nemocní neužívají podle doporučení ošetřujícího lékaře. Někdy prostě proto, že jim nechutnají nebo mají po nich potíže. Jindy nedodržují dávkovací režim kvůli pohodlí, jindy zase získají negativní informace o léku, a prostě jej bez vědomí ošetřujícího lékaře přestanou užívat.

Někdy mohou nastat situace jen zdánlivě připomínající dobrý vztah lékař/pacient. Jde o *submisivní vztah* nemocný/lékař. Někteří nemocní po takovém vztahu dokonce „touží“, aby svoje povinnosti v souvislosti s léčbou přenesli na lékaře. Často od takových pacientů slyšíme „*tomu já nerozumím, to já sám nemohu, vy jste lékař, vy rozhodněte*“ nebo „*já věřím jen vám, bez vás nic neudělám*“ a podobně. Někteří lékaři jsou tím potěšeni a u nemocných dokonce taková stanoviska podporují. Ale i v medicíně platí *princip subsidiarity*, tj. vybízet, aby i nemocný udělal pro své zdraví maximum, čeho je sám schopen. Pacienti to mohou vnímat jako „tvrdość“, ale někdy je taková tvrdość pro pacienta užitečnější než shovívavost.

Vlastní komunikace mezi lékařem a nemocným

Jde o složitý proces a je otázkou na které úrovni by se lékaři, sestry a další zdravotničtí pracovníci měli tomuto spíše „umění“ učit. Jestliže schopnost komunikovat s jinou osobou nebo osobami je klíčovým fenoménem společenského soužití, pak ve zdravotnictví to platí mnohonásobně. Nemocný člověk v důsledku obtíží psychických a fyzických ztrácí vlastnosti, které jsme třeba u něj obdivovali a my jej nemůžeme nutit, aby byl jako dříve. O to více musí zdravotník oplývat komunikačními schopnostmi. Kde se jim ale naučit? Základem je výchova v rodině. Na středních, vyšších či vysokých školách zdravotnických se komunikační schopnosti „zprofesionalizují“ ale ne-

Arcidiecézní muzeu v Olomouci - Mozarteum, říjen 2016.

naučí. Zdravotník je někdy téměř dokonale zvládne, ale pokud je nemá ve svém srdci, tak komunikace a vše co s ní souvisí, bude chladné. To lze vidět v běžné zdravotnické praxi. Jak často od pacienta slyšíme „*dnes má službu sestřička, na kterou se již těším, jí se svěřím s obtížemi, ona mi rozumím, ona mi pomůže*“ a nebo naopak „*té nic neřeknu, je hubatá, nějak svoje problémy přetrpí*“.

Přehled standardních komunikačních schopností nabízí Maastrichtský anamnestický a poradenský postup. Skládá se ze šesti oddílů, jejichž obsahem je, jak nejlépe komunikovat s nemocným a získat jeho důvěru. První oddíl se týká objasnění důvodu návštěvy lékaře. Předmětem druhého oddílu je shromáždění anamnestických dat. Třetí oddíl se týká navrhovaného řešení. Čtvrtý pojednává o strukturování rozhovoru. Pátý se týká dovedností při tvorbě mezilidských vztahů a šestý se týká metod zvládnutí komunikace. Zatím co první čtyři oddíly mají profesní charakter, zbývající dva jsou o tom, co by měli studenti vědět a umět ještě před příchodem na lékařské fakulty. Že tomu tak není je obecným svěděctvím o morálním stavu společnosti. Aby však nedošlo k mylné interpretaci výše řečeného, bioetika je o něčem jiném a její výuka je nutnou součástí vzdělávacího programu zdravotních škol všech stupňů.

Lékařské tajemství. Aby nemocný sdělil své důvěrné informace, důležité pro posuzování jeho zdravotního stavu, musí mít jistotu, že těchto informací nebude zneužito. Nakonec tento princip je již v Hippokratově přísaze a ani v jiných jejích modifikacích nebyl opomenut. Na prvním místě musí vždy stát dobro nemocného, stejně důležité je ale i dobro pro celou společnost. Společenský zájem je v popředí u infekčních chorob, ale i u nich je třeba dbát, aby nedošlo k diskriminaci nemocného (napří AIDS). Práva pacientů na utajení osobních dat a formy a způsoby jak to provádět, jsou „horkým“ tématem dnešní doby, která je na druhé straně charakterizovaná tím, že všichni o všech chtějí všechno vědět.

Směrnice. Bioetické normy nemohou být volně a různě vykládány. Právní řád v ČR zajišťuje všem občanů pomocí platných právních předpisů, norem, pravidel chování a regulací vztahy klient/nemocný/zdravotník. Jednotlivá zdravotnická zařízení mají vypracované Směrnice, do kterých jsou právní normy inkorporovány. Dodržování Směrnic je závazné pro všechny pracovníky příslušného zařízení. Směrnice jsou vypracovány velmi detailně a týkají se zejména práv pacientů, pravidel pro poskytování informací o zdravotním stavu třetím osobám, soukromí pacientů, komunikace s hendikepovaným nemocným, imobilizace a izolace pacientů, vedení zdravotnické dokumentace a další nařízení k respektování právního řádu ČR.

Dimenze lidské osobnosti. Při každé komunikaci s nemocným je třeba respektovat čtyři dimenze lidské osobnosti. Dimenzi biologickou, psychickou, sociální a spirituální. Lékař musí respektovat jejich integritu, i když jednotliví pacienti tuto potřebu necítí stejně. Když je prognóza nemoci dobrá a od nemocného vyžadujeme hlavně trpělivost, není to obvykle komunikačním problémem. Jak ale mluvit s nemocným, jehož choroba má nepříznivou prognózu pro uzdravení nebo dokonce pro přežití. Často slyšíme termín „*milosrdná lež*“. Patřovalo to k dobrému jménu lékaře, když téměř bezostyšně lhal nemocnému o jeho zdravotním stavu a prognóze nemoci a býval za to chválen příbuznými, že z nich sňal břemeno říci nemocnému pravdu. Může být postavena otázka, jak vnímat důstojnost lidské osobnosti, když o jejím nejintimnějším stavu, tedy zdravotním stavu, vědělo mnohdy celé jeho okolí více než on sám. Na druhou

stranu, když nemocný bezmezně věří lékaři, necitlivě podaná pravdivá informace by mohla zhroutit celý léčebný proces a to i přesto, že nakonec nebude úspěšný.

Kolektivní komunikace

Na XVII. bioetické konferenci MSKA v Olomouci jejímž tématem byly etické problémy vzájemné komunikace lékař/sestra/pacient zazněly ve stejném bloku další dvě přednášky, Mgr. Lenky Šteflové a Mgr. Martina Šamaje.

Tématem té první byla „**komunikace mezi sestrou a pacientem**“. Autorka prezentovala tento problém na dvou kasuistikách. Týkaly se osudu ženy a muže, kteří stáli před otázkou amputace končetiny z důvodu jiného závažného onemocnění, než primárního onemocnění té končetiny. Co měli oba společného a rozdílného? Muž 22 let, život před sebou, nevěří, že se už nic jiného nedá dělat, chce za každou cenu vyzkoušet všechny možnosti, neví, jak se s případnou amputací vyrovnat, ztratí vše, co měl v životě tak rád, včetně partnerky. Žena 85 let, život za sebou, nevěří, že je to tak vážné, chce umřít s oběma dolními končetinami, její nevléčitelně nemocný manžel leží v jiném zdravotnickém zařízení, nemá tedy proč žít, kdo by se o ni pak staral. A jaký byl jejich osud po mnoha měsících? Muž nakonec souhlasí s amputací, nic jiného se nedalo dělat, vyzkoušely se všechny možnosti, podpora otce i partnerky, postupně sice s překážkami, ale přesto návrat do života i přes další nutný „boj“ s pojišťovny a úřady. Žena rovněž nakonec souhlasí s amputací, setkává se s manželem, ale pak už se nemá kdo o ni starat. Je ale také třeba říci, že v obou případech, kdy nakonec byla amputace končetiny provedena, a to po více měsících od jejího prvního doporučení, se léčba nesmírně prodražila.

Smíření nemocného s nemocí a jejími důsledky je jedním z nejobtížnějších cílů komunikačního úsilí. Nejsou to ale jen zdravotní sestry, se kterými pacient nejvíce komunikuje. Ovlivňují jej mnozí další, na prvním místě nejbližší příbuzní, pak další členové zdravotnického personálu, obslužné provozy, kamarádi, dobrovolníci, management, sociální sítě, informace z internetu, „přítel“ mobil, zdravotní pojišťovny. Známe i faktory, které mohou komplikovat nebo zhoršovat komunikační úsilí zejména sester, které tak nemají na komunikaci čas a soustředění. Mezi hlavní patří telefonní mobily, rodinné návštěvy kdykoliv, posílená práva pacientů ale také jejich pocit nesmrtnosti, doprovody pacientů k vyšetření, narůstající počty běžných výkonů, narůstající množství dokumentační práce, výuka studentů, malý počet lékařů a stresové situace a mnohé další.

Nemocniční kaplani coby členové ošetrovatelského týmu. Jaký je pohled ošetrovatelského personálu na pomoc kaplanů/kaplanek. Mají na pacienta čas, vědí, jak poslouchat smutné prožitky, vědí co nato říci, umí reagovat, vědí jak se s informacemi vypořádat, umí číst mezi řádky ve sdělení pacienta / příbuzného či blízkého. Přebírají psychicky a časově nejnáročnější úlohu komunikace *naslouchání*. Jaký je pohled pacienta nebo nejbližších na pomoc kaplana. Má na nemocného čas. Nemocný mu může říci cokoliv, aniž by se „ztrapnil“. Může říci i to, co nevysloví před blízkými a naopak blízcí řeknou coby jinak před nemocným neřekli. Jestliže téma XVII. bioetické konference je „lékař–sestra–pacient, etické problémy vzájemné komunikace“ pak, jak již roky ukazují zahraniční zkušenosti a v posledních letech i zkušenosti naše, že i nemocniční kaplani/kaplanky patří k standardnímu personálnímu obsazení zdravotnických zařízení.

Znalecké posudky

Patří k těm nejsmutnějším okamžikům zdravotnické péče, když „případ“ končí u soudu. Není vůbec předmětem tuto nesmírně závažnou a často smutnou kapitolu medicíny – soudní lékařství otvírat. Není na to prostor. Nicméně na XVII. bioetické konferenci zazněla kasuistika, týkající se k doživotí odsouzené sestry, aby se po mnoha měsících ukázalo, že nezákonně. Kasuistika mimo ostatní ukázala, jak je důležité zdánlivě ztracený osud zvrátit, když nebudou znalci problému – zdravotníci netečnou k dění kolem sebe.

Použitá literatura

1. BUREŠ J., HORÁČEK J., MALÝ J. et al, *Vnitřní lékařství*. Druhé, přepracované a rozšířené vydání. Galen Praha; 2014; ISBN 989-80-7492-145-2.
2. ČEŠKA R. a kol., *Interna*. Triton Praha; 2010; ISBN 13-978-80-7387-423-0.
3. EHRMANN J., *Etika ve světle znaleckých posudků*. Dialog Evropa XXI; 2011; 14-18.
4. EHRMANN J., *Zodpovědnost za poznání v medicíně*. In: *Specifika nebo komplementarita metodologických přístupů zkoumání lidského vědomí*. E-learningová podpora integrace výuky tématu Vědomí na UP Olomouc; CZ.1.07/2.2.00/15.0313; 2011.
5. JAKEŠOVÁ P. a kol., *Právní Gramotnost v medicíně*. UP Olomouc; 2014; ISBN 978-80-244-4375-1.
6. KLENER P. al, *Vnitřní lékařství*. Grada Praha; 2011; ISBN978-80-217-2110-1.
7. KOŘENEK J., *Lékařská etika*. Triton Praha 2. vydání; 2004.
8. SLABÝ A., *Pastorální medicína*. Karolinu UK Praha; 1991; ISBN 382-147-91.
9. SOUČEK M. a kol., *Vnitřní lékařství*. Grada Praha; 2011; ISBN 978-80-217-2110-1.
10. TÁBORSKÝ M. a kol., *Interní propedeutika*; Mlada fronta Praha; 2014; ISBN 978-80-204-3207-0.

Prof. MUDr. Jiří Ehrmann, CSc., II. interní klinika-gastro-enterologická a hepatologická LFUP a FN Olomouc

Mgr. Lenka Šeflová, II. interní klinika-gastro-enterologická a hepatologická FN Olomouc

Mgr. Martin Šamaj, MBA., Svet zdravia Development a s., skupina Penta Investments; FZV UP Olomouc

Komunikace lékař–pacient: Zranitelnost lékařské profese

ALENA GLAJCHOVÁ

V současném fungování systému zdravotnictví zaznamenáváme celou řadu nových procesů a změn, které se dostávají do podvědomí nejen odborné, ale i laické populace. Jedná se zejména o novou organizaci medicínských zařízení, jejich privatizaci a rostoucí specializaci a úzkou profilaci.¹ Nicméně tržní principy zasáhly i úroveň mikro, na níž došlo k proměně vnímání lékařské profese či ke změně vztahu mezi lékařem a pacientem.² Konzumerismus se ukazuje jako jeden z hlavních procesů, nejčastěji diskutovaným v souvislosti se změnou fungování medicíny jak na makro úrovni, tak i na úrovni mikro. Současně je kladen stále větší důraz na roli pacienta, jeho hodnoty a preference, a taktéž na zdravý životní styl.³

Tyto nové procesy a trendy přítomné uvnitř medicínského prostředí jsou navíc posilovány a upevňovány nejen samotnými aktéry, ale i masovými médii. Z dříve pasivních pacientů, jež neměli žádné znalosti o medicíně a byli doslova závislí na medicínské autoritě, se stávají pacienti autonomní a informovaní. Díky rozmachu masových médií a rostoucímu důrazu na zdraví, pacienti navštěvují lékaře s většími znalostmi a povědomím o možnostech medicíny, než tomu bylo dříve. Počet debat nad tímto novým fenoménem neustále roste, přičemž jednotliví výzkumníci si kladou otázku, zda se zužuje vědomostní mezera mezi lékařem/expertem a pacientem/laikem.⁴

Příspěvek se zaměřuje na otázku, jak lékaři pohlížejí na informované pacienty, kteří díky jejich znalostem získaných z masových médií přebírají iniciativu v interakci lékař–pacient. Snažím se tak upozornit na problematiku informovaných pacientů a formování vztahu mezi lékařem a pacientem. Mimo to, článek přibližuje odlišnosti a podobnosti s ohledem na sektor působení lékařů. V textu nejdříve zmíním základ-

- 1 K tomuto tématu doporučuji literaturu: KRÍŽOVÁ, E., *Proměny lékařské profese z pohledu sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství 2006; HREŠANOVÁ, E., *Kultury dvou porodnic: etnografická studie*. Plzeň: Západočeská univerzita 2008; HREŠANOVÁ, E., HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J., „Komerencializace, konzumerismus a sociální nerovnosti mezi rodičkami.“ Pp. 21–28 in *Antropologické Symposium V*. Plzeň: A. Čeněk 2007; HREŠANOVÁ, E., HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J., „Nové trendy v českém porodnictví a sociální nerovnosti mezi rodičkami.“ In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 44 (1), 2008, s. 83–112; READ, R., „Labour and Love: Competing Constructions of ‚Care‘ in a Czech Nursing Home.“ In *Critique of Anthropology* 27 (2), 2007, s. 203–222; SLEPIČKOVÁ, L., ŠLESINGEROVÁ, E., ŠMÍDOVÁ, I., „Biomoc a reprodukční biomedicína: konceptuální inspirace pro český kontext.“ In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 48 (1), 2012, s. 85–106; SLEPIČKOVÁ, L., ŠMÍDOVÁ, I., „Postoje českých lékařů k medicíně a ke změnám v praxi reprodukční medicíny.“ In *Data a výzkum – SDA Info* 8 (1), 2014, s. 63–93.
- 2 Viz.: HAUG, M. R., „Deprofessionalization: An Alternative Hypothesis for the Future.“ In *Sociological Review* 20, 1973, S1, s. 195–211; KRÍŽOVÁ, E., *Proměny lékařské profese z pohledu sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství 2006.
- 3 PARUSNIKOVÁ, Z., „Biomoc a kult zdraví.“ In *Sociologický časopis* 36 (2), 2000, s. 131–142; HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J., „Všechno je to jen naše zodpovědnost – postoje rodičů odmítajících povinná očkování svých dětí jako případová studie krize důvěry v biomedicínské vědění.“ In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 50 (2), 2014, s. 163–188.
- 4 Viz.: LUPTON, D., „Doctors on the Medical Profession.“ In *Sociology of Health & Illness* 19 (4), 1997, s. 480–497; LUPTON, D., *Medicine as Culture: Illness, Disease and the Body in Western Societies*. London: Sage 2012; JACYNÓ, M., *Kultura individualismu*. Praha: Sociologické nakladatelství 2012.

ní teoretické koncepty, následně stručně popíši metodologie a poté představím hlavní zjištění z výzkumného šetření.

Teoretické koncepty: Nové trendy v medicíně

Nejčastěji diskutovanými trendy, jež se objevují v medicíně, jsou konzumerismus, komercializace či farmaceutizace.⁵ Tyto nové trendy jsou vzájemně provázány a způsobují mnoho změn a důsledků, jež dopadají nejen na fungování medicíny, ale i na jednotlivé aktéry uvnitř medicínského systému. Již mnoho studií dokládá, že tyto nové procesy a trendy ukončily dřívější éru paternalismu,⁶ či jinak řečeno, tzv. éru „lékař ví nejlépe“.⁷ Ten vymezoval vztah mezi lékařem a pacientem jako nerovný – to znamená, že pacient byl podřízen lékařské autoritě a lékař přebíral absolutní zodpovědnost za zdraví každého pacienta. Co se týče informovanosti, pacient byl spíše pasivní a bez jakýchkoli znalostí týkající se medicíny. Naopak lékař byl jediným zdrojem medicínských informací, čímž si upevňoval svoji mocenskou pozici. Mocenská asymetrie mezi pacientem a lékařem fungovala právě na základě toho, že představovali dva diametrálně odlišné světy – expertní a laický.⁸

Paternalistický přístup byl uplatňován až do té doby, než začal pronikat konzumerismus. V naší společnosti se tak děje od revolučního roku 1989, nicméně v ostatních západních společnostech byly tržní principy implementovány mnohem dříve. Tržní logika přispěla ke změně vztahu mezi pacientem a lékařem, který je již zvažován jako partnerský a rovnocenný. Konzumentský přístup pojímá pacienta jako aktivního klienta, konzumenta, který je informovaný a má povědomí o možnostech medicíny. Klient má svobodnou možnost volby a vybírá si tak mezi lékaři, druhy léčby a různými postupy spjatými se zdravím.⁹ Důraz na roli emancipovaného pacienta se stále zvyšuje.

- 5 Viz.: HREŠANOVÁ, E., HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J., „Nové trendy v českém porodnictví a sociální nerovnosti mezi rodičkami.“ In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 44 (1), 2008, s. 83–112; LUPTON, D., *Medicine as Culture: Illness, Disease and the Body in Western Societies*. London: Sage 2012; ABRAHAM, J., „Pharmaceuticalization of Society in Context: Theoretical, Empirical and Health Dimensions.“ *Sociology* 44 (4), 2010, s. 603–622; WILLIAMS, S. J., MARTIN, P., GABE, J., „The Pharmaceuticalisation of Society? A Framework for Analysis.“ *Sociology of Health & Illness* 33 (5), 2011, s. 710–725; HREŠANOVÁ, E., HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J., „Komericializace, konzumerismus a sociální nerovnosti mezi rodičkami.“ Pp. 21–28 in *Antropologické Symposium V*. Plzeň: A. Čeněk 2007.
- 6 Viz.: ROTER, D., HALL, J. A., *Doctors Talking with Patients/Patients Talking with Doctors: Improving Communication in Medical Visits*. Westport: Praeger 1993; LUPTON, D., „Doctors on the Medical Profession.“ *Sociology of Health & Illness* 19 (4) 1997, s. 480–497; AKERKAR, S. M., BICHILE, L. S., „Doctor–Patient Relationship: Changing Dynamics in the Information Age.“ [online]. In *Journal of Postgraduate Medicine* 50 (2) 2004, s. 120–122. Dostupné z <http://www.jpgmonline.com/text.asp?2004/50/2/120/8252> [cit. 2015-10-30]; TIMMERMANS, S., OH, H., „The Continued Social Transformation of the Medical Profession.“ In *Journal of Health and Social Behavior* 51, Extra Issue: What do we know? Key findings from 50 years of Medical Sociology: 2010, S94–S106.
- 7 DOHERTY, C., et al., „The Consent Process: Enabling or Disabling Patients’ Active Participation?“ In *Health* 2015, prepublished October 20. DOI: 10.1177/1363459315611870.
- 8 Srov. FREIDSON, E., *Professional Dominance: The Social Structure of Medical Care*. New Brunswick: Transaction 1970.
- 9 Viz.: POLLOCK, K., *Concordance in Medical Consultations: A Critical Review*. Oxford, Seattle: Radcliffe Publishing Ltd. 2005; HREŠANOVÁ, E., HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J. 2008. „Nové trendy v českém porodnictví a sociální nerovnosti mezi rodičkami.“ In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 44 (1) 2008, s. 83–112; LUPTON, D., *Medicine as Culture: Illness, Disease and the Body in Western Societies*. London: Sage 2012; SLEPIČKOVÁ, L., ŠMÍDOVÁ, I., „Postoje českých lékařů k medicíně a ke změnám v praxi reprodukční medicíny.“ In *Data a výzkum – SDA Info* 8 (1), 2014, s. 63–93.

val, tudíž pacientovy hodnoty, zájmy, preference a především práva se stávají součástí každodenní medicínské praxe.

Konzumerismus je však doprovázen rozmachem masových médií, jež se stále více zajímají o zdraví a medicínu,¹⁰ což výrazně posiluje emancipaci pacientů. Pacienti jsou v současné době vystaveni mnoha zdrojům informací, mezi nimiž nechybí ani ty týkající se zdraví či medicínského systému. Získané informace posléze umožňují pacientům vyjednávat s lékaři a aktivně se zúčastnit procesu rozhodování.¹¹ Hovoříme o tzv. informovaných či expertních pacientech, kteří mají povědomí o medicíně a léčebných postupech.¹² Expertní pacienti jsou znalými, vlastní mnoho informací, které jsou snadno dostupné. Akerkar tyto pacienty popisuje jako inteligentní pacienty, nicméně inteligence je chápána jako schopnost řešit nově vzniklé a obtížné situace na základě využívání různých informačních technologií. Některé studie udávají, že expertní pacienti přebírají iniciativu a komunikace mezi nimi a poskytovateli péče probíhá rychleji a snáze. Naopak jiné studie oponují s argumentem, že získané informace, jež pacienti vlastní, jsou zkreslené, mylné, pocházející z neodborných zdrojů a spíše problematizují komunikaci mezi expertním pacientem a poskytovatelem zdravotní péče.¹³ Dosud tedy není znám jednoznačný vliv na formování vztahu mezi lékařem a pacientem, a stejně tak dopad této informovanosti v rámci každodenní praxe.

Metodologie

Prezentované závěry jsou vystavěny na základě dat z vlastního kvalitativního šetření. V tomto šetření byly provedeny hloubkové rozhovory s lékaři, jejichž celkový vzorek čítal dvanáct informátorů, vybraných metodou nabalování (*snowball sampling*). Všichni lékaři, kteří se zúčastnili výzkumného šetření, působili v medicínském sektoru již mnoho let. Průměrný počet let vykonávání praxe všech lékařů činil dvacet jedna let a průměrný věk čtyřicet šest let. Z celkového vzorku, rozhovor po-

-
- 10 PARUSNIKOVÁ, Z., „Biomoc a kult zdraví.“ In *Sociologický časopis* 36 (2), 2000, s. 131–142.
- 11 ANDERSON, J. G., RAINEY, M. R., EYSENBACH, G., „The Impact of CyberHealthcare on the Physician–Patient Relationship.“ In *Journal of Medical Systems* 27 (1), 2003, s. 67–84.
- 12 ANDERSON, J. G., RAINEY, M. R., EYSENBACH, G., „The Impact of CyberHealthcare on the Physician–Patient Relationship.“ In *Journal of Medical Systems* 27 (1), 2003, s. 67–84; AKERKAR, S. M., BICHILE, L. S., „Doctor–Patient Relationship: Changing Dynamics in the Information Age.“ [online]. *Journal of Postgraduate Medicine* 50 (2) 2004, s. 120–122. Dostupné z <http://www.jpgmonline.com/text.asp?2004/50/2/120/8252> [cit. 2015-10-30]; AHMAD, F., et al., „Are Physicians Ready for Patients with Internet-based Health Information?“ [online]. In *Journal of Medical Internet Research* 8 (3) 2006, e22, <<http://www.jmir.org/2006/3/e22/>>. ANDREASSEN, H. K., TRONDSSEN, M., „The Empowered Patient and the Sociologist.“ In *Social Theory & Health* 8 (3) 2010, s. 280–87; LI, Y., „A Closer Look at Patient–Physician Relationship at ‚Internet Age‘: From a Principal–Agent Model Perspective.“ Pp. 92–119 In *Evaluation of Food Assistance Programs and Implications of Patients' Health Information Seeking*. Blacksburg: Virginia Polytechnic and State University 2013; SHAW, J., BAKER, M., „Expert Patient: Dream or Nightmare?“ *British Medical Journal* 328 (7442) 2004, s. 723–724; KIVITS, J., „Informed Patients and the Internet: A Mediated Context for Consultations with Health Professionals.“ In *Journal of Health Psychology* 11 (2) 2006, s. 269–282.
- 13 McMULLAN, M., „Patients Using the Internet to Obtain Health Information: How This Affects the Patient–Health Professional Relationship.“ In *Patient Education and Counseling* 63 (1–2) 2006, s. 24–28; MURRAY, E., et al., „The Impact of Health Information on the Internet on Health Care and the Physician–Patient Relationship: National U.S. Survey among 1.050 U.S. Physicians.“ [online]. In *Journal of Medical Internet Research* 5 (3) 2005, e17 [cit. 26. 10. 2016]. Dostupné z <http://www.jmir.org/2003/3/e17>.

skytlo devět mužů-lékařů a tři ženy-lékařky. Jednalo se o lékaře se specializací všeobecného praktického lékaře či s chirurgickou specializací. V době šetření lékaři působili ve veřejných zdravotnických zařízeních a v soukromých zařízeních v Plzeňském kraji. Přesto, že se výzkumu zúčastnili i ženy, v textu užívám označení „lékaři“ z důvodu snazší čitelnosti.

V rámci prvního kontaktu byli lékaři seznámeni s výzkumem, jeho záměrem a popepsali souhlas zajišťující zachování jejich anonymity. *Topic guide* k rozhovorům obsahoval tematické oblasti vztahující se k hodnocení a vnímání lékařské role, konceptualizaci vztahu s pacienty a k reflexi českého systému zdravotnictví. Všechny rozhovory byly poté doslovně přepsány a analyzovány za pomoci tematické analýzy.

Informovanost pacientů očima lékařů

Z analýzy rozhovorů vyvstalo téma informovanosti pacientů jako velmi zásadní v problematice interakce lékař-pacient. Podle dotazovaných informátorů pacienti v současnosti přicházejí více znalí, informovaní o možnostech léčby a aktivně vyhledávají zprávy týkající se medicíny. To znamená, že mají větší obecné povědomí o medicíně. Lékaři se shodovali v tom, že pacienti dříve neměli takové informace spjaté s medicínou, ba dokonce žádné. Jednoznačně se tedy jedná o nový fenomén, který sílí, a pro nějž užívám vlastní označení *nová informovanost*.

Tato *nová informovanost* se vyznačuje mnoha aspekty, které jsou přítomné během komunikace mezi pacientem a lékařem a zároveň formují komunikační styl a podobu vztahu mezi pacientem a lékařem. Ačkoliv lékaři jednoznačně popisují pacienty jako aktivní a informované o svém zdravotním stavu, možnostech léčby a různých léčících, zdůrazňují, že postrádají schopnost kritického posouzení těch daných informací a zdroje informací. Z toho důvodu je způsob komunikace mezi nimi a pacienty výrazně obtížnější a komplikovanější. Informovanost pacientů tak lékaři nebyla hodnocena příliš pozitivně, ale spíše s negativními konotacemi.

Příčinu problematické a stěžejní komunikace lékaři přisuzují právě tomu, že informace, jež pacienti vlastní, jsou zkreslené, povrchní, mylné a pocházející z neodborných nemedicínských zdrojů. Neodborné zdroje jsou obecně veřejně a velmi snadno dostupné a masová média obecně reagují na požadavky společnosti,¹⁴ jedním z nich je i zdraví. Mí informátoři hovoří o tom, že tento druh informací pacienti cíleně a snadno vyhledávají, adaptují na vlastní zkušenost a poté tyto informace formulují v rámci setkání s lékařem. To je dle lékařů velký problém, jelikož informace pacientů nebývají medicínsky reálné a vhodné s ohledem na specifčnost jejich zdravotního stavu. Pacienti často ani nezvažují možné negativní dopady, jež neodborné zdroje podrobněji nediskutují, a proto se lékaři snaží vyvrátit mylná přesvědčení pacientů. Pro ilustraci uvádím výrok jednoho z lékařů.

„Pacienti jsou informovaní, což je dobře. Mnohdy však ta informace, s kterou přichází a o které jsou přesvědčení, není tak přesná. A pak to ztěžuje tu domluvu, když na tom prostě trvají a nenechají si to vysvětlit, což taky často je.“ (chirurg, veřejný sektor)

14 McQUAIL, D., *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál 2002.

Osvojení těchto informací není doprovázené pouze tím, že je pacienti následně uplatňují ve vyjednávání o vlastním zdraví, ale i vírou a přesvědčením. To znamená, že pacienti často přicházejí přesvědčeni o nějakém způsobu léčby či léku, o němž se dočetli. Jejich přesvědčení je přitom tak silné, že po lékařích požadují ten daný druh léčby či lék. V tomto smyslu lékaři mého vzorku vypovídají o přístupu pacientů, jež označují jako „nárokování“ a „zkoušení“.

„V určitém případě si nárokují péči, a nárokují si ji tak, že si všechno přečtou na internetu, a nevím, ten internet, je to sice hezký, ale odsad' počat'. Spíše si nárokují, v dost případech si nárokují to, na co ani nemají nárok.“ (praktický lékař, soukromý sektor)

Lékaři se často setkávají s pacienty, kteří si nárokují něco, o čem se dočetli na internetu, a na co ani nárok nemají. To hodnotí silně negativně. Mimo to, lékaři jsou někdy v pozici, že jsou samotnými pacienty doslova zkoušení. K tomuto zkoušení pacienti využívají právě osvojené informace, jež tedy nejčastěji přebírají z internetu a následně uplatňují v komunikaci s lékařem. Lékaři se tak shodují, že jsou samotnými pacienty často zkoušeni a kontrolováni na základě jejich informovanosti. Z toho důvodu lékaři musejí kontrolovat sami sebe a být více ostražití v tom, jakou informaci od pacientů očekávat a jakou jim sdělit, což ilustruje následující úryvek.

„...leckdy, když ty informace mají zkraslený, tak ta komunikace je nesrovnatelně obtížnější. Někteří mají tendenci jako zkoušet. Oni si něco přečtou, a teď se ptají. ... Prostě jsou k tomu různý přístupy, ale ty lidi mají obecně větší povědomí, těžko říct, jestli je to ke škodě, nebo k užítku. Je to strašně individuální. To jednání s těmi pacienty, s příbuznými, člověk musí být jako více ostražitý. Aby se neřekly nějaký zkraslený informace. Hlavně matoucí.“

Ačkoliv tedy literatura uvádí, že pacienti vyhledávají informace za účelem, aby více rozuměli svému zdravotnímu stavu, léčbě a mohli s lékařem spolupracovat,¹⁵ výsledná zjištění z mého výzkumu ukazují jiný trend. Podle lékařů mají pacienti na místo toho tendenci požadovat či nárokovat si péči a určitým způsobem vzdorovat lékařovým radám a doporučením. *Nová informovanost* pacientů činí komunikaci mezi lékařem a pacientem obtížnější a zdlouhavější. Lékaři se nově ocitají v pozici, kdy jsou kontrolováni, hlídáni a zkoušeni samotnými pacienty. Z výsledných zjištění lze soudit, že průběh interakce mezi lékařem a pacientem je dynamický a nepředvídatelný. Vědění pacientů, povaha a typ jejich informace jsou zásadní při komunikaci s lékařem, a stejně tak zásadní pro formování vztahu mezi nimi. To znamená, že způsob komunikace nelze pojímat univerzálně a nelze se ji učit dle univerzálního modelu. Vztah mezi lékařem a pacientem tedy není ryze partnerský, jak dokládají studie, ani paternalistický, jak o něm bylo uvažováno dříve.

15 Viz.: GERBER, B. S., EISER, A. R. „The Patient–Physician Relationship in the Internet Age: Future Prospects and the Research Agenda.“ [online]. In *Journal of Medical Internet Research* 3 (2) 2001, e15 [cit. 28. 10. 2016]. Dostupné z <http://www.jmir.org/2001/2/e15/>; ANDERSON, J. G., RAINEY, M. R., EYSENBACH, G., „The Impact of Cyber Healthcare on the Physician–Patient Relationship.“ In *Journal of Medical Systems* 27 (1), 2003, s. 67–84.

Informovaní pacienti v soukromém a veřejném sektoru

Tento mnou popisovaný trend, jež nazývám *nová informovanost*, se projevuje jak ve veřejném, tak i v soukromém sektoru. Naznačuje, že pacienti nejsou homogenní skupinou a nelze s nimi komunikovat univerzálně. Stejně tak lékaři nejsou homogenní skupinou, jelikož vykonávají svoji profesi v odlišném organizačním a pracovním prostředí.¹⁶ Ačkoliv lékaři mého vzorku tvrdí, že v důsledku informovanosti pacientů dochází k problematické a stěžejní komunikaci, analýza odhalila významné nuance mezi výpověďmi lékařů s ohledem na sektor. Tato část se proto snaží postihnout, jak na *novou informovanost* a aktivní přístup nahlízejí lékaři veřejného a soukromého sektoru.

Všichni informátoři z mého vzorku se shodují, že pacienti jsou v současnosti více aktivní a více vyhledávají informace z různých zdrojů. Přesto se ukázalo, že lékaři veřejného a soukromého sektoru hodnotí přístup pacientů výrazně odlišně – na jedné straně hovoří o důvěře, respektu, a na straně druhé o potížích, nedorozumění a konfliktních situacích. Lékaři veřejného sektoru, konkrétněji nemocniční lékaři, informovanost a aktivní roli pacientů spojují zejména s potížemi a konflikty, které vyústíjí v neporozumění mezi nimi. Komunikaci se znalými pacienty hodnotí jako obtížnou, komplikovanou a nepředvídatelnou.

„... A stejnou věc každý vnímá prostě jinak, a o to je komunikace s lidmi těžší. Ještě odhadnout toho člověka, nebo snažit se ho odhadnout, co od něj můžu čekat. Jakým způsobem s ním mám mluvit. Jestli se mám snažit odborně, nebo naopak nejvíce jednoduše. Jestli očekávat nějaký konflikt, jestli primárně chodí naštvaný, nebo jestli je to člověk, který naopak k tomu doktorovi vzhlíží jako k pánu Bohu. Jo? Prostě snažit se ty lidi odhadnout včas a na základě toho i s nimi nějakým způsobem komunikovat, a to se člověk nenaučí, že jo. To musí člověk nějak poznat no.“ (chirurg, veřejný sektor)

Tento úryvek ilustruje nepředvídatelnost toho, jakou informaci vlastní pacient a jakým způsobem bude probíhat komunikace mezi lékařem a pacientem. Lékaři veřejného sektoru mimo jiné zdůrazňují právě vliv individuálních charakteristik pacientů, jako je například věk, vzdělání, sociální třída, atd. Tyto charakteristiky mohou mít výrazný vliv na to, jak pacient přistupuje k péči a do jaké míry je informovaný o možnostech medicíny.¹⁷ Lékaři zdůrazňují zejména vzdělání a inteligenci či věk pacienta. Jednou z individuálních vlastností může být i samotný přístup ke zdraví, který se projevuje například snahou pacienta vyjednávat s lékařem, přijímat informace a spolupracovat.

Co se týče důvěry a respektu, lékaři veřejného sektoru tvrdí, že se neustále snižuje důvěra a úcta ze strany pacientů. Pociťovanou klesající důvěru lékaři vnímají jako součást každodenní medicínské praxe, ale taktéž jí pojmají jako důsledek *nové informovanosti*. Nicméně nedostatek důvěry a respektu se ukazuje jako stěžejní problém v interakci s pacienty, na něž lékaři poukazují. Jeden z lékařů dokonce hovořil o tom,

16 SLEPIČKOVÁ, L., ŠMÍDOVÁ, I., „Pостоje českých lékařů k medicíně a ke změnám v praxi reprodukční medicíny.“ In *Data a výzkum – SDA Info* 8 (1), 2014, s. 63–93.

17 Srov.: FREIDSON, E., *Professional Dominance: The Social Structure of Medical Care*. New Brunswick: Transaction 1970; ROTER, D., HALL, J. A., *Doctors Talking with Patients/Patients Talking with Doctors: Improving Communication in Medical Visits*. Westport: Praeger 1993.

že někteří pacienti nedůvěřují do takové míry, že zpochybňují rady lékaře a dokonce mají pocit, že jim chce lékař ublížit.

„Tedka se ale zvyšuje procento pacientů, kteří na tu radu dají méně. Ale někdy se stane, že vzhledem k tomu, že nevezmou to vysvětlení od doktora a myslí si, že doktor nemá pravdu, tak potom nedochází k domluvě a pacient to bere jako, že by mu chtěl lékař ublížovat.“ (chirurg, veřejný sektor)

S tím úzce souvisí hodnocení vztahu lékař-pacient. Lékaři ve svých výpovědích považují současný vztah mezi lékařem a pacientem spíše jako partnerský, což ale nevnímají zcela pozitivně. Tito lékaři, vykonávající svoji profesi ve veřejném sektoru, by uvítali více důvěry a úcty ze strany pacientů a to, kdyby pacienti více respektovali lékaře jakožto autoritu. To může souviset s jejich sklonem k paternalismu, na což upozorňují například Křížová se Šimkem či Šmídová Matoušová s Tollarovou.¹⁸ Tito autoři tvrdí, že mezi lékaři veřejného sektoru přetrvává sklon k paternalistickému jednání a hodnotám v interakci s pacienty. Naopak lékaři soukromého sektoru se shodují v tom, že by jednání s pacienty mělo probíhat na partnerské úrovni. Tito lékaři chápou vztah spíše jako rovnocenný, který je založený na možnosti volby a na důvěře.

Lékaři působící v soukromých zdravotnických zařízeních se vyznačují tím, že uznávají a vnímají pozitivně aktivní roli pacienta. Podle nich má pacient právo na informace a volbu léčby s ohledem na vlastní zájmy, hodnoty a preference. Vítají, že současní pacienti jsou partneři, kteří jsou schopní komunikovat a vyjednávat, což se zásadně odlišuje od výpovědí lékařů veřejného sektoru. Často odkazovali k termínu, jako je spolupráce či konsensus.

„... sem pacient chodí, protože nějakým způsobem lékaři důvěřují. ... Co se týče mého vztahu k pacientům, tak nemám pocit, že bych byl nějakým způsobem nadřazený. Tak takhle to nikdy nechápu. Vždycky je to jako konsenzus člověka. ... Spíš být pro něho partner v tom směru, že mu poskytnu informace, dám mu možnosti, jaký by mohl eventuálně využít“ (chirurg, soukromý sektor)

Lékaři tedy sami sebe hodnotí spíše jako rádce, kdy během vyjednávání o léčbě pacientům poskytují informace, radí jim a odpovídají na jejich otázky. Výše uvedený úryvek také odkazuje k odlišné zkušenosti s důvěrou, jež mají lékaři soukromého sektoru. Převážná část lékařů zmiňuje, že respekt a důvěra je zásadní pro komunikaci s pacienty a podílí se již na tom, zda pacient lékaře navštíví či nikoliv. Více důvěřiví pacienti s lékaři lépe komunikují, spolupracují a respektují rady a doporučení lékařů.

„Protože k tomu lékaři přichází lidi, kteří mají nějaké zdravotní problémy, a to je vždycky to, co je pro toho člověka nejcennější, takže ten lékař je potom taková poslední instance. A tím, že se od něj nechají léčit, tak tím mu vlastně dávají všanc to úplně nejcennější, co mají, což je zdraví, život, a tak podobně. ... Ale myslím si, že ti pacien-

18 KŘÍŽOVÁ, E., ŠIMEK, J., „Theory and Practice of Informed Consent in the Czech Republic.“ In *Journal of Medical Ethics* 33 (5), 2007, s. 273–277; ŠMÍDOVÁ MATOUŠOVÁ, O., TOLLAROVÁ, B., „You Can't Take It Personally: Emotion Management as Part of the Professional Nurse's Role.“ In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 50 (6), 2014, s. 839–874.

ti si toho člověka najdou, a když mu věří, tak nejsou žádné problémy, co se týče toho respektu a úcty, a tak podobně. (chirurg, soukromý sektor)

Na význam důvěry a možnosti volby poukazuje i předchozí úryvek jednoho z lékařů, který hovoří o zdraví jako o tom nejdůležitějším, co člověk má. Odlišnou zkušenost s důvěrou a celkovým přístupem pacientů může vysvětlovat to, že soukromý sektor je charakteristický právě možností volby a kvalitou poskytované péče. Proto se mohou soukromí lékaři setkávat s větší důvěrou ze strany pacientů. Jiným vysvětlením může být i skutečnost, že veřejný sektor navštěvují pacienti různého sociokulturního backgroundu a především pacienti nižších socioekonomických vrstev. Ti mohou preferovat veřejná zařízení před soukromými zdravotnickými zařízeními, jež jsou placené, málo dostupné a založené na konzumentské ideologii.¹⁹

Závěr

Lékaři v současnosti zaznamenávají stále rostoucí počet pacientů, kteří přicházejí s medicínskými informacemi, které však podle nich pocházejí z neodborných zdrojů. Tuto skutečnost vnímají negativně, jelikož pacienti důvěřují těmto informacím, které jsou povrchní a mylné, což následně problematizuje komunikaci mezi nimi. Lze hovořit o rozmachu důvěry v masová média, zejména v internetové zdroje, jež posilují autonomii pacientů. *Nová informovanost* se jeví jako fenomén, který problematizuje komunikaci mezi lékařem a pacientem a zpochybňuje autoritu lékařů. Z laických pacientů se stávají znalí a informovaní pacienti, kteří již přicházejí k lékaři s určitým povědomím o medicíně. Tudíž lékaři již nejsou výsadním zdrojem medicínských informací a tato jejich dominantní pozice je oslabována.

Nová informovanost tedy neusnadňuje komunikaci s lékařem a vyjednávání o léčbě, ale způsobuje odlišné využití času během medicínské konzultace. To představuje zejména vyvracení mylných přesvědčení, reinterpretace zkreslených a neúplných informací a objasnění informací s ohledem na individuální zdravotní stav pacienta. Například Ahmad s ostatními pojednává o nové roli lékařů, která představuje kontextualizaci a reinterpretaci pacientových informací, což způsobuje náročnost medicínských konzultací. Lékaři se tak ocitají ve zcela nové pozici, kdy se setkávají se vzdorem, nedůvěrou a jsou vystaveni kontrole a zároveň sebekontrolé.

Jsme svědky toho, že dominance lékařů nepochybně klesá a jejich expertní pozice je zpochybňována. To mě vedlo k úvahám o zranitelnosti lékařské profese, jejíž autonomie je stále více oslabována. I když je lékařská profese definována skrz autonomii, díky níž jednájí profesionálové nezávisle, svobodně a zastávají svůj expertní svět nepřístupný laikům,²⁰ nyní spatřujeme, že autonomie lékařů je velmi nízká a podřívána rostoucí emancipací pacientů. Hranice mezi expertním a laickým světem jsou stírány a vědomostní mezera (*knowledge gap*) mezi lékařem a pacientem se zužuje. Nic-

19 Srov.: HREŠANOVÁ, E., HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J., „Nové trendy v českém porodnictví a sociální nerovnosti mezi rodičkami.“ In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 44 (1) 2008, s. 83–112.

20 Srov.: HAUG, M. R. „Deprofessionalization: An Alternative Hypothesis for the Future.“ In *Sociological Review* 20 (S1), 1973, s. 195–211; HAUG, M. R. „A Re-examination of the Hypothesis of Physician Deprofessionalization.“ In *Milbank Quarterly* 66 (S2), 1988, s. 48–56; FREIDSON, E., „The Changing Nature of Professional Control.“ In *Annual Review of Sociology* 10, 1984, s. 1–20.

méně je nutné zvažovat povahu a typ pacientových informací, které přímo ovlivňují podobu komunikace a formování vztahu mezi lékařem a pacientem. Z toho důvodu nelze na vztah lékař–pacient nahlížet ani jako na paternalistický, ani jako na partnerský či rovnocenný, ale spíše je nutné jej chápat jako dynamický a komplexní proces.

Výsledná zjištění odhalila, že nedochází pouze k rozmachu důvěry v masová média, ale zároveň roste i význam důvěry pacienta v lékaře. Lékaři zdůrazňují, že důvěra je zásadní pro formování vztahu, nicméně jejich zkušenost s důvěrou se liší s ohledem na sektor působení. Setkávají se nejen s odlišným přístupem pacientů, ale pracují i v jiných podmínkách, s různou organizační strukturou a různou mírou náročnosti. Na tyto rozdíly poukazuje například Slepíčková se Šmídovou, které se zabývají rozdíly mezi lékařskou profesí s ohledem na sektor a poukazují na fenomén *syndrom vyhoření*, který se týká zejména lékařů veřejného sektoru. Poznatky vycházející z mé analýzy taktéž naznačují, že lékaři veřejného sektoru jsou vystaveni ještě větší zranitelnosti, než lékaři soukromého sektoru.

Veškerá zjištění vycházející z mého výzkumu nelze generalizovat. Cílem kvalitativního šetření není ustavení platných tvrzení, ale porozumění a interpretace významů.²¹ Přesto existují studie, které poukazují na nový trend informovanosti, existenci konzumního jednání v prostředí medicíny²² či na deprofesionalizaci lékařské profese.²³ I v českém medicínském prostředí lze tedy spatřovat tržní principy, konzumní jednání a proces deprofesionalizace, jež je zapříčiněn celou řadou aspektů, a jež se podílí na transformaci lékařské profese.

Mgr. Alena Glajchová je v doktorském postgraduálním studiu na katedře antropologie, filozofické fakulty Západočeské Univerzity v Plzni. Tématem její doktorské práce je Autonomie pacientů z perspektivy lékařů.

21 Viz.: HENDL, J., *Kvalitativní výzkum – základní metody a aplikace*. Praha: Portál 2005.

22 Viz.: HREŠANOVÁ, E., *Kultury dvou porodnic: etnografická studie*. Plzeň: Západočeská univerzita 2008; LUP-
TON, D., „Doctors on the Medical Profession.“ In *Sociology of Health & Illness* 19 (4), 1997, s. 480–497; LUP-
TON, D., *Medicine as Culture: Illness, Disease and the Body in Western Societies*. London: Sage 2012.

23 Viz.: LUPTON, D., *Medicine as Culture: Illness, Disease and the Body in Western Societies*. London: Sage
2012; HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, J., „Všechno je to jen naše zodpovědnost – postoje rodičů odmítajících
povinná očkování svých dětí jako případová studie krize důvěry v biomedicínském vědění.“ In *Sociologický
časopis/Czech Sociological Review* 50 (2) 2014, s. 163–188; HREŠANOVÁ, E., *Kultury dvou porodnic: etnografic-
ká studie*. Plzeň: Západočeská univerzita 2008; SLEPIČKOVÁ, L., ŠMÍDOVÁ, I., „Postoje českých lékařů k medi-
cině a ke změnám v praxi reprodukční medicíny.“ In *Data a výzkum – SDA Info* 8 (1), 2014, s. 63–93.

Duchovní rozměr péče o nemocné

LEO ZERHAU

Nejprve dovolte radost z názvu přednášky. Vlastně vůbec nemusím hovořit o duchovní službě v úzkém smyslu, ale o duchovním rozměru Vaší zdravotnické služby. Je jedna služba nemocným a my nemocniční kaplani jsme v ní jen symbolem jejího duchovního rozměru. Podobně jako je jeden život a farář je jen symbolem jeho duchovního rozměru. Symbolem, který něco dělá, samozřejmě.

Dělá - kaplan v nemocnici - především to, že s nemocným hovoří. V některých zbožnějších zemích by řekli, že se především modlí. My u nás začínáme u rozhovoru. To se nám hodí, protože tato konference má být o komunikaci. Kaplan má s nemocným hovořit a je tak symbolem toho, co mají dělat všichni. Má čas, případně je placený právě za to, co mají v určité míře dělat všichni. Duchovní rozměr, můžeme si to troufnout tak říci, je především rozhovor. S věcí se nemluví, s pokusnými zvířaty také ne, s člověkem se mluví. Řeč vyjadřuje duši a inteligenci člověka, také jeho svobodu a rozhodování, jeho vnitřní hledání. Řeč v nemocnici brání tomu, aby se z člověka stal opravovaný stroj.

Na řeč klademe určité nároky, ostatně i tato konference bude hovořit v souvislosti s komunikací o etice. Nesmí se lhát. Je třeba říkat pravdu. Ovšem co je tato pravda u nemocného člověka? Že má nemocný zlučnick nebo nohu? To je částečná pravda. Byla by lež říkat, že je to celá pravda. Nemocná noha znamená, že člověk nemůže dojít tam, kam potřebuje. Že nemůže konat to, co by chtěl, že nemůže tedy milovat tak, jak by chtěl. To jsou věci, o kterých hovoříš s kaplanem, ale v určité míře jsou to věci, o kterých musí vědět všichni. To je duchovní rozměr péče o nemocného. Možná řeknete, že to je prostě normální hloubka života a já vám přikývnu.

Kaplan je zde mimo jiné proto, že tato hloubka života může být někdy jaksepatří hluboká a je dobře, když o ní může s pacientem hovořit někdo, kdo se aspoň nějakým způsobem snaží touto hloubkou strukturovaně zabývat. V našich končinách máme tuto hloubku nejsystematičtěji popsanou křesťanským náboženstvím, proto je i z hlediska nemocnice dobře, když je kaplanem někdo se zkušeností a pověřením církve. Zároveň je nutné ponechat člověku svobodu, aby hloubku svého života uchopoval sám, svým vlastním způsobem. Rozhovor musí zůstat rozhovorem, ne poučováním.

Bylo by možné hovořit také o komunikaci mezi zdravotníky. Také ta má svůj duchovní rozměr. Má svoji hloubku, a jakmile ji ztratí, nemocnice se stává továrnou. Vede se zápas o to, abyste byli lidmi. Jako existuje specifická bezduchost duchovních (zaznamenali ji Havlíček a Hašek), tak existuje i specifická cyničnost zdravotníků. Zde nejde jen o slova, ale o srdce.

Je jistě hloupé představovat si staršího chirurga, jak komunikuje s pacienty s výřečností profesionálního žurnalisty. Někdy hovoří samotné činy. Je lépe, když nám v nemocnici pomůže nemluvný lékař, než když nám zničí zdraví jeho výřečný kolega. Co je ale důležité, je duch oné služby. Dokonce i operace při uspání pacienta má svůj duchovní, komunikační rozměr, má své srdce, je poznat, co a proč lékař v té chvíli vlastně dělá. Má to vliv na celý kolektiv, který se o nemocného stará. Není třeba mnoha slov, i když nějaká budou jistě dříve či později třeba.

Jako kaplan vím, že nejlepším pomocníkem pro tento rozměr služby, pro to, co naše skutky vlastně říkají, čím skutečně jsou, je modlitba. Nemohu ji ovšem nikomu vnučovat. Mohu o ní mluvit, mohu ji i nabídnout. Ona je komunikací par excellence. Z ní se pak rodí duch našich slov i činů. Ona nás osvobozuje od strachu, pýchy, sobectví i rezignace, které tak snadno ohýbají naše slova i činy a vytvářejí nedýchatelnou a nezdravou atmosféru.

V nemocnici se léčí především tělo a je to tak dobře. Nemocnice se nemá stát kostelem nebo meditačním centrem. Ovšem lidské tělo má právě proto takovou hodnotu, že je tělem duše. Chrámem Ducha svatého, jak by řekli křesťané. Při vší lásce ke zvířatům je v mnoha situacích raději „uspíme“, ale o život člověka bojujeme. Dotýkáme se tedy významným způsobem toho, co je na Zemi nejvzácnější, a proto i sami potřebujeme zvláštní péči. Kdo se dotýká velkých věcí, snadno se stává příliš malým. To se týká i nás kněží.

P. ThLic. Leo Zerhau, Th.D., kněz brněnské diecéze, pověřen pastorační v brněnských nemocnicích a člen Katolická asociace nemocničních kaplanů v ČR.

Biologická léčba v revmatologii v širším kontextu

PAVEL HORÁK

Chronická zánětlivá kloubní onemocnění jako je revmatoidní a psoriatická artritida a ankylozující spondylitida postihují při své vysoké prevalenci v naší zemi stovky tisíc lidí. Jsou stálou příčinou dlouhodobé pracovní neschopnosti, invalidity, zhoršení kvality života a zkracují život postižených osob. Představují zdroj nemalých přímých i nepřímých nákladů pro společnosti.

Základem farmakologické léčby revmatoidní artritidy byly po řadu let glukokortikoidy se všemi svými riziky a nesteroidní antirevmatika, které působí pouze symptomaticky bez zásadního vlivu na progresi choroby. Pokrok přineslo zavedení syntetických chorobu modifikujících léků typu methotrexátu, leflunomidu, sulfasalazinu a dalších. Nejsou však dostatečně účinné u řady nemocných, u kterých choroba progreduje i přes jejich podávání.

V případě psoriatické artritidy je pohled do nedávné historie podobný. Efekt nesteroidních antirevmatik je symptomy modifikující a systémové podání glukokortikoidů je mimo jiné spojeno s rizikem vzplanutí kožních projevů při snižování jejich dávky. Jsou k dispozici syntetické léky, které disponují dobrým klinickým efektem u části nemocných. V případě ankylozující spondylitidy byly až do nedávné minulosti jedinou účinnou farmakologickou léčbou nesteroidní antirevmatika.

Zásadní změnu ve farmakoterapii těchto chorob přineslo s přelomem tisíciletí zavedení tzv. biologických léků. Jedná se o produkty vyrobené biotechnologicky, většinou se jedná o protilátky nebo o receptory, které cíleně modifikují biologickou odpověď na molekulární úrovni.

Vývoj nových léčiv je umožněn a zásadně podmíněn pokroky v biologii, imunologii a vznikem nových technologií umožňujících praktické využití teoretických poznatků. Tento vývoj postupuje nesmírně rychle kupředu, předbíhá výrazně společenský i ekonomický vývoj společnosti a představuje velmi závažné dilema současné medicíny. Dostáváme se do situace, kdy je zjevné, že řadu postupů, byť s nesporným efektem, nelze používat plošně. Rozevírající se nůžky mezi možnostmi moderní medicíny a dostupnosti péče hrazené z veřejných prostředků představují dnes problém i pro nejsilnější ekonomiky světa. Je potřeba vybrat vhodné nemocné, kteří budou s uvedených léčiv profitovat nejvíce a uvést použití těchto přípravků do souladu s ekonomickými možnostmi zdravotních systémů. Úkol však přesahuje hranice vlastní medicíny, je ho třeba řešit filozoficky, sociologicky a ekonomicky na základě širšího konsensu společnosti v součinnosti s regulačními státními orgány a plátcí zdravotní péče. V této souvislosti se vynořuje řada etických otázek, na které je třeba hledat odpovědi. V tom užším slova smyslu stojí před jednotlivými složkami společnosti následující úkoly a otázky:

Státní úřady (Ministerstva, Státní ústav na kontrolu léčiv) hrají důležitou roli ve stanovení priorit ve zdravotnictví a musí být schopny posoudit nová léčiva z pohledu prospěšnosti a efektivity a porovnat okamžité náklady s dlouhodobým přínosem. Jsou rovněž regulačními úřady, které stanoví podmínky, za kterých je možno uvedenou léčbu hradit z veřejných prostředků.

Plátcí (zdravotní pojišťovny): Jejich úkolem je rozdělení prostředků, kontrola jejich správného použití. Rovněž by měli vykonávat rozumný tlak na výrobce vedoucí ke snížení ceny, současně však netorpedující oprávněnou snahu výrobce po zisku, který umožní další vývoj.

Poskytovatelé péče a jejich odborná sdružení (odborné společnosti, nemocnice, lékař): jejich role spočívá jednak ve stanovení doporučení pro léčbu na základě současných poznatků, dále ve správném „lege artis“ postupu vyšetření a léčby nemocného, výběru nemocných a aplikaci léčby. Poskytovatelé zdravotní péče často také provádějí výzkum nových léků v rámci lékových studií, což představuje samostatnou kapitolu etické problematiky ve zdravotnictví.

Pacientské organizace poskytují nemocným zázemí a často také informace o chorobě a možnostech její léčby. Představují také skupiny, které mohou ovlivnit veřejné mínění a zvýšení povědomí veřejnosti o chorobě, kterou trpí. Mohou vytvářet tlak na státní orgány při schvalování nových léčiv. Často jsme dnes svědky také medializace problematiky prostřednictvím zveřejnění různých „pacientských příběhů“.

Výrobci nesou hlavní náklady spojené s vývojem nových léků, uvedení nového léku na trh dnes stojí výrobce či investora v průměru 1 miliardu amerických dolarů. Výsledná cena léku pak odráží logicky náklady jeho vývoje. Na druhou stranu úspěšně zavedený lék přináší výrobci velké zisky po dobu platnosti licence (cca 15 let).

Etické otázky se týkají samozřejmě všech uvedených složek systému, který by měl být na jednu stranu solidární s nemocnými, na stranu druhou hospodárný a spravedlivý, což je velmi obtížné. Biologická léčba změnila výrazně současnou tvář medicíny. Zlepšuje okamžitý stav, prognózu i možnost společenského uplatnění řady nemocných. Otvírá však na stranu druhou řadu společenských otázek, na které budeme ještě dlouho hledat odpovědi.

Prof. MUDr. Pavel Horák, CSc., zástupce přednosty pro výuku, III. interní klinika - nefrologická, revmatologická a endokrinologická Fakultní nemocnice a Lékařské fakulty UP v Olomouci.

Omezení hybnosti jako ztráta z pohledu psychologie

NADEŽDA ŠPATENKOVÁ

Omezení hybnosti s sebou přináší zhoršení kvality života, která je velmi často spjata se ztrátou soběstačnosti, nezřídka zvyšuje závislost na jiných lidech a mění očekávání směrem k budoucnosti. V případě nemoci či postižení dochází k celé řadě změn, resp. ztrát, s nimiž se musí jedinec vypořádat:

- Změna osobní identity;
- Změna prostoru, v němž se pohybuje;
- Změna sociálních rolí, které zaujímá;
- Změna v souboru osob, které mohou poskytovat sociální oporu;
- Změna perspektivy – co může jedinec a jeho rodina od budoucnosti očekávat.

Vyrovňávání se se ztrátou komplikuje především:

- Nepředvídatelnost změny zdravotní situace;
- Nejasnost v diagnóze;
- Postoje lékařů;
- Nejasnost v pohledu na příčiny vzniku nemoci, na její průběh a další následky;
- Požadavek rychlého rozhodování v závažných věcech (např. podstoupit *nebo nepodstoupit operaci?*).

Nemoc či úraz představují obvykle **hrozbu, omezení** (ne-moc, nemožnost), **náročnou životní situaci, krizi, havárii na životní dráze**, neplánovaný zásah do životních plánů, nutí k nějaké změně, většinou směrem k nepředpokládané, nouzové variantě se zhoršenými a omezenými podmínkami. Každá z těchto změn a ztrát vyvolá-

vá příslušnou reakci – smutek. Smutek ale není jediná emoce, kterou postižení v souvislosti s vážnou nemocí nebo úrazem prožívají. Bezprostředně po nehodě nebo život ohrožující nemoci se obvykle objevují pocity vděčnosti, že je člověk naživu. Postupně, jak vychází najevo, že „*život už nikdy nebude stejný jako dřív*“, se jak u postiženého, tak i u jeho nejbližších tento pocit vděku mění na hněv, vztek nebo zoufalství. Kromě vzteku a smutku je to také nejistota, ztráta očekávání a ztráta naděje – u postižených, i u jejich blízkých. Víra v zázračné uzdravení a návrat k „normálnímu fungování“ se pomalu, ale jistě vytrácí s tím, jak klienti vyhledávají různé formy pomoci, jak chodí z místa na místo, od jednoho k druhému a hledají pomoc. Postupně přichází rozčarování, únava, vyčerpání a ztráta naděje. Ztráta naděje je vystřídána zklamáním a smutkem...

Ztráty hybnosti mají dopad ve všech oblastech společenského života jedince - *v profesní činnosti, v rodinném životě i v oblasti sociálních kontaktů*. V každé této oblasti pak můžeme rozlišovat důsledky: *na materiální stránku života, na společenské vztahy a na vědomí pacienta*. Rozsah důsledků se liší nejen v souvislosti s **druhem a rozsahem postižení**, ale také v souvislosti se sociálními rolemi, které nemocný vykonává (resp. vykonával).

Příklad:

Nepatrné zhoršení pohyblivosti jediného prstu nemusí pro většinu lidí znamenat výrazné omezení jejich způsobu života, pro hudebníka to může být konec profesní kariéry, protože již nemusí být schopen vykonávat své povolání.

Větší a horší důsledky pro výkon sociálních rolí postiženého plynou z deficitů, které jsou sice vážné (*např. organický psychosyndrom*), ale nejsou zjevné. Postižený může vypadat „*docela normálně*“, může chodit a mluvit, ale není schopný normálního rodinného nebo profesního života. Takový jedinec může trpět těžkými poruchami koncentrace, poruchami paměti, ztrátou zábran, takže např. mluví ustavičně a hlasitě, msturbuje bez jakéhokoli smyslu pro takt na veřejnosti, utrácí všechny peníze, které má k dispozici, bez přemýšlení o budoucnosti apod. Pacient po těžkém úrazu mozku může očekávat, že se vrátí v plném rozsahu k výkonu svých sociálních rolí, protože si neuvědomuje rozsah svého poškození. Ale jeho sociální okolí (*především členové rodiny*) vidí, že toho není schopen a objevují se konflikty pramenící z rozdílné percepce reality postiženým a ostatními. Ovšem viditelné postižení (*např. paraplegie*), bez poškození mozku, dokáže sociální okolí a rodina s odstupem času akceptovat, nejspíš proto, že postižený je schopen ovládat všechny své kritické i jiné schopnosti. V obou případech však dochází ke ztrátě očekávání, ke změně nebo ztrátě sociálních rolí ve veřejné i privátní sféře.

Postižení lidé se musejí smířit s tím, že již nikdy nebudou úplně zdraví a budou žít s ireparabilním (nenapravitelným, trvale nenahraditelným) defektem. Nezbytnou podmínkou adaptace je ovšem **akceptace ztráty**. Postižený a jeho sociální okolí musí uznat realitu, skutečnost ztráty. Jedině poté může být zahájen proces smutku a vyrovnávání se se ztrátou. Bezprostředně po nemoci nebo úraze se obvykle aktivují u postiženého i u jeho blízkých obranné mechanismy popírání. Dlouhodobá léčba a rehabilita-

ce odsunují akceptaci ztráty a posilují (*někdy i falešně*) naděje na plné uzdravení. Stav po závažných onemocněních nebo úrazech se může zlepšovat jen velmi pomalu a konečný rozsah postižení je značně nejasný a nejistý, někdy je obtížné odhadnout, zda se pacient vůbec někdy vrátí domů, zda se bude schopen postarat o své děti nebo se znovu vrátí do zaměstnání. To vyvolává značný stres nejen u nemocného, ale i u jeho nejbližších a v důsledku této nejistoty je proces přijetí ztráty a prožití truchlení stále odkládán. U některých příbuzných se postupně začíná projevat zlost a frustrace z nedostatku jistoty směrem k budoucnosti, ze ztráty očekávání, která vkládali do léčby a rehabilitace. Protože ale nechtějí nemocného zbytečně znepokojovat, chtějí mu být oporou, často své negativní emoce potlačují, což má za následek, že se mohou projevit v jiné formě – např. jako larvované reakce, psychosomatické problémy apod.

Příklad:

Na klinice jisté nemocnice byl realizován výzkum, který měl mimo jiné zmapovat potřebu psychologické péče pro nemocné a opakovaně hospitalizované pacienty. Výsledky byly překvapující. Zatímco pacienti téměř shodně udávali, že jim perfektní sociální i psychologickou podporu poskytuje rodina, rodinní příslušníci by naopak psychologickou pomoc uvítali (pro sebe) mnohem častěji. Často se cítili bezmocní, vyčerpaní, deprimovaní žalem z brzké ztráty nemocného, bez síly dávat tolik opory, kolik bylo potřeba.

Zásadní význam v procesu vyrovnávání se se ztrátou má postoj jedince k postižení a to, jestli se lidé za postižené považují. Velký význam mají také postoje rodiny a společnosti. Někteří postižení se snaží svůj handicap překonat a vést pokud možno běžný život. Jiní považují svůj handicap za důvod pro odchod ze života, jiní se snaží o nedosažitelné, snaží se sobě i druhým dokázat, že žádný handicap nemají. Různí lidé prožívají handicap (*znevýhodnění v životě*) různým způsobem. Závisí to na mnoha faktorech, např. rozsahu důsledků handicapu na fyzické i psychické rovině a na úrovni sociálního fungování, dále pak na osobnosti daného jedince – jeho náhledu na život, sebevědomí, genetickém potenciálu, prostředí a okolnostech, ve kterých člověk žije, na sociální – především emocionální a praktické podpoře, které se mu dostává, atd. Všeobecně se míní, že na vrozený handicap se jedinec adaptuje mnohem lépe, než na handicap získaný. (*Ale má snad jinou možnost? Jedinec, který se narodí jako postižený jinou, „normální“ realitu nikdy nezažil.*)

Pomoc postiženým a jejich rodinám by se proto měla zaměřit na:

- **Ověření a uznání skutečnosti ztráty.**

- Někteří rodinní příslušníci postiženého nedokáží přijmout, ať už z jakéhokoli důvodu, že poškození je trvalé, a mohou ustrnout v přechodném stadiu zármutku a vzteku nadlouho, na roky nebo i natrvalo. Stále doufají v plné uzdravení, i když to je v souvislosti s rozsahem handicapu (*např. poškození mozku*) nemožné.

- **Ventilaci emocí i při zvládání latentních afektů.**

- Protože je uvědomování ztráty a vyrovnávání se s ní spjata s řadou negativních emocí, měl by být krizový intervent na to připraven. Je nezbytné poskytnout postiženým (*ať už je jím kdokoliv – postižený nebo jeho blízcí*) prostor a čas proto, aby mohli bezpečně ventilovat své negativní emoce.

- **Pomoc** při překonávání různých překážek v **procesu adaptace** na nový způsob života.
- **Identifikaci falešných adaptačních mechanismů a podpora efektivějších adaptačních reakcí.**

Kromě smutku nad ztrátou hybnosti se pak připojují symbolické ztráty a důsledky zhoršení nebo ztracení funkce pro sociální komunikaci.

Ztráta hybnosti v důsledku nemoci nebo úrazu vede nejen u postiženého, ale i u jeho blízkých, rodinných příslušníků nebo jiných pečovateli k pocitům bezmocnosti a zoufalství. V takové obtížné situaci některé vztahy obstojí a přežijí, jiné nikoliv. Svoji úlohu v tom hrají také faktory vztahu – jeho charakteristika, intenzita, jistota apod. Vztah rodič-dítě pravděpodobně přežije i těžké a rozsáhlé ztráty hybnosti (*např. v souvislosti s vážným poškozením mozku*), na rozdíl od vztahu manželského, partnerského. Rodiče jsou ochotnější akceptovat i změny osobnosti svého dítěte („*Je to přece naše dítě!*“), dokáží obnovit rodičovskou opatrovnickou roli. Manželství je ovšem postaveno na jiných charakteristikách - na partnerském, rovnocenném vztahu. Vztahy, zvláště pak manželské vztahy se v takové situaci dostávají pod velký tlak a mohou se rozpadnout. Ztráta hybnosti tak může ve svém důsledku znamenat i jiné, související životní ztráty.

Literatura:

ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2011.

PhDr. Mgr. Naděžda Špatenková, Ph.D., odborná asistentka na Katedře sociologie, andragogiky a kulturní antropologie Filozofické fakulty UP v Olomouci.

Vstaň a chod!¹

LADISLAV TICHÝ

Věta se dvěma rozkazovacími způsoby „Vstaň a chod!“ byla zvolena za název celé konference. Pro toho, kdo zná alespoň průměrně Nový zákon, nejsou tato slova neznámá. Setkáváme se s nimi především v evangeliích v ústech Ježíšových, jimiž doprovází své zázraky. Ale najdeme je také ve Skutcích apoštolů při zázracích, které se dějí skrze apoštoly Petra a Pavla.

Nejprve je třeba zmínit vyprávění o uzdravení ochrnutlého člověka, zachycené ve všech třech synoptických evangeliích (Mt 9,2–8; Mk 2,3–12; Lk 5,18–26), kde ovšem z teologického hlediska jde o důležitější otázku, totiž o moc odpouštět hříchy. Ježíš skutečně říká ochrnutému člověku, který byl před něho spuštěn otvorem ve střeše (viz Mk 2,4): „Synu, odpouštějí se ti hříchy“ (Mk 2,5; Mt 9,2). Nepřátelským zákoníkům pak klade otázku: „Je snadnější říci ‘odpouštějí se ti hříchy’, nebo říci ‘vstaň a chod’?“ (Mt 9,5). A na důkaz své moci odpouštět hříchy potom Ježíš říká ochrnutému: „Vstaň, vezmi své lože a jdi domů!“ (Mt 9,6; srov. Mk 2,11 a Lk 5,24).

S podobnými Ježíšovými slovy se setkáváme také při vzkříšení dcery představeného synagogy Jaira (vyprávění je zachycené také u všech třech synoptiků: Mt 9, Mk 5, Lk 8). V Markově evangeliu jsou Ježíšova slova, která doprovázejí vzkříšení této dívky, dokonce podána aramejsky: „Talitha kum, a je k nim připojen překlad: ‘Děvče, pravím ti, vstaň!’“ (Mk 5,41). A evangelista k tomu dodává: „Tu děvče hned vstalo a chodilo“ (Mk 5,42). Srov. také Lk 8,55, kde je pouze rozkaz „vstaň“; Matouš v 9,25 přímou řeč nezachycuje.

Jenom evangelista Lukáš vypráví o uzdravení deseti malomocných² (Lk 17,11–19), z nichž pouze jeden (Samaritán, tj. příslušník s židy znepřáteleného národa) se vrátil, aby Ježíšovi poděkoval. A jemu Ježíš říká: „Vstaň a jdi, tvá víra tě zachránila“ (Lk 17,19). Malomocní lidé nebyli sice omezeni v pohybu fyzicky, ale společensky. Nemohli chodit tam, kam by chtěli.

Jeden text tohoto druhu máme také v Janově evangeliu. Když tam Ježíš uzdravuje v Jeruzalémě u rybníka Bethzathy (jiné čtení: „Bethesda“) člověka, který byl „nemocný již třicet osm let“ (Jan 5,5), říká tomuto chromému či ochrnutému člověku: „Vstaň, vezmi své lože a chod!“ (Jan 5,8).

Skutky apoštolů líčí působení apoštolů v počátcích dějin církve. Ve 3. kapitole Skutků se vypráví, jak apoštolové Petr a Jan šli se pomodlit do jeruzalémského chrámu a jak u brány s názvem „Krásná“ se setkali s chromým od narození, kterého tam pravidelně přinášeli, aby žebral (srov. Sk 3,2). Také od nich očekával almužnu. Apoštol Petr mu však místo peněžního obdarování říká: „ve jménu Ježíše Krista Nazaretského vstaň a chod!“ (Sk 3,6). Autor Skutků potom vypráví, že se mu Petr snažil pomoci vstát, ale hned připojuje: „a v tom se chromému zpevnily klouby, vyskočil na nohy, vzpří-

1 Příspěvek byl pronesen na XVI. bioetické konferenci pod názvem „Vstaň a chod: Etické problémy v ortopedii“, která se uskutečnila v sobotu 3. října 2015 v Olomouci.

2 Když Bible hovoří o malomocenství a malomocných, nemuselo se vždy jednat o skutečnou lepru, ale i o jiné chronické kožní nemoci.

mil se a začal chodit. Vešel s nimi do chrámu, chodil, skákal radostí a chválil Boha“ (Sk 3,7–8).

Ve Sk 14 se vypráví o misijním působení apoštolů Pavla a Barnabáše (jedná se o tzv. první misijní cestu apoštola Pavla). Ve Sk 14,8 je řeč o jednom muži v Lystře, který byl chromý od narození a „nikdy nechodil“. Dále Skutky vyprávějí: „Pavel se na něj zahleděl, a když viděl u něho víru, že může být uzdraven, řekl mocným hlasem: ‘Postav se zpříma na nohy!’ A on vyskočil a chodil.“ (Sk 14,9–10).

Co říkají tyto texty nám? V rámci Nového zákona mají tyto texty a události v nich vypravované svědčit o Boží moci, jak se projevila v působení Ježíše Krista a potom také jeho apoštolů, ale myslím, že říkají jistě také něco důležitého o tom, co máme dělat my. Je zde samozřejmě námitka: My přece neumíme dělat zázraky, ani nemůžeme počítat s tím, že to budeme umět. Ale zázraky a uzdravování Ježíše Krista jsou také znamením Boží dobroty, jsou znamením lásky, kterou se my lidé máme snažit napodobovat. Apoštol Petr ve svém kázání svědčí ve Sk 10,38 o Ježíši Kristu těmito slovy: „on všude procházel, prokazoval dobrodiní“. Týž apoštol Petr předtím, než uzdravil chromého u Krásné brány jeruzalémského chrámu, řekl tomuto nemocnému: „Stříbro ani zlato nemám, ale co mám, to ti dám“ (Sk 3,6). My jistě nemůžeme dělat stejné zázraky jako Kristus a apoštolové, ale máme udělat to, co můžeme. Víme, že mnohý člověk, který je pohybově omezený, by dal všechno, co má, aby mohl chodit. Lékařská věda by měla udělat to, co může a co umí, aby mu pomohla.

Už ve Starém zákoně má sloveso „chodit“ (*hālak*) kromě doslovného významu také význam „žít“ (viz např. 2 Kr 20,3; Př 8,20: „Chodím stezkou spravedlnosti a pěšinami práva“). Tento význam je dost běžný potom v Novém zákoně (jde konkrétně o způsob života; viz např. Řím 13,13; 2 Kor 12,18; Gal 5,16: „Žijte [*peripateite*, tj. doslova „kráčejte“] duchovně“). Slovo „cesta“ už ve Starém zákoně označuje způsob života (srov. např. Žl 1). A první křesťané označovali slovem „cesta“ (*hodos*) svoji víru a svůj způsob života, tj. vlastně „křesťanství“, jak nám o tom svědčí Skutky apoštolů (viz Sk 9,2; 19,9.23; 22,4; 24,14.22). Tak se dá také říci, že pomáhat druhým chodit znamená pomáhat jim (plněji a lépe) žít.

Dnešní lékařská věda pokročila velmi i v oblasti léčení pohybového ústrojí. Nad tím, jak pomáhat těm, kdo nemohou chodit vůbec nebo jen s velkými obtížemi, se chce zamyslet tato konference. Jestliže má v názvu slova, která zaznívají na několika místech Nového zákona, je to jistě výzva k zamýšlení nad tím, jak je možné dnes pomáhat druhým, správně chodit, tj. lépe žít. Jde obecně o to, jak je možné konat dobro. A víme, že dobra není nikdy dost.

Mons. prof. Ladislav Tichý, Th.D. - katolický teolog, kněz, kanovník olomoucké metropolitní kapituly a profesor novozákonní biblistiky na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Encyklika *Laudato si* a současná krize¹

ALFRED ZANKANELLA

Vážené dámy, vážení pánové, moje dnešní téma je encyklika *Laudato si* a současná krize. Encyklika *Laudato si* papeže Františka je vlastně cílem katolického sociálního učení, učitelské tradice, která započala za papeže Lva XIII. Omlouvám se, pokud se budu odvolávat na zdroje především v německém jazyce, které se však z velké části týkají také tehdejších velkých průmyslových oblastí v Čechách a na Moravě, protože pocházejí z doby rakousko-uherské monarchie.

V roce 1891, tedy před 125 lety, byla zveřejněna první sociální encyklika *Rerum novarum* (O nových věcech). Byl to naprostý průlom, udán nový směr nejvyššího učitelského úřadu v katolické církvi. Papež hodnotil hospodářskou a společenskou politiku podle etických kritérií katolické víry. Lev XIII. se tak stal papežem pracujících, protože veřejně pranýřoval osud dělníků. Katolická církev byla kritizována především liberálními podnikateli, ale i ekonomy a politiky, že se začala vměšovat do ekonomiky a politiky.

Jaké události předcházely encykliku *Rerum Novarum*?

Již v počátcích křesťanství existovala diskuse o spravedlnosti, jaká je spravedlivá cena, jak to je s právem na soukromé vlastnictví. Ve středověku toto téma získalo na aktuálnosti, když došlo k přechodu ze směnné ekonomiky na ekonomiku peněžní a tím pádem vzniklo bankovníctví. Františkán Petrus Joannes Olivi [francouzský teolog *cca 1248 Sérignan †1296 Narbonne, poz. ed.] napsal v roce 1291 *Tractatus de contractibus* (Traktát o smlouvách), ve kterém použil výraz kapitál (*capitale*) a formuluje na tehdejší dobu velmi moderní teorii ceny a kapitálu. Připisuje kapitálu navíc určitou funkci semínka vytvářejícího rostlinu, který má tvořit zisk. Učitelský úřad Církve se v hospodářské rovině vyjadřoval pouze k lichvářským úrokům.

Iniciativy z duchovního prostředí:

Sociální vývoj v souladu s první průmyslovou revolucí koncem 18. století a ve století 19., kdy hovoříme o mechanickém tkalcovském stavu, o parním stroji a železnici, zůstával nejprve učitelským úřadem Církve nereflektován. Na základní úrovni církve, mezi věřícím lidem a později svatořečenými, bylo ale přibývajícím zbláckování průmyslových dělníků a jejich rodin vnímáno velmi výrazně. Tehdy vznikl značný počet řádů a kongregací sociálně pastorálního zaměření. Většina ženských školských a ošetrovatelských řádů má tento pastorální i sociálně historický základ, ale ani muži nezůstali nečinní. Německý kněz Adolf Kolping byl zděšen z nelidských podmínek mnohých dílenských dělníků a v roce 1846 založil v Kolíně nad Rýnem první tovaryšský spolek, další pak ve Vídni 1852 a do církevních periodik psal o bídě tovaryšů.

1 Tento příspěvek je zápisem přednášky ze semináře KAP na téma: „Úloha zaměstnaneckých organizací a dalších částí občanské společnosti při prosazování trvale udržitelného rozvoje (se zvláštním zřetelem na mladou generaci)“, který proběhl na Velehradě ve dnech 9–11. září 2016. Příspěvky z celého semináře je možno si přečíst: <http://hkap.cz/2016/11/06/sbornik-ze-seminare-kap-velehrad-2016/>.

Wilhelm Emmanuel von Ketteler, pozdější kapitulní probošt a posléze mohučský biskup ve svých adventních kázáních 1846 připomínal tyto neutěšené poměry dělníků. Z jeho kázání by bylo možné citovat: „Majetní a nemajetní stojí znepřáteleni proti sobě a masové chudnutí narůstá den ode dne, vlastnické právo je ve smýšlení lidu otřeseno.“ Hlavní výpověď lze vidět ve formulaci křesťanské vize komunismu. „Pravý komunismus spočívá z křesťanského hlediska v tom, že Bůh stvořil přírodu, aby uživila všechny lidi a je třeba tohoto cíle dosáhnout“. V roce 1864 vychází spis *Církev a otázka pracujících*. Zdůrazňuje křesťanské chápání práce, koriguje některé špatné názory tím, jak říká, že práce byla zbavena morálního charakteru a stala se zbožím, které se nakupuje za pokud možno nejnižší cenu v rámci všeobecné konkurence těch, kteří tuto cenu nabízí. To bylo již v roce 1864! V roce 1882 zakládá P. Anton Schwarz ve Vídni Katolický spolek učňů a zaměřuje se na jejich duchovní péči.

Stále živá je i tradice redemptoristy P. Klementa Marii Hofbauera, který přišel do Vídně ze Znojma. Tito lidé se angažovali jako duchovní průvodci těchto spolků. V Sankt Pöltenu pracoval teolog Dr. Josef Scheicher, člen Zemského sněmu, 1891 napsal pro jeden katolický list: „Krmít hladovějící děti nemá zdaleka takovou hodnotu, jako pracovat na společenském řádu, který mužům umožní zakládat rodiny a tyto rodiny živit“.

Iniciativy katolických laiků

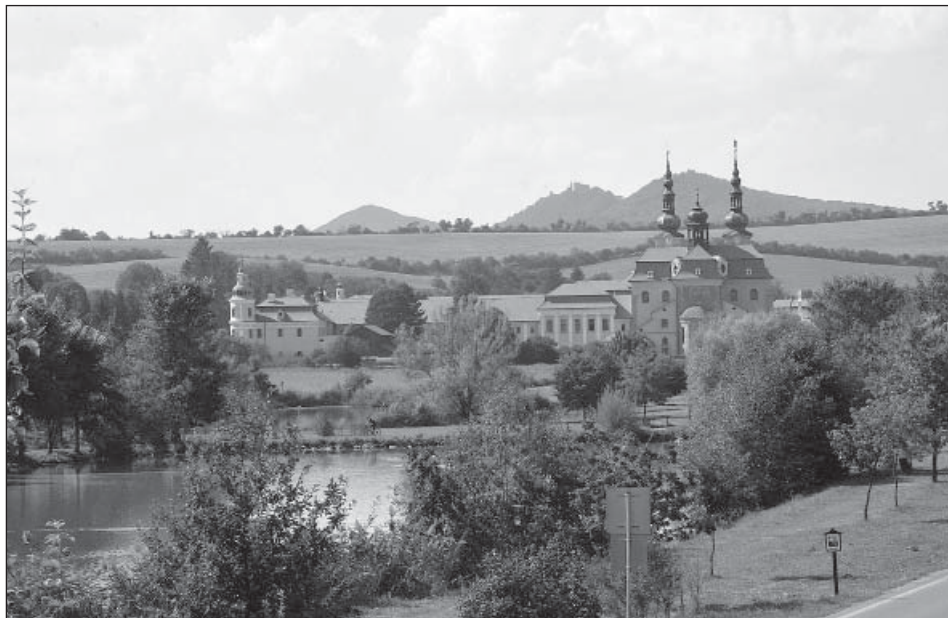
Nejen socialisté a komunisté bojovali o řešení otázky pracujících, ale také křesťanští laici a majitelé velkých pozemků tento problém rozpoznali a angažovali se. Můžeme jmenovat aspoň tři osoby: Karla Jindřicha knížete z Löwensteinu (Bor u Tachova), Aloise prince z Lichtensteina (Lednice) a kongeniálního prognostika, svobodného pána von Vogelsang z Vídně. Poslední byl činný především v akademických kruzích, požadoval, aby stát zasáhl a říkal, že je nepochybné, že některé reformy je potřeba provést, ale je nutné, aby byly provedeny za účasti státu. Löwenstein a Lichtenstein mohli díky svému společenskému postavení prosadit některá témata v 70. a 80. letech 19. století na Katolických dnech v Německu a Rakousku; jejich členství vlastně otevřelo nové možnosti. Princ z Lichtensteina řekl při závěrečném jednání Katolického dne v Rakousku, že sociální otázka je ve velmi úzké souvislosti s otázkou náboženskou a je jednou z nejdůležitějších otázek současné doby, proto tomu my, katolíci, musíme věnovat co největší pozornost. On už tehdy požadoval, aby byl zaveden 11hodinový pracovní den a aby byly prováděny i určité inspekce práce.

Dominikán Albert Maria Weiß byl členem mezinárodního spolku katolických sociálních politiků, v letech 1883–1890 ve Freiburgu (CH). V roce 1883 pozval Löwenstein 14 vedoucích sociálních politiků na svůj zámek do Boru u Tachova, aby tam uskutečnili poradou, jejímž výsledkem byly Borské teze. Tyto teze poskytly podklady k prvním pracovním zákonům v papežské encyklice. V Borských tezích byla mimo jiné požadována pracovní mzda, která by umožnila život rodiny a práce neměla být chápána jako zboží. Témata byla důležitá nejen pro encykliku, ale upoutala i pozornost biskupů, kteří se dosud v otázkách práce neangažovali. Stěžovali si jen, že dělnická třída trpí, ale nehledali toho příčiny.

Katolická církev byla v tomto období pod tlakem ze dvou stran: Inteligence a šlechta

se Církvi vzdalovala v rámci darwinismu (1848 byla vydána Darwinova kniha O vývoji druhů) a rozvíjel se také anglický ekonomický liberalismus. Učitelství Církve o tom začalo pochybovat. Majetní (dokonce i někteří biskupové) nepovažovali Církev za kompetentní, aby se vyjadřovala k otázkám hospodářství. Říkali, že úlohou Církve je starat se o nesmrtelnou duši a ne o smrtelné hladovějící tělo. Na druhé straně volala bída mas do nebe. Velká část rodin byla dotčena chudobou, a když se (1867) objevil Marxův Kapitál, velice rádi naslouchali heslům marxismu. Církev tak ztratila velký počet věřících z vyšších i nižších vrstev společnosti. Proud marxismu, který byl ochoten bojovat, plus bída - to bylo něco, co stálo proti bezohledným kapitalistům. Papež Lev XIII. tehdy psal ve své encyklice, že pracující jsou vystaveni neovladatelné, bezuzdné touze po penězích a na tomto pozadí zveřejnil v roce 1891 encykliku *Rerum novarum* o otázkách pracujících. Byl to revoluční zlom dosavadní politiky Církve a skončilo tím období nevměšování se do těchto záležitostí, protože akce charity, řádů a různých bratrstev nebyly dostačující. Strukturální nouzi lidí, kteří pracovali za mzdu, už nebylo možné zvládat, byla zde bída v oblasti bytů a nemocí, panovalo zde určité zpustnutí a bylo potřeba nastolit nějaký nový směr a změnit struktury. Neboť bída nebyla přáním Boha, nýbrž byla vytvořena lidskými strukturami moci. Papež Lev XIII. nazývá bídu dělníků „novou formou zotročování“. S odkazem na lidskou důstojnost, která není dána lidmi nýbrž Bohem, uvádí encyklika příčiny masové bídy a požaduje celý katalog práv pro pracující: Jsou to spravedlivé mzdy, které mohou uživit rodinu, omezení pracovní doby, právo na volné sdružování čili odbory, neděle jako nepracovní den, zvláštní ochrana žen a dětí a povinnost regulace státu formou zákonů, která by té mase nemajetných dávala právní ochranu.

Papež výslovně doporučuje sdružování pracujících, které zajišťuje, aby členům nikdy nechyběla práce, aby byla k dispozici společná pokladna, z které by mohly být jednot-

Velehradská bazilika, pohled od Uherského Hradiště, foto Ing. K. Dubovan

livcům vypláceny podpory při chybějící práci, v nemoci, ve stáří a při úrazech. Tímto textem vytváří papež také oprávněný základ pro vytváření křesťanských pracovních sdružení a odborů. Encyklika vedla k rostoucí angažovanosti vysokého i nízkého kléru, který pak se projevoval ve veřejném mínění a aktivním doprovázení rostoucího počtu křesťanských organizací pracujících. Tím byly položeny základy, které byly také uváděny při založení křesťanských novin v Čechách i na Moravě. Byly to Lidové listy v Praze a v Brně Obrana práce.

Encyklikou byly položeny základy katolického sociálního učení, byly položeny základy tradice v neposlední řadě II. vatikánského koncilu a také pastorální konstituce o církvi ve světě dneška (*Gaudium et spes*).

Témata katolické sociální nauky.

Následujících 125 let přineslo kromě etických a morálních zásad také aktuální společenská etická témata. V roce 1931, 40 let po *Rerum novarum*, vydal papež Pius XI. encykliku *Quadragesimo anno*, zabývající se společenským pořádkem. V Itálii už vládl od roku 1926 Mussoliniho režim, v Německu přišla NSDAP k moci roku 1931. Encyklika tehdy vysvětlovala a zdůrazňovala především princip subsidiarity. Také jasně vymezila (navzdory či kvůli světové ekonomické krizi) pojmy křesťanství a socialismu.

Papež Jan XXIII. v roce 1961 hovoří ve své encyklice *Matka a učitelka (Mater et magistra)* o právu dělníků na aktivní účast na podnikání. Tato encyklika hovoří poprvé o otázkách společného blaha, a to globálně, nejen v národním měřítku, i v zapojení v rozvojových zemích. V roce 1967, dva roky po ukončení II. vatikánského koncilu, píše Pavel VI. v *Populorum progressio* (O pokroku lidstva) o spravedlnosti v globálních obchodních vztazích. Nevyvinutost takzvaného třetího světa jako následek kolonialismu severními státy vyžaduje mezinárodní solidární pomoc bohatších zemí. Papež Pavel VI. přináší do sociálního učení Církve pojem Vývoj a rozvojová politika. Když dnes hovoříme o krizi uprchlíků, je i toto důsledkem končícího století v Evropě, Africe, Asii i latinské Americe. V roce 1981 se papež Jan Pavel II. zabývá cenou lidské práce v encyklice *Laborem exercens* (O lidské práci) v pohledu na rostoucí nezaměstnanost za Západě, analyzuje špatný vývoj v komunismu a především zdůrazňuje přednost práce před kapitálem a vyhlašuje s odkazem na solidárnost, právo na odbory jako nedotknutelné základní právo. V roce 1987 popisuje stejný papež v *Sollicitudo rei socialis* bídu a mizerii jižních zemí jako následek mezinárodní politiky. Požaduje od severu účinnou pomoc a od jihu zásadní reformy.

V roce 1991, dva roky po zhroucení komunismu ve střední a východní Evropě kritizuje papež Jan Pavel II. komunistický hospodářský systém i nespoutaný kapitalismus na Západě. Myšlenka sociálního tržního hospodářství je zde rozpoznatelná.

V roce 2009 vychází *Caritas in veritate* čili Lásky v pravdě. Benedikt XVI. se zabývá důsledky ekonomické a finanční krize a globalizace. Poukazuje na to, že spravedlnost je minimální mírou lásky. Svobodný trh sám o sobě nemůže v národní ani v mezinárodní oblasti zajistit spravedlnost a sociální spolupráci společnosti. Úsek hospodářství není ani morálně neutrální, ani nesmí být nelidský či antisociální. Po diskusi kolem encykliky *Laudato si* se zdá být důležité, abychom nezapomínali na tato předchozí zá-

kladní vyjádření sociálního učení. Tato tvoří základ pro řadu požadavků, které najdeme posléze ve formulacích papeže Františka.

Současná hospodářská společenská krize

Slovo krize, o kterém teď stále hovoříme, probouzí především vzpomínky na ekonomickou a finanční krizi 2008-2009, která souvisela s bankrotem amerických poskytovatelů finančních služeb i velkých evropských bank, které tato krize přivedla do úzkých. Kromě toho nám všem potom utkvělo ve vzpomínkách, co se odehrálo v dlouhové krizi jižních evropských zemí Řecka, Španělska, Portugalska a Itálie.

Zažíváme tedy krizi na pracovním trhu, která se ještě zostruje rozšiřováním takzvaného průmyslu 4.0 jako rostoucí globální digitalizace a robotizace. Krize kolem proudů uprchlíků, které byly vyvolány etnickými a religiózními čistkami a klimatickými změnami v Africe. Tady je stále ještě pořád to, co zažíváme s krizí na pracovním trhu, která se vytváří rozšiřováním takzvaného průmyslu 4.0, který vyplývá z průmyslové revoluce. Pouze v Rakousku se odhaduje, že v příštích deseti letech ztratí místo na 30 000 bankovních zaměstnanců a 90 000 zaměstnanců obchodu. Rostoucí globální digitalizací a robotizací tato krize na pracovním trhu skončí špatně a odbory stojí při uzavírání národních kolektivních smluv, které přestávají být zajímavé, před zcela novými výzvami. Průmysl a investice se již odehrávají globálně, nikoliv národně či kontinentálně, jak to například v posledních týdnech pozorujeme na těch Panama Papers, na otázce daní v Lucembursku atd. Příčinou jsou právě krize a proud uprchlíků, které byly spuštěny vyvoláním válek, etnickými a religiózními čistkami, klimatickými změnami v Africe. Pak je zde dnes již virulentní krize životního prostředí, která nám kdysi připadala směšná.

Jednotlivá krizová pole byla většinou pozorována odděleně, protože různé vědecké

Konferenční sál Velehrad, foto Ing. K. Dubovan

obory jsou postiženy nestejně. Přitom se často přehlíží, že mnoho lidí si nepřeje, aby tyto zájmové skupiny byly podporovány politikou. Vyžaduje to ale celkový pohled, který zahrnuje lidi, ekonomiku, politiku a životní prostředí.

Německá biskupská konference spolu s Radou evangelických církví v Německu vydaly v roce 1985 prohlášení k otázkám životního prostředí. Jako příčinu potíží uvádějí bezstarostný a náročný přístup k životu. Jako následky jmenují zatěžování hlukem, znečišťování vzduchu, vody a půdy mnoha jedy, zbytečné utrpení zvířat ve výzkumu a masovém chovu, velké plýtvání surovinami a energií bez ohledu na rozšiřování pouští a vymírání lesů. Zástupci katolických a evangelických církví došli k závěru, že nebezpečí, že se člověk nakonec sám stane obětí tohoto špatného vývoje, už nemůžeme přehlížet. Tento dábelický kolotoč uvedl do chodu člověk sám. Německé církve pak uvádí ze sociálně psychologických příčin to myšlenkové pozadí, že člověk se již nechápe jako správce Božího domu, nýbrž jako ten, který přírodu jen využívá jako zdroje.

Encyklika *Laudato si*

Celosvětový základ encykliky *Laudato si* vychází z latinské Ameriky. Základem argumentace je přesvědčení víry katolíků, že Bůh je stvořitelem světa a člověka. Člověk je svému Stvořiteli zodpovědný ve svém osobním i v globálním chování. Proto také přístup ke Stvoření musíme brát morálně. Jaká je Františkova metoda? Papež František vychází ze své pastorální činnosti v latinské Americe a jako biskupská konference v Medelinu 1968 a Pueblu 1979 uvádí tři metodické kroky: Vidět, posoudit a jednat, které pochází od zakladatele CAJ (Mladí katolíci pracující), pozdějšího kardinála Josefa Cardijna (Belgie). Přitom se realita posuzuje na pozadí evangelia. Společenské skutečnosti jsou pak sledovány z perspektivy těch chudých, zbavovaných práv a poškozených. Z těchto tří kroků pochází také jedna kapitola encykliky.

Úvod se zabývá chápáním světa jako Stvoření na základě dosavadních prohlášení sociálního učení a na základě chápání Stvoření sv. Františka z Assisi, z jehož Písně bratra slunce je odvozen titul encykliky. Jako centrální témata zde papež František uvádí „úzký vztah mezi chudými a mezi problémy planety,“ dále „přesvědčení, že na světě je všechno navzájem spojeno,“ „kritiku nového modelu moci a nových forem moci, které jsou odvozovány z techniky“ a dále „pozvání ke hledání nového chápání hospodářství a pokroku“ a konečně „vlastní hodnota každého tvora“. Cílem je pak představení celostní humánní ekologie.

V první kapitole papež popisuje, co se odehrává v našem domě; zpráva [popisuje] znečišťování, odpady, kulturu jednorázového použití a odhození; klimatické změny, význam kyselé pitné vody, ztrátu rozmanitosti ve velkých ekosystémech (Amazonie, pánev Konga, Oceánie), zhoršení kvality života a sociální konce mnoha lidí. To vše vede k celosvětové sociální nespravedlnosti. Podrobení politiky technologiím a finančnictví produkuje „celosvětový systém, ve kterém panuje spekulace a plahočení se po finančním výnosu, což vede k tomu, že celkový kontext a také účinky na důstojnost člověka a životní podmínky jsou ignorovány.“ Důsledek různých postojů v otázkách životního prostředí vede k tomu, jak říkal Romano Guardini, že „lidstvo zklamalo očekávání Boží.“

Druhá kapitola má titul Evangelium Stvoření. Vychází ze židovsko-křesťanské spi-

rituality, která ukazuje cestu, a sice biblické poselství, které Stvoření chápe jako univerzální společenství a všechny tvory jako jednu rodinu. Proto, jak říká papež, platí, že „mír, spravedlnost a zachovávání Stvoření jsou absolutně navzájem propojená témata, které od sebe nelze oddělovat“. Výslovně zdůrazňuje, že Země je společným dědictvím, jehož ovoce musí být k dobru všech. Princip podřízení soukromého vlastnictví všeobecnému určení statků a společné právo na jejich využívání je zlatým pravidlem sociálního chování a základním principem celého sociálně etického řádu. Jako zdůvodnění zde opět platí lidská důstojnost. „Bohatý i chudý má stejnou důstojnost, protože je oba stvořil Pán.“ Platí proto, že životní prostředí je kolektivním statkem, dědictvím celého lidstva a odpovědností pro všechny.

Třetí kapitola popisuje lidské kořeny ekologické krize. Lidstvo vstoupilo do éry, ve které nás technologie staví na rozcestí. Sem papež František umísťuje hlavní kořeny krize. Globálně rozšířená myšlenka nekonečného a bezmezného růstu, z které jsou ekonomové, finanční experti a technologové tak nadšeni, vede k vykořisťování zdrojů a vede také ke špatnému hodnocení práce jako jednotného výrobního prostředku. Papež František říká: Ekonomika bere ekonomický vývoj z hlediska výnosu, aniž by se dívala na negativní působení na člověka. Finance dusí reálnou ekonomiku. Nepoučili jsme se z lekcí světové finanční krize a jen velmi pomalu se učíme lekcím o poškozování životního prostředí. Trh nezaručuje celostní vývoj člověka, sociální inkluzi. Člověk přeceňuje svoji pozici ve Stvoření a ztrácí etickou orientaci. Svědčí o tom obchod s lidmi, s drogami, krvavými diamanty, s kožešinami zvířat ohrožených vyhynutím, s orgány, s dětmi, prostě organizovaná kriminalita.

Papež velmi zdůrazňuje hodnotu práce a cituje II. vatikánský koncil: „Člověk je původcem, středobodem a cílem veškerého ekonomického a sociálního života.“ Cílem není jen zisk, nýbrž blahobyt, pokud možno všech lidí. Pro boj s nezaměstnaností je proto přes omezené zájmy podniků a sporné racionality nutné dále vytvářet přístup k práci všech.

Čtvrtá kapitola: Celostní ekologie. Papež požaduje celostní ekologii. Říká, že nejsou dvě krize vedle sebe (krize životního prostředí a krize společnosti), ale jedna jediná, komplexní socioekologická krize. Je třeba rozpoznávat souvislosti. Je proto nutná ekonomická ekologie, která je schopná zavázat lidi k rozsáhlému sledování skutečností. Proto je nemožné oddělovat analýzu ekologických problémů od lidského prostředí, rodinného kontextu, pracovních podmínek, urbánních poměrů a člověka samotného. K tomu celostnímu vývoji patří zlepšování kvality lidského života, intaktní sociální kontext, lidsky důstojné bydlení a dodržování principů společného blaha. Tento princip platí i ve vztahu mezi bohatými a chudými s přednostní opcí pro chudé a s ohledem na budoucí generace.

Pátá kapitola se pokouší uvést jakési řídicí linie pro orientaci a jednání. Ekologická politika má být viděna z globální perspektivy, nikoliv pohledem jednotlivých zájmů. Platí to pro emise skleníkových plynů, pro využívání oceánu; kromě mezinárodní politiky může iniciativu vyvíjet i politika národní, kupříkladu k úspoře energií, k efektivitě v dopravě a také v likvidaci a opětném zhodnocování zdrojů. Především ekologická řešení jsou otázkou dialogu v upřímnosti a v pravdě mezi všemi zúčastněnými. Přitom se politika nesmí podrobovat ekonomice, ale musí jít ve službách života, především ve službách života lidského. Vyžaduje jasná řešení, protože v této souvislosti jsou

střední cesty pouze malým zpožděním zhroucení. Intenzifikace dialogu mezi náboženstvím a vědou je nutná, protože nejen vědění, nýbrž také srdce v trpělivosti a askezi může přispět v šetření přírody a ochraně chudých.

Závěrečná šestá kapitola požaduje ekologickou výchovu ke spiritualitě. Říká: Mnoho věcí musí svůj chod nově orientovat, především se ale musí změnit lidstvo. Trh vytváří konzumní mechanismus, proto lidé kupují nepotřebné věci. Neboť „zatímco srdce člověka je stále prázdnější, potřebuje člověk stále víc nutných věcí, které si může koupit, vlastnit a zkonsumovat.“ Proto potřebuje určité důvody, které vedou k ekologickému obratu, a sice novou spiritualitu. Praktické povolání každého křesťana je „stát se ochráncem díla Božího“. A péče o přírodu, jak říká papež, je součástí stylu života, který zahrnuje schopnost společného života a společenství. S odkazem na svátosti jako pomůcky a neděli jako den sebenalezení, na obraz svaté Trojice jako obraz s odkazem na Marii královnu celého Stvoření, ukončuje papež celou encykliku modlitbou za naši Zemi.

Závěr

To je několik hlavních pasáží více jako 200stránkové encykliky. Mohou pomoci vytvořit si určitý pojem o záměrech papeže. Otázka ekologie není pouze dílčím úsekem vědy nebo politického přístupu, je to pro křesťany náboženským přiznáním se k Bohu Tvůrci. Pro všechny lidi, s kterými papež chce navázat dialog, to je otázka sociálních kompetencí, lidské důstojnosti, společného blaha a sociální soudržnosti. V neposlední řadě to je i otázka spravedlnosti vůči jakémukoliv životu a vůči následujícím generacím. Spravedlnost - je nejkratší formulace, kterou znám ze sv. Augustina: Každému, což jeho jest.

Prof. P. Alfred Zankanella, zástupce křesťanských odborů (FCG - Fraktion der christlichen Gewerkschaft).

Aplikace sociálního učení Církve v Africe s přihlédnutím k trvale udržitelnému rozvoji

EDWARD PRAH

Dobrý den, jsem zde jako předseda světového hnutí katolických mužů *Unum omnes*, takže zde budu prezentovat i jejich ideje. Chci poděkovat za možnost hovořit na vašem semináři, zvláště svým kolegům, kteří se o to zasloužili. Chápu, že jsem prvním Afričanem, který zde hovoří, dokonce prvním Afričanem z *Unum omnes*; je to proto pro mne velká čest.

Budu hovořit o tom, jak se v Africe uplatňuje sociální učení Církve, se zvláštním zřetelem na trvale udržitelný rozvoj. Mnozí lidé chápou Afriku jako jednu zemi. Musím vám ale říci, že Afriku tvoří 54 různých zemí! A proto, abychom hovořili o uplatňování sociálního učení Církve v Africe, budu muset to téma poněkud generalizovat, protože o 54 různých aplikacích bychom hovořit nemohli, takže budu mluvit o Africe jako takové.

Jen základní údaje o Ghaně: Ghana je v západní Africe, leží na západním pobřeží. Je to relativně malá země, ale má velké množství obyvatel. Na severu má hranice s Burkina Faso, na západě je Pobřeží Slonoviny, na východě Togo. Ghana je anglicky mluvící země, ale jsme obklopeni zeměmi frankofonními.

K původnímu tématu Uplatňování sociálního učení církve v Africe s ohledem na trvale udržitelný rozvoj: Někteří toto učení nazývají katolickou sociální naukou, jiní sociálním učením katolické církve, jiní sociální doktrínou katolické církve. Ať už zvolíme kterýkoliv název, vždy bude odkazem na soubor dokumentů, obsahujících učení papežů, obsažená v encyklikách, apoštolských listech, synodních dokumentech, sociálních publikacích, vydaných úřady římské kurie a pastýřských listech biskupských konferencí celého katolického světa. Pro katolíky to znamená popis toho, čemu věříme a kdo jsme jakožto následovníci Ježíše Krista. Jak potvrdili biskupové Spojených států, katolická sociální nauka je ústředním a nezbytným prvkem naší víry, jelikož se snaží zkoumat vztah mezi vírou a každodenním životem, a to jak věřící chápou svět a své místo v něm. Ačkoliv vychází z učení, teologie katolické církve, je katolická sociální nauka něčím jiným, než jen úzce zaměřeným vyznáním víry a týká se spíše rozvoje jednotlivce a lidské společnosti. Jelikož vychází ze základních a univerzálně uznávaných lidských hodnot a etiky, je možné ji využít k podpoře pokroku lidstva a může sloužit jako základ rozvoje k odstranění chudoby, nespravedlnosti, nerovnosti a diskriminace jakéhokoliv druhu. Po příliš dlouhou dobu se neoddělitelné spojení mezi znalostí a praxí víry svým způsobem v křesťanském životě neprojevovalo. Jinými slovy šíření evangelia není odpovídajícím způsobem provázeno důkazy o jeho provádění v praxi. Katolická sociální nauka tedy klade odpovědnému křesťanskému životu závažné otázky, s jejichž pomocí lze odstranit nerovnost, nespravedlnost a utrpení, jež v sobě nesou společenské systémy. A právě proto klade katolická sociální nauka lidskému svědomí otázky jako: Co by měl lidem přinést rozvoj? Na koho by se měl rozvoj zaměřit? Jak by měli zaměstnavatelé nahlížet na své zaměstnance a zacházet s nimi? Jaká práva a nároky jsou zásadní a měla by být respektována všemi společnostmi? Jaká zneužívání poli-

L. Mlčoch, E. Prah, V. Výleta - konference KaP na Velehradě, foto Ing. K. Dubovan

tických, sociálních a ekonomických práv převažují v různých společnostech a jaká nápravná opatření jsou pro ně k dispozici? – To jsou otázky, týkající se lidské důstojnosti, spravedlivých mezd, rovného rozdělování, přístupu k rozvoji, omezování osobní svobody, otázky týkající se moci, korupce, chudoby atd.

Nedávno, jak jsme slyšeli v předchozím příspěvku, uvedla encyklika papeže Františka *Laudato si* hlubším způsobem do popředí otázku péče o životní prostředí a klimatické změny a klade svědomí světa otázku o jednotě Stvoření.

Základní premisou, z které katolická sociální nauka vychází je, že lidský jedinec je základem, příčinou a cílem každé společenské instituce (citát papeže Jana XXIII. z encykliky *Mater et magistra* z roku 1961). Člověka stvořil Bůh k obrazu svému, což člověku dává důstojnost, přesahující všechno ostatní ve stvořeném vesmíru. Proto nikdo, dokonce ani člověk sám, ani žádný systém či instituce, nemá právo tuto důstojnost porušit. Toto vytváří negaci názorů některých lidí, že duchovní rozměr křesťanství je jediná cesta a ukazuje, proč katolická církev neomezuje svou činnost pouze na záležitosti duchovní, ale zabývá se také záležitostmi pozemskými. Katolická sociální nauka je tedy odpovědí katolické církve na společenskoekonomické a politické problémy, kterým svět čelí. Přispěla k probuzení vědomí křesťanů, že pozemské záležitosti, ať se jedná o politiku, ekonomii, vědu, umění, životní prostředí, pracovní záležitosti, obchodní nebo nadnárodní otázky, mají morální rozměr. Papež Pavel VI. to potvrzuje v exhortaci *Evangelii nuntiandi* z roku 1975, kde napsal, že člověk, který má být evangelizován, není abstraktní bytostí, ale podléhá sociálním a ekonomickým otázkám.

Ačkoliv katolické sociální učení už jen ze své podstaty nenavrhuje konkrétní opatření nebo nepředepisuje konečná řešení, vytváří povědomí, ukazuje cesty a obecně přijímané normy a principy pro uvažování a vytváření úsudku. Lidé jsou tak schopni objevovat nová řešení a mohou dát konkrétní formu odpovědnému křesťanskému životu.

Nyní několik slov o katolickém sociálním učení. Chci nejdříve uvést, že ne všechny papežské encykliky jsou považovány za encykliky sociální, že mají sociální rozměry. Mezi takové papežské dokumenty patří například encyklika Pia XI. *Divini Redemptoris*, dále *Dignitatis humanae* (encyklika Pavla VI. o náboženské svobodě z roku 1965) a *Gaudium et spes* (pastorální konstituce Radost a naděje, dokument II. vatikánského koncilu z roku 1962 - pozn. ed.), *Evangelium vitae* Jana Pavla II., *Deus caritas est* (Bůh je láska, vydaná v lednu 2006) Benedikta XVI. a *Lumen fidei* papeže Františka (Světlo víry, napsal ji společně se svým předchůdcem Benediktem XVI. v roce 2013). Tyto nejsou zahrnuty do sociálního učení Církve.

Také bych chtěl poukázat na to, že každá papežská encyklika popisuje a vysvětluje záležitosti současného světa, ve kterém byla sepsána. Sociální encykliky se takto staly morální odpovědí na utrpení, které vytvořili lidé v systémech s vládnoucí ekonomikou a politikou. Které jsou klíčové papežské sociální encykliky? Je to *Rerum novarum*, *Quadragesimo anno* o obnově společenského řádu (autorem je papež Pius XI.), už jsme slyšeli i o encyklice *Mater et magistra* (Křesťanství a společenský pokrok - encyklika Jana XXIII. z roku 1961); *Pacem in terris* čili Mír na zemi o nastolení všeobecného míru rovněž od Jana XXIII.; *Populorum progressio*, *Laborem exercens*, *Solicitudo rei socialis*, *Centessimus annus*, *Caritas in veritate* a nakonec *Laudato si*. To jsou hlavní sociální encykliky, kterými se Církev v těchto ohledech řídí.

Principy katolického sociálního učení

Jsou docela početné. Jeden princip může mít několik odvozenin a variant, z nichž každou lze použít samostatně v odpovídajícím kontextu. Někteří církevní učenci došli k číslu 26, jiní k číslu poněkud nižšímu. Ale ať už je počet principů větší či menší, důležité je, drazí přátelé, že se všechny zaměřují na vznešenou lidskou důstojnost. Sotva by se zde našel jediný princip, jehož hlavním cílem by nebylo prosazování lidské důstojnosti. Kompendium katolické sociální nauky uvádí následujících šest principů:

Princip lidské důstojnosti, princip obecného dobra, princip univerzálního určení statku, princip subsidiarity, princip participace a princip solidarity. Dovolím si věnovat několik slov každému z těchto principů.

Princip lidské důstojnosti praví, že každý člověk se rodí svobodný, stvořený Bohem a Bohu patří. Dostává od něj důstojnost, kterou mu nelze vzít.

Princip obecného dobra je definován jako suma sociálních podmínek, které umožňují lidem, ať již skupinám nebo jednotlivcům, dosáhnout naplnění ve větší míře a snadněji. Tento princip hovoří o tom, že vůle a snaha společnosti zůstat ve službách lidských bytostí na všech úrovních zaručuje, že jejím prvotním cílem je dobro všech i každého jednotlivého člověka. Tento princip nás učí, že společnost je skutečně zdravější, když se v ní lidem daří na základě respektování práv a povinností lidí.

Princip univerzálního určení statků říká, že statky stvořené Bohem pro všechny lidi by měly plynout ke všem stejným dílem podle principu spravedlnosti a lásky. Učí nás, že Země a vše, co je na ní vytvořeno, je zde pro všechny lidi. A dále, zatímco soukromé vlastnictví je přijatelné, je zde též odpovědnost zajistit, aby všichni měli dostatek, aby mohli důstojně žít.

Princip subsidiarity nám říká, že je špatné, vzít jednotlivci a dát komunitě to, čeho může dosáhnout soukromé podnikání a průmysl. Učí, že lidé by měli mít svrchovanost a kontrolu nad svými vlastními statky, protože se angažují v podnikání proto, aby zlepšili své podmínky a blahobyt. Dále učí, že lidem by mělo být umožněno dělat věci, které jsou schopni dělat sami, aby měli pocit vlastní důstojnosti a těšili se z něj.

Princip participace stanoví, že příspěvek každého občana, buď jako jednotlivce nebo ve spojení s ostatními přímo nebo v zastoupení, má zásadní důležitost pro kulturní, ekonomický, politický a společenský život komunity, ke které náleží. Tento princip praví, že všichni lidé mají právo na to, aby jim nebylo bráněno v provádění toho, co je nutné k naplnění jejich života, jako je práce, vzdělávání a jako je politika. Jedinečný dar, který byl dán každému jednotlivci, musí být využit k podpoře lidstva a toho můžeme dosáhnout, pokud se jednotlivcům umožní podílet se na činnostech a rozhodnutích, která je ovlivňují.

Princip solidarity praví, že společnost je nejsilnější tehdy, když veškeré její prvky nebo členové vyvíjejí společnou snahu, vedoucí k dosažení dobra pro společnost. Říká, že k lidskému rozvoji nebo pokroku nedochází v důsledku izolovaného úsilí. Když lidé poznají síly, které je spojují, spíše než rozdělují, jsou schopni přesně plnit potřeby všech, včetně slabších členů. Správně pochopená a v život uváděná solidarita může dodat chybějící součást nevídanému chování bohatých vůči chudým v jednotlivých zemích i za jejich hranicemi.

Jak se tyto principy uplatňují v Africe?

Začnu krátkým přehledem, jak vypadala Afrika před získáním nezávislosti. Bylo to období ve znamení zápasů a nepokojů. Afričané se snažili stát pány vlastního osudu. Pro tuto dobu bylo typické porušování lidských práv nejrůznějšími způsoby. S Afričany v jejich vlastní zemi zacházeli kolonialisté jako s druhořadými občany. Přírodní zdroje kontinentu byly plundrovány, aby mohly zásobovat západní továrny. Přitom Afričané, kteří pracovali v těžařských společnostech, byli krutě ponižováni. Většinou se na ně nahlíželo jako na výrobní prostředky, než na ty, kteří je používají. Měli dlouhou pracovní dobu, ale pobírali ubohý plat. Žili v nuzných chatrčích blízko místa těžby a často bez svých rodin. Zakládání odborů bylo zakázáno a práce Afričanů byla využívána k budování infrastruktury, která měla většinou sloužit kolonialistům nebo usnadnit vývoz přírodních zdrojů z kontinentu. Za takových podmínek všude převládala chudoba, objevovaly se nemoci v důsledku bídy a životních podmínek, ve kterých většina Afričanů žila. Většina bojů za svobodu byla velice násilná a ještě více umocňovala porušování lidských práv na obou stranách toho boje. Mnoho Afričanů bylo zabito nebo zatčeno a uvězněno v nelidských podmínkách. Vědělo se, že se lidské bytosti mohou změnit, když se stanou uvědomělými díky vzdělání. Ovšem jen velmi málo Afričanů mělo možnost chodit do školy. Byl omezen dokonce i rozsah vzdělání, které se zaměřovalo spíše na službu koloniální správě, než na zlepšování životních podmínek spoluobčanů. Kolonialisté v Africe, Americe i jiných zemích byli nepřátelští k vykořisťovaným domorodcům a papežové se začali o tuto situaci zajímat. Co se stalo po získání nezávislosti? S velkými nadějemi se očekávalo, že se situ-

ace v Africe změní. Když se zbaví kolonialistů, bude se žít lépe. Bohužel ale politická nezávislost Afriky nepřišla společně s nezávislostí ekonomickou. Vykořisťující hospodářské struktury přetrvaly i pod dozorem afrických politiků a obchodníků, kteří bohužel byli jedna ruka s bývalými kolonialistickými vykořisťovateli. V dnešní Africe se přírodní zdroje kontinentu zhodnocují na místě velmi málo; pracovní místa se vytváří všude, jen ne na africkém kontinentu. Většina bohatství se vyváží do zahraničí a tam se vytváří i pracovní místa. Z mé země se vyváží zlato, ropa, téměř všechno v surové formě a zpracovávají se kdekoli jinde, jen ne u nás, takže máme velké problémy s nezaměstnaností. Naše nezaměstnanost vychází z toho, že se u nás nepřidává hodnota těm u nás vytěženým přírodním zdrojům. Ačkoliv jsou pracovní podmínky dnes relativně lepší, než v době před získáním nezávislosti, stále zde existuje utrpení a deprieve, absence základních potřeb. Mohly by být výrazně menší, kdyby nebylo tak vysoké korupce a chamtivosti vysokých úředníků v politice. Hovořím zvláště o politicích, kde je opak spíše výjimkou, než pravidlem.

Kromě toho prošla Afrika po získání nezávislosti bohužel utrpením mnoha válek, teroristických operací a povstání. V důsledku toho dále pokračuje porušování lidských práv, zejména žen a dětí. Zatímco tu hovoříme, probíhá válka v jižním Súdánu, Kongu, Ugandě, Burundi a řadě severoafrických zemí včetně Libye. Probíhají teroristické akce v Nigérii, Kamerunu, Somálsku, Keni, Nigeru a opět na severu Afriky. To je záležitost, která přispívá k občanským sporům a nepokojům v Africe. Hlavy státu např. Robert Mugabe v Zimbabwe, Abdul Aziz Jemus Junkung Jammeh v Gambii a v poslední době Pierre Nkurunziza v Burundi a další politikové manipulují ústavami, aby mohli v úřadě setrvat déle, než byl jejich původní mandát. Všechno tohle přispívá k dalšímu porušování lidských práv a důstojnosti lidí. Obyčejní lidí v těchto zemích v důsledku válek, teroristických akcí a bojů mezi jednotlivými politickými stranami nadále trpí. Jen proto, že se například prezident rozhodne prodloužit si mandát o další čtyři roky a pak mění ústavu, aby mohl v úřadu zůstat nejen čtyři roky, ale doživotně. To jsou problémy, které nás v Africe tíží.

Není pochyb o celosvětovém přijetí, kterého se dostalo sociálním encyklikám a ačkoliv to není systematicky dokumentováno, celosvětový vliv katolické sociální nauky je mnohem širší, než se obecně uznává. Má se za to, že napomohla vytvářet mezinárodní deklarace a úmluvy a v některých případech napomohla k zhroutilí ideologií a ke změně politické kultury. Některé z jejich dopadů vidíme v legislativách, týkajících se lidských práv, zaměstnání a nároků zaměstnanců, přijetí pozitivnější podnikatelské etiky v oblasti dělení zisku a výplaty mezd a také rozvoje.

Například deklarace Spojených národů o lidských právech odráží princip lidské důstojnosti z katolické sociální nauky. Skutečně není pochyb, že *Rerum novarum* ovlivnilo obsah i přijetí Všeobecné deklarace lidských práv Spojených národů. Dokazuje to celá řada nápadných podobností mezi encyklikou a články Deklarace, které pojednávají o lidské důstojnosti a lidských právech. Deklarace Spojených národů byla vydána v roce 1948 po vydání *Quadragesimo anno* a přesně odráží koncepty, obsažené v *Rerum novarum*. Mnoho afrických zemí začlenilo principy této deklarace do svých ústav. Jiná věc je, jestli se v intencích těchto principů vždy jedná, ale důležité je, že jsou zahrnuty do ústav. Znamená to, že katolická sociální nauka měla na Afriku vliv, i když ne vždy přímý. Afrika je část světa, jejíž paradigmaty rozvoje byla pozměněna katolickou sociální nau-

kou, o tom není pochyb. Například díky vlivu KSN nahradila měřítko lidského rozvoje (jako např. Human Development Index, neboli komplexnější měřítko kvality života), čisté ekonomické ukazatele, jako je například průměrný příjem na osobu (*Average income per capita*). Ekonomové a odborníci společenských věd neustále zpřesňují měřítko lidského rozvoje zaváděním pomocných měřítek, zaměřených na lidskou svobodu, spravedlnost, mír, bezpečnost, politickou vládu, ekonomickou svobodu, volební demokracii a zastupitelské vlády, což jsou všechno koncepty, nacházející se v katolické sociální nauce. Komunistické režimy v Africe, které zakazovaly soukromé podnikání, nyní uznávají právo lidí na soukromé podniky a vlastnictví soukromého majetku. Mnohé africké země v současné době mají programy, sice nedokonalé, ale zaměřené na snížení chudoby a zlepšení sociálních podmínek obyvatel. V mnoha oblastech konfliktů se zvýšilo úsilí k dosažení míru a bezpečnost se považuje za důležitou součást rozvoje a pokroku. Zálžitosti ochrany životního prostředí jsou nyní považovány za nesmírně důležité v mnoha afrických zemích, zvláště v těch, které podepsaly důležité mezinárodní protokoly o zachování a ochraně životního prostředí.

Katolická sociální nauka měla dopad i na udržitelný rozvoj v Africe. Udržitelný rozvoj je definován jako rozvoj, který splňuje potřeby současnosti, aniž by se ohrozila schopnost budoucích generací plnit své vlastní potřeby. Je založen na šesti principech, týkajících se lidí, důstojnosti, prosperity, spravedlnosti, partnerství a planety a všechny mají tendenci odrážet principy KSN. Stručně shrnuto - principy udržitelného rozvoje se zaměřují na tyto cíle:

Na lidi - má se zajistit zdravý život, znalosti, začlenění žen a dětí. Týká se důstojnosti, kde je potřeba skoncovat s chudobou a bojovat proti nerovnosti. Týká se prosperity, kde je potřeba vytvořit silnou inkluzivní, transformační ekonomiku.

Dalším cílem je spravedlnost, která má podporovat bezpečnou, mírovou společ-

Účastníci konference v kapli na Stojanově, Velehrad, foto Ing. K. Dubovan

nost a silné instituce. Partnerství má katalyzovat celosvětovou solidaritu v oblasti trvale udržitelného rozvoje.

U principu, týkajícího se planety, je potřeba chránit ekosystémy pro všechny společnosti a budoucí generace.

Pro srovnání - principy trvale udržitelného rozvoje odpovídají principům *participace*, *obecného dobra*, *subsidiarity*, *solidarity* a *univerzálního určení statků* v KSN. Ta zpráva Spojených národů, ve které jsou ustanoveny, se nazývá *Cesta k lidské důstojnosti* a činí z lidské důstojnosti základní cíl jak udržitelného rozvoje, tak KSN. Je nutné říci, že nejdůležitějším posláním udržitelného rozvoje a jeho dopadu na lidi je plnění potřeb lidských bytostí, stejně jako je tomu v KSN. 17 cílů a téměř 170 úkolů trvale udržitelného rozvoje se zabývá důstojností a spravedlností z hlediska sociálního začlenění, transformací ekonomik z hlediska plné zaměstnanosti a spravedlivých pracovních podmínek pro všechny a z hlediska udržení integrity. Stvoření také ochranou životního prostředí - v zájmu budoucích generací. To vše odráží ideály KSN. Celkový vliv KSN tedy nelze podceňovat, ani nelze podceňovat její schopnost transformovat společnost.

Na závěr chci říci, že jsem se pokusil vysledovat počátky KSN, její účel, růst prostřednictvím encyklik vytvořených papeži v průběhu času jakožto morální odpovědi Církve na převažující ekonomické a politické okolnosti v dané době. Hovořili jsme zde o principech, na kterých nauka stojí, které se zaměřují na lidskou důstojnost a o tom, jak KSN přispívá k myšlení o lidské důstojnosti a rozvoji. Apeluje na lidské svědomí a ovlivnila legislativu a aktivity, vedoucí ke zlepšení blaha lidstva a ještě stále čeká na přijetí na takové úrovni, která bude odpovídat jejímu významu a potenciálu. Vývoj, dnes jednoduše charakterizovaný jako cesta k lidské důstojnosti a chápaný v kontextu udržitelnosti, odráží témata, která jsou dlouhodobě ve středu zájmu KSN, jako např. zaměření na chudobu, fyzickou integritu, spravedlnost, mír a etiku v podnikání. Cíle Agendy pro udržitelný rozvoj Spojených národů, nastíněné do roku 2030, se příliš neliší od ideálů všezahrnujícího lidského rozvoje, dobře vyjádřených papežem Benediktem XVI. v encyklice *Caritas in veritate*. Jelikož většina afrických zemí přijala články Deklarace Spojených národů do svých ústav a prostřednictvím Africké unie podepsala Cíle trvale udržitelného rozvoje do roku 2030, můžeme s jistotou tvrdit, že KSN ovlivnila a bude nadále ovlivňovat rozvoj na africkém kontinentě.

Vážení přátelé, bratři a sestry, děkuji vám za příležitost, hovořit na tomto semináři.

Dr. Edward Aloysius Prah, Ghanský předseda mezinárodního sdružení katolických mužů - *Unum omnes* (International Council of Catholic Men) se sídlem v Římě. Viz.: <http://www.unum-omnes.org/un/>.

Dobré vládnutí pro udržitelný rozvoj

LUDĚK RYCHETNÍK

Ve svém příspěvku budu hovořit o Dobrém vládnutí pro udržitelný rozvoj. Snad jen bychom mohli vzpomenout, co jsme dnes odpoledne slyšeli, že v Čechách a na Moravě (na Moravě možná lépe), na Slovensku a v Rakousku se *Laudato si* setkalo celkem s vlažným přijetím. Když jsme o tom mluvili s prof. Mlčochem ve vlaku a když jsem pak jel ze Starého města autobusem a koukal po utěšené jihomoravské krajině - pole sklizená a hned zoraná, všude zeleno, tak mě napadlo, že by to bylo možná tím, že my ty ekologické problémy u nás ve střední Evropě nevnímáme tak intenzivně a k tomu, abychom se zajímali o *Laudato si*, potřebujeme myslet trochu globálněji.

Podle osnovy budu především definovat, co je to udržitelnost a zjistíme, že jsme tu definici už slyšeli od pana Eddie Praha. Je to definice ze zprávy paní Brundtlandové, napsané asi před 20 lety.¹ Pak budeme hovořit o tom inzerovaném dobrém vládnutí Karla IV. a pokusíme se odvodit, co z toho by mohlo být užitečné pro dnešek. Jako příklad jeho státnického či politického umění vezmu jeho pokus zavést do Čech římské právo (*Codex Carolinus*, v pozdějších stoletích nazývaný *Maiestas Carolina*) a pak už skočíme do současnosti do doby demokracie a řekneme si o přeložení karlovske moudrosti do ctností demokratických občanů. Změnu, kterou by to vyžadovalo, abychom se tak chovali a přijali ty ctnosti, může stimulovat, vyvolat, udržovat silná vize. A já budu tvrdit, že katolická církev má tuto vizi a je to civilizace lásky.

Udržitelnost - je takový rozvoj, který uspokojuje současné potřeby, ale neohrožuje potřeby budoucích generací. Paní Brundtlandová tuto zprávu o životním prostředí zpracovala pro Spojené národy v roce 1987 a ta zpráva se nazývala „Naše společná budoucnost“. Ta definice a její zpráva vůbec měla velký vliv, i když spíše teoretický, než praktický, ale v posledních desetiletích se ekologická problematika stává uznávanější a to rozpracování, které použiji, pochází ze Světové banky. Diagram, přejatý z webo-

vé stránky Světové banky, se snaží ukázat, že udržitelnost je třeba chápat alespoň ze tří hledisek či ve třech oblastech: v oblasti společenské (červenou barvou), v oblasti ekonomické (modrá barva) a v oblasti životního prostředí (zelená). Tvary trojúhelníků naznačují skládačku, vyjadřující, že všechno do sebe zapadá a navzájem se ovlivňuje. Pokusíme se podívat na ty souvislosti.

UDRŽITELNOST

„TAKOVÝ ROZVOJ, KTERÝ USPOKOJUJE SOUČASNÉ POTŘEBY, ALE NEOHROŽUJE POTŘEBY BUDOUCÍCH GENERACÍ

zpráva Světové komise pro životní prostředí a rozvoj „Naše společná budoucnost“ (1987)

SPOLEČENSKÁ

Services Household Needs Industrial Growth Agricultural Growth Efficient Use of Labor	Equity Participation Empowerment Social Mobility Cultural Preservation	Biodiversity Natural Resources Carrying Capacity Ecosystem Integrity Clean Air and Water
---	--	--

EKONOMICKÁ

PŘÍRODNÍ

1 Gro Harlem Brundtland (*1939) byla v letech 1981 a 1986-1989 norskou ministerskou předsedkyní, v letech 1998-2003 předsedkyní Světové zdravotnické organizace (WHO).

Začneme ekonomickou udržitelností. Jde o to, aby potřeby společnosti (hlavně hospodářství) byly uspokojovány udržitelným způsobem. Jde především o služby. Školství čili vzdělávací služby, služby zdravotní a sociální, aby je hospodářství mohlo užít na uspokojivé úrovni, aniž by ovšem ohrozilo svou činností, svojí spotřebou, uspokojování těchto služeb v budoucnosti. Potřeby domácností (tzn. dostatečná životní úroveň), ale znamená to i rovnost, aby lidé měli možnost si vydělávat, zaměstnanost, aby si mohli vydělávat natolik, aby mohli uspokojovat potřeby svých domácností. Průmyslný růst v té dlouhodobé udržitelnosti není chápán kvantitativně (více betonu, více oceli), ale spíše kvalitativně. To znamená, že by měl spočívat více v rovině technologických a výrokových inovací, zlepšování, která by umožnila větší úspornost a kvalitu. Surovinová a energetická náročnost by se měla snižovat právě především v důsledku inovací.

Zemědělský rozvoj by měl být takový, aby nevyčerpával půdu, nepřetěžoval životní prostředí, aby byl udržitelný i pro příští generace. A efektivní využívání práce, tzn. ani ne tak využívání jednoho pracovníka, jako spíše všech těch možností obyvatel, kteří jsou schopni a ochotni pracovat.

Přírodní udržitelnost - tady jde o to, aby zejména uspokojování potřeb v hospodářské i společenské oblasti neohrožovalo přírodní rozmanitost. Každou chvíli čteme nebo slyšíme o tom, jak ve světě ubývá živočišných druhů. To by nemělo být, to by se nemělo stávat.

Přírodní zdroje by neměly být přečerpávány, země by si měla uchovávat svoji kvalitu, měl by být dostatek vody, především pitné. Surovin je třeba čerpat jen do té míry, jak to je nejméně nutné, aby dostatečně zůstaly i pro příští generace a zase tam figuruje ta inovace, možná náhrada.

Únosná kapacita území (*Carrying Capacity*) znamená, že každé přírodní prostředí má svoji únosnou kapacitu co do množství obyvatel, aby nezničili přirozené biologické zdroje. To samozřejmě nemůžeme chápat absolutně. Jak víme, Holandsko je zemí, kde je mnoho lidí a jak se zdá, docela to zvládají. Je to samozřejmě i otázkou technologií, kulturní úrovně, ale ta kapacita je zde daná. V Evropě nejspíš ani není ten problém přelidnění, aktuální spíše jinde - jak jsme například slyšeli od pana Praha, že to je otázka Afriky.

Celistvost životního ekosystému: hovoří se o integritě ekosystému, aby biologické procesy nebyly narušeny, aby mohly pokračovat. Aby mohl pokračovat ten cyklus, ta pozitivní zpětná vazba.

Použil jsem citát z encykliky papeže Františka *Laudato si*, kde on jako příklad píše o svém patronu svatém Františkovi. „*Tak jako když se zamilujeme do nějaké osoby, pokračuje když sv. František pohlédl na slunce, měsíc i ty nejdrobnější živočichy, reagoval zpěvem, v němž do své chvály zahrnul veškerá stvoření. Pro něj bylo každé stvoření bratrem či sestrou, s nimiž jej pojilo citové pouto. Proto se cítil povolán pečovat o všechno, co existuje. Pokud se cítíme vnitřně sjednoceni se vším, co existuje, pak spontánně vyvstává vstřícnost a starostlivost. Chudoba a odříkavost sv. Františka nebyly pouze vnějším asketismem, nýbrž něčím radikálnějším. Odmítnutím dělat z reality pouhý předmět užití a nadvlády.*“ A v dalším článku encykliky nám sv. František ve své věrnosti Písmu nabízí, abychom přírodu považovali za krásnou knihu, z níž k nám promlouvá Bůh a předává nám něco ze své krásy a dobroty.

Už jsme tady odpoledne slyšeli, že tato encyklika má převratný význam. Zde to z toho vidíme celkem zřetelně. Zatímco dřívější prohlášení Církve, která se týkala životního prostředí, byla zaměřena na člověka, homocentrické, kde byl středem člověk, kde jsme se odkazovali na Genezi, kde Bůh dává lidem svět, ráj k užívání a dobrému hospodaření. Tato encyklika *Laudato si* přenáší centrum pozornosti na Boha a jeho Stvoření, takže bychom mohli říci, že to je deocentrická teologie. Tím, že jsme součástí Stvoření a tím, že ctíme Boha, máme se na přírodní prostředí kolem nás dívat s úctou a tak s ním zacházet. To je v tom Františkově přístupu. Bratři a sestry - příroda, ptáci.

Společenská udržitelnost:

Červené body na obrázku níže jsou původními formulacemi Světové banky, ten zlatý bod je přidán ze Sociálního učení Církve. Co se týká společenského přístupu - my jsme lidé společenští, Církev vždy ctíla společenskost člověka a my musíme cítit společnou odpovědnost za společné dobro. Termín společné dobro - to je to, co je prospěšné pro celou komunitu, pro celý stát, pro celou společnost - se v době liberalismu a především neoliberalismu vytratil a Církev ho připomíná. Pojem společného dobra je jeden z ústředních pojmů Sociálního učení Církve. Musíme myslet nejen na své individuální dobro a není pravda, že když pečujeme jen o své individuální dobro, že se celá společnost bude mít dobře. Musíme myslet i na to společné dobro.

SPOLEČENSKÁ UDRŽITELNOST

- ▲ **Sdílená odpovědnost za společné dobro**
- ▲ **Spravedlnost - rovnost**
- ▲ **Participace**
- ▲ **Postavení občanů - Empowerment**
- ▲ **Sociální mobilita**
- ▲ **Uchování kultury**

Když jsem o tom hovořil s kolegy, zaměřenými více neoliberálně, říkali: co to je společné dobro? To je přece nesmysl! Nemůžeme přece zprůměrovat dobro každého člověka! - To je nepochopení. Společné dobro, jak je definuje Církev v encyklice *Quadragesimo anno*, je dáno souborem podmínek života ve státě a ve společnosti, takových, které umožňují každému jednotlivci, aby mohl sám iniciativně pracovat pro svou rodinu, aby mohl žít. To znamená běžné podmínky, které sice teoreticky uznáváme, ale ne vždy je v naší společnosti dodržujeme (vláda práva, ale také svoboda, nezasahování příliš do svobody podnikání a svobody jednotlivců se vyvíjet). Zároveň také péče o to, aby lidé měli možnost se rozvíjet, to znamená vzdělání, ne velké sociální rozdíly mezi lidmi a vrstvami.

Participace:

Neznamená to pouze participaci v jednom podniku, ale participaci lidí ve společnosti na hospodářském a společenském procesu.

Postavení občanů (Empowerment) - znamená to, aby lidé jako občané měli možnost říci své slovo a uplatnit sebe, ale to znamená třeba i otázku zaměstnanosti, protože jakmile se společnost rozpadá na nezaměstnané a ty, kteří pracují, dochází tam k marginalizaci, vytlačování lidí na okraj společnosti, nedá se hovořit o Empowerment.

Sociální mobilita. Velice důležité, aby i děti z chudších rodin měly možnost studovat a povznést se k lepšímu životnímu osudu, než třeba jejich rodiče.

Uchování kultury.

To je velice zajímavý bod. Je už sice dost starý, ale v současnosti se ozývá v souvislosti s migrací. Já bych tomu rozuměl také tak, že příliš masová migrace může ohrozit kulturu v existující zemi, takže tady jsou nějaké limity.

My jsme si celkem vědomi, že dnešní způsob života není udržitelný; uvádím pár příkladů jako hromadění plastů v mořích, kácení pralesů, vysychání a zhoršování kvality půdy, čerpání neobnovitelných zdrojů. A teď je otázkou, jak přejít na udržitelný způsob života. Ten přechod bude v každém případě velice náročný a je to otázka jak individuální, tak otázka vládnutí, nastavování institucí v celé společnosti a to je tedy otázka dobrého vládnutí.

Co se můžeme naučit od Karla IV, o kterém jsme přesvědčeni, že to byl jeden z nejlepších vládců či přímo nejlepší vládců Českého království?

Jeho délka života je omezena léty 1316-1378 a je to příklad dobrého a zdůrazňuji středověkého vládce (nemůžeme říci, že si zvolíme krále, který bude dobře vládnout). Především měl dobrou přípravu. Své dětství strávil na francouzském dvoře u svého strýce, krále Karla IV., jehož jméno převzal při biřmování. Učil se tam vladařské a rytířské ctnosti. Především příkladem, ale i tím, že třeba navštěvoval přednášky na pařížské universitě. Naučil se jazyky a vladařské a rytířské ctnosti: cílevědomost, sebeovládání. Historikové říkají, že jednou z jeho velkých předností při diplomatických jednáních byla jeho schopnost sebeovládání. Když jeho protějšky ztráceli rozvahu, Karel zůstával v klidu a dovedl prosadit své. Měl ale také i takové vlastnosti jako pružnost, lstivost, neústupnost, které byly v diplomacii nezbytné. Na universitě se naučil latinu, studoval teologii a další. Byl mladý, ale víme, že tehdy lidé jaksi dozrávali rychleji, prostě víme, že Karel byl posléze vážen mezi evropskými intelektuály i jako znalec teologie a práva. Právě zájem o právo byl pro něj charakteristický, byl si vědom, co pro zemi znamenají dobré zákony a spravedlnost. Mimochodem skočíme-li o století později, tak Macchiavelli ve své známé knize *Vládce* píše, že sílu země určuje dobré vojsko a dobré zákony. To už věděl i Karel. Patrně četl to, čemu se říkalo *Zrcadlo princů*. Byly to jakési návody, jak dobře vládnout. Byly ve středověku velice populární a byly zároveň chápány nejen jako návod, ale i kritika existujících vládců, kteří těmto *Zrcadlům* neodpovídali. Zvláště jedno *Secretum secretorum* (tajemství všech tajemství) bylo tehdy populární jak na universitě v Oxfordu, tak v Paříži. Jeden z aristotelských učenců, působících v Oxfordu, tak v Paříži, který dílo dokonce přeložil, v *Secretu secretorum* - tam je vystaven ideál dobrého vládce. Mimochodem to pochází ze 7. nebo 8. století a do Evropy se to dostalo v arabštině, ale původ byl snad v řečtině. Ideál krále, který je tady ražen, je král zbožný, moudrý a ctnostný. A *Secretum secretorum* radí, že panovník si musí především zajistit poslušnost pod-

daných, legitimitu, což tehdy znamenalo, že pocházel ze správného rodu. Dnes pod pojmem legitimita chápeme, že to měl být panovník, který si úctu zajistí spravedlivou a moudrou vládou. Musí dbát na svou dobrou pověst, musí být zbožný, ctnostný, ovládat své vášně, pečovat o chudé, má podporovat učenost a umění, samozřejmě vedle podpory hospodářského vývoje v zemi. Nemáme samozřejmě žádný doklad o tom, že by to Karel četl, ale lze to s vysokou pravděpodobností předpokládat. Již jen to, že ve *Vita Caroli* (ve vlastním životopise a zároveň jeho Zrcadle princů, kde jsou rady, které dává především svému synovi a nástupcům, jak vládnout) jsou zdůrazněny podobné vlastnosti dobrého krále podle *Secretum secretorum*. Je ovšem nutné říci, že i Karel je ne vždycky dodržoval (když bylo zřejmé, že se mu to bude hodit, tak i porušil slib). Dbal ale například na to, aby neválčil. Snažil se se svými protivníky vyrovnávat diplomacií a dařilo se mu to. Takže udržování míru v zemi patřilo rovněž mezi vlastnosti dobrého krále.

Politický realismus s otazníkem

To slovo porušil, když to považoval za nezbytné pro své cíle. I proto Karel, pokud je známo, nemá například v Německu zdaleka takovou pověst, jako u nás. Někteří němečtí historikové říkají: otec vlasti, ale české, kdežto otčím německé a Říše římské. Karel totiž zvolil České království (začal razit termín koruna česká) za svou mocenskou základnu. A nejenom svou, ale rodu lucemburského, tak si to aspoň představoval. A Prahu jako první město římské říše. Do té doby římská říše neměla hlavní město, císařové přecházeli z jedné oblasti do jiné, ale Karel se usadil a budoval Prahu jako hlavní město Říše římské. On vlastně z Prahy vybudoval město, které se rovnalo tehdejšími velkým městům. Založil Nové Město, ale měl velký cit i pro ideologii, ideovou stránku. Budoval kulturní prestiž, kulturní instituce a kulturní sílu Prahy. Založil universitu, získal do Prahy arcibiskupství, začal stavět katedrálu, měl živé kulturní styky s Itálií, Německem a Francií. Náš reportér byl ve správný okamžik na správném místě.

Panovník v Karlově pojetí byl cílevědomý suverén. Zastával představu absolutního panovníka. Považoval se za prvního soudce, byl i nad zákony, on ty zákony dával. Historik Robert Šimůnek říká: „*Karel zpravidla přesně vystihl, kdy se dovede prosadit a kdy je třeba ustoupit. Vyčkat nebo se k cíli ubírat oklikou*“. Nejznámějším případem čestného ústupu je *Maiestatus Carolina*, zákoník podle římského práva, který kvůli odporu šlechty Karel neprosadil, ale aby si zachoval tvář, tak prohlásil, že rukopis nešťastnou náhodou shořel.

Několik slov ke *Codex Carolinus* (*Maiestatus Carolina*): To první datum je 1348, zemský sněm šlechty, který schválil Karlův kodifikační plán, tedy rámcově přijal myšlenku, že by něco takového bylo možné. Do té doby vládlo v Čechách zemské, tzn. zvykové právo. Rozsudky by zapisovány a při dalších případech používány jako precedens. Karlovi právníci nato vypracovali rozsáhlý latinský návrh zákoníku. Měl 109 článků, což bylo na tehdejší dobu rozsáhlé dílo. Když si ale uvědomíme legislativní rozsáhlost dnešní, tak to byl ideál stručnosti. Jako inspirace posloužil zákoník císaře Friedricha II., vyhlášeného v roce 1231 v italském městě Melfi, dále nikoliv zvykový, ale kodifikovaný horní zákoník Václava II. (*Ius regale montanorum*) a římské a kanonické právo. *Codex Carolinus* měl předmluvu o křesťanské víře a nezbytnosti perze-

kuce kacířství. Obsahoval ústavně právní ustanovení, že výhradním zdrojem práva je panovník, výlučným administrátorem země a jediným autorizovaným soudcem, sám nad zákony. To je právě to jeho pojetí absolutní moci. Myslím, že to bylo inspirováno jeho výchovou, že takhle to existovalo ve Francii.

Codex Carolinus/Maiestas Carolina

1348 Sněm Království českého schválil Karlův **kodifikační plán**

Karlovi právníci vypracovali rozsáhlý **latinský návrh zákoníku**: 109 článků

INSPIRACE : zákoník císaře Fridricha II. (Melfi 1231) - Horní zákoník Václava II. (1300-05) - římské a kanonické právo

PŘEDMLUVA o křesťanské víře a perzekuci kacířství

OBSAHOVAL: **Ústavněprávní ustanovení**: panovník je výhradním zdrojem práva, výlučným administrátorem země, jediným autorizovaným soudcem nad zákonem (!?)

zachovat integritu českého státu : výslovně obsahuje soupis měst a hradů, které neměly být českým králům nikdy zcizeny, a dále majetků, které mohly být zastaveny pouze dočasně kapitoly o **správě a soudnictví, zachování pokoje a právního stavu v zemi, obraně země, hospodaření v královských lesích**

ustavení **královských „popravníků“**, majících za úkol dbát na **održování zemského míru** - s pravomocí i nad šlechtou (!?)

články o obsazování úřadů, které neměly být drženy dědičně a bylo zakázáno je prodávat či zastavovat. Právo odúmrti (mrtvé ruky) mělo v Čechách náležet výhradně králi

ZÁKAZY: ordály, „boží soudy“ pomocí vody a železa a soubojové, kruté tresty, jako například vypichování očí, uřezávání nosů či usekávání rukou a nohou (vliv arcibiskupa Arnošta z Pardubic !)

Zákoník dále dbal na to, aby byla zachována integrita českého státu, což znamenalo, že obsahoval především soupis měst a hradů, které nesměly být českým králům nikdy zcizeny. Reaguje zde na zkušenost svého otce Jana Lucemburského, který když potřeboval peníze, tak zastavoval a prodával královské majetky a dál tam byly uvedeny majetky, které mohly být zastaveny pouze dočasně. Následovaly kapitoly o správě a soudnictví, o zachování pokoje a právního stavu v zemi (to bylo docela důležité, Čechy byly v té době ještě dost divoká země), dále o obraně země a hospodaření v královských lesích. Pokračuje ustavením královských popravníků - tě měli dbát o mír v zemi a měli mít možnost zasáhnout i proti šlechtě kvůli udržování zemského míru. Další články byly o obsazování úřadů - neměly být dědičné, nesměly se prodávat, právo odúmrti (právo mrtvé ruky) pro situaci, kdy ve šlechtickém rodě zemře poslední mužský potomek, komu připadne to dědictví. Zde mělo připadnout králi. Důležité jsou zákazy tzv. ordálů neboli Božích soudů pomocí vody a železa, soubojové ordály, kdy měl o výsledku sporu rozhodnout souboj, zákazy krutých trestů (vypichování očí, uřezávání nosů, usekávání rukou či nohou aj.), což měl být výsledek vlivu Arnošta z Pardubic.

Když toto dostala šlechta do ruky a dokázala si to přečíst, tak ten návrh zákoníku na dalším generálním sněmu zamítla. Nelíbilo se jí především, že byl psán latinsky, což těžko louskali (museli k tomu mít své poradce, patrně kněze) a že omezoval šlechtická a vrchnostenská práva. Karel to tedy udělal tak, že prohlásil, že zákoník shořel, ale 6. října 1355 vydal revokační listinu, kde uvedl, že na tom nebude trvat a že nikoho

nezavazuje. Ten zákoník byl ovšem uchován na Karlštejně, v pozdější době překládán do češtiny a pro svou kvalitu užíván.

Mění se doba. Co se měnilo? Jan Lucemburský byl král válečník. Karel IV. už byl ten moudrý, spravedlivý král nové doby, Otec vlasti. Byl v kontaktu s italskými renesančními učenci, kteří už uvažovali o něčem takovém, jako je demokracie, což Karel nesdílel.

Skočíme do současnosti na udržitelný způsob života. Ten vyžaduje změnu každého z nás prakticky během jedné generace. Karel dobře vládl pro sebe, pro své království a dědictví, které přenechal svým potomkům. My bychom měli mít podobný vztah k naší zemi, poněvadž tady žijeme a budou zde žít naši potomci. Otázkou tedy je uvědomit si, že to je společná záležitost, že máme každý odpovědnost za ten celek. V mé knize, která vyšla ve Vyšehradě, jsou trochu rozpracovány předpoklady demokratických občanů. Otázkou tedy je, zda jsme ochotni se měnit. Je známo, že se lidé mohou měnit, naše společnost se změnila několikrát. Změníme se, pokud máme společenskou vizi. A tato moudrost je zachycena v Knize přísloví. Ekumenický překlad říká, že není-li žádného vidění, lid pustne, ale blaze tomu, kdo zachovává Zákon. Pro nás je zajímavá ta první část. To vidění bychom v dnešní době vyjádřili jako vize. Pokud tedy máme silnou společnou a společenskou vizi, tak jsme ochotni se i změnit, abychom ji uskutečnili a jak jsem na začátku říkal, ta vize je dána v tom všem křesťanském učení Civilizace lásky.

Jsmo ochotni měnit své myšlení a způsob života, pokud souhlasíme s cílem a jsme na změně osobně emocionálně zaujati

- pokud SDÍLÍME SPOLEČENSKOU VIZI

KNIHA PŘÍSLOVÍ 29:18 o VIZI

VULGATA: cum prophetia defecerit dissipabitur populus, qui custodit legem beatus est

Ekumenický překlad 1979: Není-li žádného vidění, lid pustne, ale blaze tomu, kdo zachovává Zákon

Modernisiert Text: Wenn die Weissagung aus ist, wird das Volk wild und wüst; wohl aber dem, der das Gesetz handhabet

King James Bible: Where there is no vision, the people perish: but he that keepeth the law, happy is he

Jmenuji pár předchůdců - myšlenka se táhne už od pastorální konstituce *Gaudium et spes* a potom papež Pavel VI. už použil ten termín a papež František tuto vizi přijal a píše o ní v *Laudato si* v odstavci 231. Hovoří tam o sociální lásce. Ta vize je vizí společenskou.

Integrální ekologie, o které papež František hovoří, slučuje právě ty tři prvky, o kterých jsme mluvili ze začátku. Obsahuje je dohromady a ukazuje jejich vzájemné souvislosti a navíc tam dodává tu poslední kapitolu, že spiritualita je cesta k tomu, jak se změnit a jak tuto vizi uskutečnit.

PAPA FRANTIŠEK O CIVILIZACI LÁSKY

Papa František se této vize ujal a stala se programem jeho působení:
V *Laudato si'* (2015) ji charakterizuje takto (odst. 231):

Láska, plná malých gest vzájemné péče, je také občanská a politická a projevuje se všemi činy, které se snaží vytvářet lepší svět. Láska ke společnosti a zasazení o obecné dobro jsou význačnou formou dobročinné lásky, která se týká nejenom vztahů mezi jednotlivci, ale také „společenských, ekonomických a politických makrovztahů.“ Proto církev navrhla světu ideál „civilizace lásky.“

Sociální láska je klíčem autentického rozvoje: „Aby se společnost stala lidštější a důstojnější člověka, je třeba přehodnotit lásku v sociálním životě na úrovni politické, ekonomické a kulturní a učinit z ní stálou a nejvyšší normu jednání.“
V tomto rámci spolu s významem malých každodenních gest nás sociální láska nutí myslet na velké strategie, které účinně zastaví zhoršování životního prostředí a povzbudí kulturu pečování, která prostoupí celou společnost.

Kdo rozpozná Boží povolání vložit se spolu s druhými do těchto sociálních dynamik, musí mít na paměti, že jde o součást jeho spirituality, že je to úkon dobročinné lásky, a tak zraje a posvěcuje se.

Znovu se vracíme k mládeži, ale tady se František obrátil na mládež na Světovém dni a vyzval mladé k aktivnímu prožívání víry, ke společenské angažovanosti a k úsilí k přetvoření světa v dialog a mír. Sázka na mládež se táhne již od papeže Benedikta XVI. Za něj byl vydán velice pěkně zpracovaný YOUCAT čili katechismus katolické církve pro mladé, v letošním roce vyšel DOCAT neboli Praktický manuál sociálního učení Církve pro mladé a ta Františkova strategie je nejdříve změnit sebe pomocí Bible a pak změnit své nejbližší okolí a nakonec celý svět. Na str. 12 říká mládeži „Jděte do politiky“. Ten poslední odstavec považuji za velmi důležitý. Zároveň Papežská rada pro rodinu představila online kurz citové, afektivní a sexuální výchovy pro mladé a dospívající. Projekt odpovídá na výzvu papeže Františka, aby byla sexuální výchova zasažena do širšího rámce výchovy k lásce a vzájemného dávání. Tady se soustřeďuje na to, co je pro mladé lidi centrální: vzájemné setkávání mezi muži a ženami a s tím je spojen zdroj života a snad i řešení demografické krize.

Ing. Luděk Rychetník, CSc. (* 1933 v Praze) je český ekonom, publicista, vysokoškolský pedagog. Žije na penzi v Readingu a střídá pobyt v Oxfordu s pobytem v Praze, kde přednáší na Institutu ekonomických studií Fakulty sociálních věd UK a ve společenských organizacích, např. Hnutí křesťan a práce.

Obraz Madony z Veveří

Příběh jedné restituční kauzy

MAREK HLÁVKA

V rámci zákona 428/2012 Sb. o majetkovém vyrovnání s církvemi doručila Římskokatolická farnost ve Veverské Bítýšce 20. prosince 2013 výzvu adresovanou Národní galerii v Praze k vydání movité věci, konkrétně šlo o vydání obrazu Madony z Veveří.

Gotický deskový obraz Madony z Veveří je namalován na borovicové desce o rozměrech 79,5 x 62,5 cm. Vznik díla je datován mezi lety 1340 až 1350, pravděpodobným autorem je Mistr Vyšebrodského oltáře a donátorem, tedy osobou, která obraz zaplatila, je markrabě Jan Jindřich.

Tak zvaná „restituční výzva“ byla podána na samém konci lhůty stanovené zákonem. Výzvy bylo totiž možné podávat pouze do 31. 12. 2013. Proč byla výzva podána až na samotné hranici časové lhůty? Důvodem byla složitost celé kauzy. Ne že bychom nebyli přesvědčeni o oprávněnosti našeho nároku, ale šlo o to, že od počátku bylo jasné, že farnost ponese důkazní břemeno a že o oprávněnosti našeho nároku bude s největší pravděpodobností rozhodovat soud. Bylo tedy nutné důkladně se připravit a mít po ruce silné argumenty.

Abychom pochopili složitost celé kauzy, musíme se vrátit do osmdesátých let 19. století. V této době vznikají nové pozemkové knihy, do kterých byl zapsán celý majetek Veverského panství. Do tohoto soupisu byla zcela protiprávně zahrnuta také stavba kaple Matky Boží na Veveří. Nevíme, zda omylem či úmyslně. Když se tak stalo, majitelé panství odmítali tuto chybu opravit a kaple se vzdát. Místní farář se marně snažil situaci zvrátit, v té době nikdo nechtěl podávat kauzu k soudu. Nicméně majitelé panství nikdy nezpochybovali fakt, že vnitřní vybavení kaple, tzv. inventář, patří farnosti.

Druhým momentem, který měl zásadní vliv na argumentaci Národní Galerie, že obraz patří státu, byl převod Veverského panství z majetku hraběte de Foresta na Československou republiku ze dne 11. července 1925. Hrabě de Forest byl Angličan a zásadně odmítal pozemkovou reformu. Na základě jednání, ale hlavně zásluhou pozdějšího ministra zahraničních věcí Jana Masaryka, byl jeho majetek vykoupen čs. státem. Jedná se o tzv. odstupní smlouvu, ve které je taxativně vyjmenováno vše, co se převádí z jednoho majitele na druhého. Obraz Madony z Veveří zde jmenován není. Nicméně právní zástupci NG tvrdí, že v tuho chvíli se obraz stal majetkem státu. Kaple Matky Boží jako nemovitost se touto smlouvou dostává do vlastnictví Československé republiky.

Nicméně inventář kaple zůstává v majetku farnosti. Velmi silným argumentem ve prospěch farnosti je inventurní soupis z 1. srpna roku 1933, tedy po převodu panství: v majetku farnosti je uveden obraz Madony z Veveří a tento inventář spolupodepsal ředitel Státního statku Rosice, který v té době spravoval majetek bývalého panství.

V novinových článcích z roku 1933 se však objevilo tvrzení, že obraz se nachází v majetku Státního statku v Rosicích. Toto uváděly například Lidové listy č. 40 z roku 1933. Proti tomu se ohradila Biskupská konzistoř v Brně a požádala o zásah tzv.

Finanční prokuraturu (dnes tomuto úřadu odpovídá Katastr nemovitostí). Na výzvu tohoto úřadu Správa státních lesů a statků v Rosicích dopisem ze dne 2. března 1933 potvrzuje, že nikdy obraz Madony z Veveří nevedla ve svých inventárních seznamech. Tento dokument rovněž sehrál při rozhodování soudu ve prospěch farnosti velmi důležitou úlohu.

Římskokatolickou farnost Veverská Bítýška od počátku v celé věci zastupoval advokát JUDr. František Severin, archiválie a další potřebné historické podklady vyhledával a shromažďoval Mgr. Hodeček.

Uvedený zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi zakazuje přemísťovat všechny movité věci, na které byla podána výzva k jejich vydání, až do doby, než bude o nich rozhodnuto. Vedení Národní galerie toto nařízení naprosto ignorovalo a obraz Madony z Veveří byl jako součást výstavy „Madona na lvu“ zapůjčen do Olomouce, ale také do Leogangu v Rakousku. Proto farnost prostřednictvím svého právního zástupce podala 28. 4. 2014 k soudu žádost o vydání předběžného opatření zakazujícího Národní galerii s obrazem manipulovat. Než však soud rozhodl, byl obraz odvezen do Rakouska.

Po těchto zkušenostech zaslala farnost 7. 7. 2014 Národní galerii předžalobní výzvu, NG ji však odmítla a její právní zástupci se odvolávali na dokumenty, které farnost neměla k dispozici. Když jsme požádali o jejich kopie, vedení NG nejprve zvolilo zdržovací taktiku, po další urgenci nám bylo sděleno, že dokumenty jsou v Národním archivu a můžeme si je jít vyhledat. V roce 2014, konkrétně 23. října, se v Praze uskutečnila jedna jediná schůzka, na které se sešel JUDr. F. Severin a generální vikář Mons. J. Mikulášek s ředitelem NG docentem Jiřím Fajtem. Já jsem se schůzky neúčastnil, protože shodou okolností jsem v té době měl ohlášenou a plánovanou přednášku v Diecézním muzeu v Brně na téma „Symbolika obrazu Madony z Veveří“.

Cílem schůzky bylo předejít podání žaloby. Vzhledem k tomu, že NG zvolila zdržovací strategii, hrozilo, že uplyne zákonná lhůta pro podání žaloby. Dne 2. února 2015 JUDr. František Severin zastupující naši farnost podal k Obvodnímu soudu pro Prahu 1 žalobu na Národní galerii. Podotýkám, že podání žaloby předcházela jeden rok bezvýsledného jednání s NG a hrozilo, že ztratíme možnost žádat navrácení obrazu.

Okamžitě se o celou záležitost začala zajímat média. Zde bych chtěl zmínit a poděkovat za odbornou pomoc Ing. Martině Jandlové, mluvčí Brněnského biskupství. Její rady se ukázaly jako velmi užitečné a přínosné.

Soud nařídil jednání na 1. červenec 2015, předsedkyní senátu byla ustanovena Mgr. Andrea Veselá. Právní zástupce Národní galerie tvrdil, že obraz jako součást hlavního oltáře je nedílnou součástí kaple jako nemovitosti, a tudíž od roku 1925 patří státu. Tuto skutečnost že také potvrzuje dopis ministerstva zemědělství a lesního hospodářství, kterým dne 7. 7. 1958 daruje Národní galerii předmětný obraz. Jednání bylo odročeno na 7. srpna s tím, že tento den bude vynesena rozsudek. Tak se také stalo, soud neuznal argumenty Národní galerie, naopak se přiklonil na stranu našeho právního zástupce a uznal, že předložené listiny dokazují, že obraz patřil farnosti. Dále je v rozsudku uvedeno, že pokud by soud uznal argumentaci NG, stejně by musel vlastnictví obrazu přisoudit farnosti, protože celá stavba kaple Matky Boží se všemi náležitostmi byla 2. 7. 1951 převedena odstupní smlouvou mezi Československou republikou a farností Vev. Bítýška do majetku farnosti. Soud rozhodl ve prospěch farnosti

Veverská Bítýška a v rozsudku nařídil, aby NG farnosti obraz Madony z Veveří vydala. Pro bítýšskou farnost se tak 7. srpen 2015 stal velmi důležitým dnem.

Národní galerie se na začátku září proti rozsudku o vydání obrazu Madony odvolala a bylo jasné, že celá záležitost zdaleka nekončí.

Na pátek 20. listopadu bylo naplánováno odvolací líčení u Městského soudu v Praze. Ve čtvrtek 19. 11. odpoledne dostal náš právní zástupce zprávu, že soud jednání odročil s tím, že soudci potřebují více času na prostudování celé záležitosti. Jako nové datum projednávání soud určil 8. prosinec, tedy velký mariánský svátek.

V úterý 8. 12. odpoledne jsem čekal u svého mobilního telefonu na zprávu od našeho advokáta, jak dopadlo jednání soudu. Paradoxně jsem se výsledek jednání soudu dozvěděl ze zpráv v rozhlase. Soud odvolání NG zamítl a potvrdil rozsudek první instance. Odvolací soud se v odůvodnění rozsudku nespokojil s opakováním argumentů soudu první instance, ale připojil i vlastní závěry. Ty se týkaly zmínky faráře Karla Eichlera v knize "Paměti panství veverského", který zde zmiňuje událost z roku 1779, kdy obraz dostal nový rám a ten byl zaplacen z prostředků farního kostela ve Veverské Bítýšce.

Rozsudek byl vyneseno, ale zatím jsme nemohli nic dělat a museli jsme vyčkat na písemné doručení rozsudku. V tomto totiž bylo uvedeno, že NG musí ve lhůtě do 30 dnů od doručení rozsudku vydat obraz farnosti.

V tuto chvíli jsme mohli oznámit, že jako nejvhodnější místo pro obraz Madony z Veveří se jeví Diecézní muzeum v Brně na Petrově. Umístění v muzejní expozici splní požadavek, aby Národní kulturní památka (NKP) byla trvale přístupná návštěvníkům. Do muzejní expozice mohou přicházet obraz obdivovat milovníci umění, ale mohou sem přicházet také věřící, aby se před obrazem pomodlili.

Od 1. ledna 2016 se obraz Madony z Veveří stal NKP. Mnoho lidí nemá jasno v tom, co to znamená, když je nějaká stavba nebo věc kulturní památkou nebo národní kulturní památkou. Toto označení nevypovídá nic o tom, kdo předmětnou věc či stavbu vlastní, ale vypovídá o stupni její ochrany.

V tuto chvíli se tým osob zabývajících se kauzou obrazu Madony z Veveří rozrostl o ředitele Diecézního muzea v Brně Mgr. Martina Motyčku, dále pak o vedoucí diecézního konzervátorského centra PhDr. Ludmilu Dufkovou. O celou záležitost se osobně zajímal brněnský biskup Mons. Vojtěch Cikrle a generální vikář Mons. Jiří Mikulášek, i když Biskupství brněnské nebylo účastníkem soudního řízení.

Pro umístění a vystavení obrazu jsme obdrželi z NPÚ (Národní památkový ústav) následující podmínky: teplota vzduchu musí být řízena tak, aby bylo dodrženo 18 stupňů Celsia, relativní vlhkost vzduchu 55% a intenzita světla nesní překročit 150 luxů. Podmínky tedy velmi přísné, vzhledem k tomu bylo rozhodnuto, že obraz bude umístěn v klimatizované vitríně, v které bude požadovaná teplota a vlhkost. Zpočátku jsme totiž uvažovali pouze o ochranném skle před obrazem. Diecézní muzeum zadalo neprodleně výrobu této vitríny. Mimo to byla také podstatně posílena bezpečnostní opatření v muzeu.

Dobu čekání na rozsudek v písemné podobě jsme využili na sbírání rad a poznatků od zkušenějších, jak připravit a uskutečnit převoz obrazu, který je NKP, nikdo z nás nic takového ještě nedělal.

Obrazy a sochy se transportují ve speciálních bednách, které jednak zabraňují me-

chanickému poškození památky, ale také zajišťují stabilitu klimatu po dobu přepravy. To stejné platí o automobilu, který věc přepravuje, musí být odpružen vzduchem a klimatizován. Po vyhodnocení všech požadavků jsme považovali za vhodné najmout pro samotný převoz obrazu firmu Kunsttrans Praha. Tato firma má s převozem památek bohaté zkušenosti a je v oboru renomovaná. Skutečně svůj úkol zvládli na výbornou.

Obraz bylo potřeba při transportu pojistit a byla nám doporučena asistence Policie ČR, proto jsem vstoupil do jednání s Krajským ředitelstvím Policie ČR v Brně, ochranou byli pověřeni příslušníci Speciální pořádkové jednotky v Brně. Po dojednání všech záležitostí jsme čekali na doručení rozsudku v písemné podobě. Ten obdržel náš právní zástupce dne 14. ledna 2016 a neprodleně dopisem ze dne 18.1. vyzval vedení Národní galerie, konkrétně ředitele Doc. Jiřího Fajta k předání obrazu ve lhůtě stanovené soudem, nabídli jsme dva termíny 8. 2. nebo 9. 2. 2016. Předpokládali jsme, že státní instituce bude respektovat rozhodnutí nezávislého soudu.

Na konci měsíce ledna jsme obdrželi dopis z advokátní kanceláře Mgr. Štěpánky Vincencové v Praze s požadavkem na předložení různých dokumentů jako polohopisný plán, kde bude obraz umístěn, edukační záměr, jak bude obrazem pracováno, ale hlavně souhlas Magistrátu hlavního města Prahy, odboru památkové péče. U většiny požadavků bylo argumentováno tím, že toto je vyžadováno podle zákona o NKP. Zde se ukázalo, proč byl obraz Madony z Veveří během tří měsíců prohlášen národní kulturní památkou. Ne, že by si to obraz nezasloužil, ale zřejmě šlo o to případnému restituentovi znepříjemnit život. Advokátka Mgr. Vincencová ve svém přípisu napsala, že pro obraz nebezpečné jeho přemístování, při přepravě prý hrozí jeho poškození. Nějak rychle zapomněla na převozy obrazu do Olomouce a Leogangu.

Požadavek dokumentů ze strany NG náš advokát JUDr. Severin rychle smetl ze stolu. Soud žádné podmínky pro vydání obrazu nestanovil a Národní galerie není nadřízenou institucí farnosti Veverská Bítýška nebo Diecézního muzea v Brně, aby je mohla kontrolovat.

Abychom představitelům NG sebrali argumenty, vystavil ředitel Diecézního muzea Mgr. Martin Motyčka dne 18. 1. 2016. potvrzení o připravenosti muzea zařadit obraz Madony z Veveří do stálé expozice muzea. Mimo to požádala farnost Veverská Bítýška ve stejný den Krajský úřad Jihomoravského kraje, odbor regionálního rozvoje, který je místně příslušný správní orgán podle zákona, o souhlas s přesunem obrazu. Ne Magistrát hlavního města Prahy, odbor památkové péče, jak tvrdili právníci NG. Krajský úřad Jihomoravského kraje dne 25. ledna 2016 vydal usnesení, ve kterém se konstatuje, že vzhledem k tomu, že obraz bude i nadále ve veřejně přístupném prostoru, nepřisluší se mu k tomu vyjadřovat. Jakékoli další vyjádření by totiž kolidovalo s právy vlastníka obrazu na jeho umístění. Toto usnesení „neusnesení“ se stalo velmi silným argumentem proti požadavkům vedení NG na předkládání různých dokumentů. Dále jsme požádali dne 1. února 2016 „Vyjádření k trvalému přesunu obrazu“ Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně. Jeho ředitel PhDr. Zdeněk Vácha s tím vyslovil souhlas (dopisem ze dne 2. 2. 2016).

Druhá polovina ledna a začátek února 2016 byly velmi hektické a ve znamení psaní dopisů a žádostí, ale také ve znamení osobních jednání. Měl jsem možnost setkat se s celou řadou představitelů různých institucí. Z těchto setkání a jednání bude jedno vybočovat zcela zásadním způsobem. Ve středu 3. února 2016 přijel na faru do Veverské

Bítýšky generální ředitel Národní galerie Doc. Jiří Fajt. Předtím se pokoušel o přijetí u brněnského biskupa Mons. Vojtěcha Cikrleho, ten jej však odkázal na již zmíněnou skutečnost, že Biskupství brněnské není účastníkem restitučního sporu o obraz Madony z Veveří. Ředitel Fajt dorazil do Bítýšky 3. 2. v 10 hodin doprovázen jedním ze svých poradců, já jsem jej očekával a spolu se mnou náš právní zástupce JUDr. Frant. Severin. Doc. Fajt se nás snažil přesvědčit, abychom obraz ponechali v expozici NG, na naši argumentaci, že v Brně v Diecézním muzeu je již vše připraveno a že to stálo nemalé peníze, nám nabídl, že obraz bude jeden rok v Brně a potom 25 let bezplatně v Praze. Shodu jsme nenašli a rozešli jsme se s konstatováním, že jsme profesionálové a že budeme pokračovat v soudní při. NG podá dovolání k nejvyššímu soudu a farnost bude usilovat o převoz obrazu do Brna. Pan ředitel několikrát zdůrazňoval, že z celého sporu je potřeba vynechat média a chtěl slyšet, že mu to slíbíme. Já jsem tento slib nedal.

V tuto chvíli jsem ocenil přístup médií. Jak tisk, tak rozhlas a televize stály na straně farnosti a podivovaly se nad tím, že představitelé státní instituce nerespektují pravomocný rozsudek soudu.

Právní zástupce Národní galerie Mgr. Kolísko podal 3. února 2016 dovolání k Nejvyššímu soudu a zároveň požádal soud, aby do doby, než bude celá záležitost rozhodnuta, soud zakázal převoz obrazu. Dovolání je mimořádný opravný prostředek a nemá odkladný účinek na vykonatelnost rozsudku. Druhá žádost, o zablokování převozu nás utvrdila v přesvědčení, že pokud chceme obraz přepravit do Brna, musíme pracovat rychle a nepolevit v tlaku na NG a její vedení.

Termíny předání obrazu 8. 2. a 9. 2. padly, NG totiž neurčila kontaktní osobu pro předání, firma Kunsttrans nemohla umístit do expozice transportní bednu pro tzv. aklimatizaci. Z toho vyplynulo, že jezdit do Prahy by bylo zbytečné.

Druhá polovina měsíce února svými zvraty a napínavostí připomíná dobrodružné filmy. Nejkurióznější byl pátek 19. 2. Vzhledem k tomu, že uplynula soudem stanovená lhůta pro vydání obrazu, náš právní zástupce začal stupňovat nátlak na vedení NG: jednak pohrozil exekucí na tuto instituci a také trestním oznámením na její vedení. Jednalo se tak trochu o pokerovou partii, exekuce nebyla vzhledem ke specifčnosti žaloby možná, trestní oznámení na generálního ředitele ano.

V již zmíněný pátek jsme s redaktorkou Českého rozhlasu Marií Veselou natočili rozhovor na téma: „Jak bude farnost reagovat na nevstřícnost NG?“ Mimo to mi několikrát volala redaktorka z Brněnského deníku Rovnost Markéta Chumchalová, která psala do sobotního vydání velký článek na podobné téma. A do toho se ozýval redaktor České televize Michal Cagala, který se snažil spojit s Dr. Severinem, který mu slíbil rozhovor a nyní je nedostupný. Téma stejné. Rozhovor jsem nakonec poskytnul já, toto vše se odehrálo asi do 15 hod. Potom se mi podařilo spojit s Dr. Severinem, který mi řekl, že v 17 hod. vystoupí ředitel Doc. Fajt a oznámí, že galerie obraz farnosti vydá!

V 17.15 mi volala redaktorka Chumchalová, že její celodenní práce skončila v koši, Michal Cagala z České televize svoji reportáž prostríhal a část mohl použít. Nejlépe dopadla redaktorka Veselá z Českého rozhlasu, která stihla svoji natočenou reportáž odvysílat v poledne. A vzápětí znovu volala ČT redakce zpravodajství a požádali mě o přímý vstup do večerního vysílání na programu ČT 24. Pořad se týkal církevních restitucí a mimo osob ve studiu se ho prostřednictvím telemostu účastnil i ředitel NG

Doc. Fajt, oznámil, že farnost dodala požadované dokumenty, a že tedy galerie může obraz farnosti předat. Tak skončil hektický pátek 19. února 2016.

Další jednání se uskutečnilo v Praze v Salmovském paláci na Staroměstském náměstí. Jedná se o ten palác, z jehož balkonu v únoru 1948 řečnil Klement Gottwald. My jsme seděli v místnosti vedle a v kalendáři bylo datum 24. února 2016. Na jednání byl přítomen vedoucí právního oddělení NG, právník zastupující NG u soudu Mgr. Ondřej Kolísko, vedoucí restaurátorského oddělení Doc. Petr Kuthan a kurátorka sbírek starého umění Mgr. Štěpánka Chlumská, za farnost jsem byl přítomen já a náš právní zástupce Dr. Frant. Severin. Tito představitelé NG vyjádřili vstřícnost a potvrdili, že galerie je připravena předat obraz farnosti. Dále se ptali na některé podrobnosti transportu. Když jsme oznámili, že tuto záležitost bude zajišťovat firma Kunsttrans, prohlásil vedoucí restaurátorských dílen, že je naprosto spokojen. Potom jsme řešili, jaké dokumenty bude chtít galerie od farnosti (k předávce jsem měl předložit výpis z ministerstva kultury o existenci farnosti, můj jmenovací dekret farářem ve Vev. Bítýšce a občanský průkaz) a naopak jaké dokumenty předá NG farnosti zároveň s obrazem, šlo především o restaurátorské zprávy. Zbývalo určit datum předání, paní kurátorka Chlumská vyjádřila přání, zda by to mohlo být některé pondělí, my jsme deklarovali, že nemáme nic proti. A v tuto chvíli se zdálo, že jednání skončí se závěrem, že některé pondělí bude farnosti přidán obraz Madony z Veverí. V tuto chvíli jsem cítil, že je potřeba různě jednat a dospět ke konkrétnímu datu, jinak se možnost předání obrazu rozplyne někde v budoucnosti. Požádal jsem o krátkou přestávku, poodešel stranou, zapnul telefon a začal obvolávat zainteresované účastníky, přepravní firmu, policejní eskortu, diecézní muzeum. První pondělí, které připadalo v úvahu, bylo 7. března 2016. Po pěti minutách jsem se vrátil ke stolu, a co nejklidněji jsem řekl: „Tak my bychom přijeli v pondělí 7. 3. v 10 hodin, je to možné?“ Přítomní souhlasili. Ještě jsme řešili, kdy mohou pracovníci Kunsttransu přivést transportní bednu a kdo bude již zmíněnou kontaktní osobou. Poslední věc, kterou si vedení NG přálo, bylo, že termín předání oznámí jako první oni.

V průběhu jednání mě a Dr. Severina pracovníci NG vybízeli, abychom se šli na obraz podívat. Dr. Severin odjížděl okamžitě po jednání mimo Prahu, a proto odmítl, já jsem dvakrát řekl, že se do Anežského kláštera, kde obraz visel, podívat půjdu. Čekal jsem, že mi bude nabídnut doprovod nebo něco takového. Nic. Při vstupu do expozice jsem zaplatil vstupné jako každý jiný návštěvník a postál a pomodlil se před obrazem, který se měl za pár dnů vrátit do farnosti, které patřil několik staletí. Vedle obrazu sice seděl hlídač, ale spal, a to velmi tvrdě. Přemýšlel jsem, co by ho mohlo vzbudit, byly to klíče, které jsem vytáhl z kapsy a začal si s nimi hrát.

To, že jsem musel zaplatit vstupné, mě nijak nehněvalo, spíše rozesmálo, ale také uklidnilo. Na vstupence již nebyl obrázek Madony z Veverí, který tam byl několik let, Národní galerie přijala, že jí obraz nepatří a, že jej musí vydat.

Cestou do Brna jsem měl ve vlaku několik telefonátů z různých médií. Novináři věděli, že se chystá schůzka a chtěli vědět výsledky. Podle domluvy jsem, ale termín předání neoznamoval, tento úkol připadl mluvčí Národní galerie slečně Tereze Ježkové.

Hlavní dějství se odehrálo v pondělí 7. března, z Brna jsme vyrazili v 7 hodin ráno, mimo řidiče, posádku vozu Ford tranzit tvořil generální vikář Mons Jiří Mikulášek, PhDr. Ludmila Dufková, restaurátoři Ak. mal. Mário Král a Ak. mal. Renata Bartoňová, fotograf Vít Kobza a já, v Praze se k nám přidal advokát Mgr. Stanislav Hykyš, který stál

P. Marek Hlávka po převozu Madony z Veverí v diecézním muzeu na Petrově, foto Mgr. M. Motyčka

u vypracování restituční výzvy. Náš právní zástupce Dr. Severin zůstal v Brně a prohlásil, že celou akci bude jistit z domova. U vjezdu do Anežského kláštera jsme se setkali rovněž s policejní eskortou. Problémem se ukázalo, že auto Kunsttransu neprojde bránou do zahrady, bylo tedy rozhodnuto, že se všechny vozy přemístí před hlavní vchod a obraz Madony, že opustí prostory galerie hlavním vchodem. Žádný zadní vchod, či boční branka, jak symbolické. Jen novináři to nějak nepochopili a mimo fotografa ČTK, který se přesunul k hlavnímu vchodu, zůstali všichni u toho zadního, včetně reportéra Blesku.

Pozdravili jsme se s právníkem Mgr. Kolískem, kurátorkou sbírky Mgr. Chlumskou a tiskovou mluvčí galerie T. Ježkovou. Musím zdůraznit, že všichni se k nám chovali velmi pěkně, bez jakéhokoli nepřátelství nebo averze. Společně jsme přišli do expozice, k panelu na kterém visel obraz Madony z Veverí. Samotné předávání obrazu začalo na pokyn kurátorky Mgr. Chlumské.

Potom k obrazu přistoupili restaurátoři, jednak z Národní galerie a také zastupující farnost, M. Král a R. Bartoňová. Společně prohlédli obraz jak z přední, tak ze zadní strany, odsouhlasili a podepsali dokument, který se jmenuje: „Protokol o stavu díla“. Mimochodem v tuto chvíli jsem i já uviděl poprvé zadní stranu obrazu. Na rámu obrazu je nalepeno několik štítků, ty připomínají kdy, kam a na jakou výstavu byl obraz zapůjčen.

Počkali jsme, až byl obraz zabalen. Nejprve do látky, potom byl obložen polyuretanovými bloky a vložen do dvojité bedny, vnitřní bedna byla vyrobena na míru, podle rozměrů obrazu. Nakonec byly obě bedny uzavřeny víky a zašroubovány.

Nyní došlo na podepisování předávacích protokolů, celkem byly čtyři, dva pro galerii a dva pro farnost. Pro tuto příležitost jsem od farníků dostal jako vánoční dárek pero, nyní jsem je s radostí použil.

PhDr. L. Dufková z diecézního konzervátorského centra mezitím prohlédla restaurátorské zprávy z roku 1948, 1962, 1999 a nakonec laboratorní zprávu z roku 2000. A pak jsme se vydali k východu z galerie, hned u dveří bylo zaparkované auto Kunsttransu, kolem něho vytvořili policisté v helmách, neprůstřelných vestách a s automatickými zbraněmi prostor, kam nepustili nikoho cizího. Řekli mi, že odborně se to jmenuje demonstrace síly.

Bedna s obrazem byla naložena, s policistou, který velel ostraze konvoje, jsme zkontrolovali, zda máme v pořádku a kompletní čísla telefonů. Rozloučili jsme se se zástupci Národní galerie a poděkovali za hladký průběh předávky.

Policisté seřadili kolonu, zapnuli majáky, sirény a vyrazili jsme velmi ostře směrem Brno. Bylo krátce před polednem 7. března 2016. Já jsem si na zpáteční cestě sedl do auta firmy Kunsttrans, chtěl jsem být obrazu co nejbližší. Celou cestu z Prahy do Brna jsme jeli v levém jízdním pruhu, dopravní uzavírky a omezení z důvodu opravy dálnice pro nás nebyly problémem. Vždy jedno auto z policejního doprovodu vyrazilo dopředu, zastavilo dopravu a my jsme bez problémů projeli.

Před Diecézním muzeem v Brně nás očekávali novináři a to i přes nepřízeň počasí, ochladilo se a začalo pršet. Pracovníci firmy Kunsttrans převezli bednu s obrazem do expozice muzea, zde zůstal obraz v bedně do druhého dne, kvůli aklimatizaci. Já jsem poděkoval policistům, ti odjeli a zůstali novináři, kteří chtěli znát naše dojmy a pocity. Samozřejmě to byla radost a úleva, že vše dobře dopadlo.

V úterý 8. března přišel dlouho očekávaný okamžik. Pracovníci firmy Kunsttrans obraz vybalili, následovala opět prohlídka restaurátorů, zda při transportu nedošlo k poškození obrazu, obraz dorazil do Brna bez jakékoli újmy. Přepravní firma si toto nechala potvrdit, tím její účinkování skončilo a odjela.

Ředitel diecézního muzea Mgr. Martin Motyčka již měl připravenou smlouvu o zápůjčce obrazu a tuto jsme podepsali. Ještě tentýž den odpoledne se shromáždila asi dvacítka farníků kolem obrazu a společně jsme se u něho pomodlili. V tuto chvíli nebylo možné z kapacitních a bezpečnostních důvodů pozvat větší počet lidí.

V následujících dnech měli k obrazu přístup novináři, odborná a kulturní veřejnost. Pozváni byli také představitelé města Brna a Jihomoravského kraje. A konečně v úterý 15. 2. v 16 hod. se uskutečnila vernisáž a slavnostní otevření expozice. Od této chvíle si obraz Madony z Veveří může prohlédnout široká veřejnost.

I když Biskupství brněnské nebylo účastníkem soudního sporu, bez jeho podpory, morální, ale i hmotné by farnost obraz zpět nikdy nezískala. Děkuji Bohu i lidem, kteří nám pomáhali.

P. ThLic. Marek Hlávka (*1964 v Brně), vystudoval CMTF v Lito-měřicích a roku 1990 byl vysvěcen na kněze. V letech 1997–1999 studoval v Římě pastorální teologie. V současné době působí ve farnosti Veverská Bítýška, vyučuje pastorální teologii na pedagogické fakultě Masarykově univerzitě v Brně. Věnuje se pastoraci dětí a mládeže. Zajímá se o historii a církevní umění.

Nedožitě devadesátiny objevitele příčiny Downova syndromu Jérôme Lejeune

KVĚTOSLAV ŠIPR, HELENA ŠIPROVÁ

Pediatr a genetik profesor Jérôme Jean Louis Marie Lejeune byl první, kdo rozpoznal význam chromozomálních poruch a položil základy klinické cytogenetiky. Narodil se 13. 6. 1926 nedaleko Paříže a od dob studia se věnoval výzkumu, zejména příčin dětských mentálních poruch.

Objevitel příčiny Downova syndromu Jérôme Lejeune.

Příčina Downovy choroby

V roce 1956 se zjistilo, že každá lidská buňka obsahuje 46 chromozomů. A již v roce 1958 Jérôme Lejeune rozpoznal, že nadpočet jednoho z chromozomů vede ke vzniku Downova syndromu.

Downův syndrom není dědičnou chorobou, jde spíše o genetickou náhodu či nehodu podmíněnou ztrojením (trisomií) chromozomů na lokalizaci 21. Místo obvyklého počtu 46 chromozomů má pak nemocný v buněčném jádře 47 chromozomů: 22 párů a jednu trojici.

Ztrojení chromozomů na lokalizaci 21 je přítomno u 93 procent nemocných Downovým syndromem. Přibližně u 5 procent nemocných je nadbytečný chromozom z lokalizace 21 přesunut („translokován“) na jiný chromozom. A asi ve dvou procentech případů jde o mozaiku: ztrojení (trisomie) chromozomů je přítomna jen v některých pacientových buňkách.

Z krevního séra těhotné ženy je možno zjistit pouze zvýšení rizika postižení plodu Downovým syndromem, nikoli přesnou diagnózu (precizní výsledek neposkytne ani test fetální DNA). Přesnou diagnózu lze stanovit pouze vyšetřením buněk plodové vody nebo placenty. Jde ovšem o závažné výkony, které jsou při provádění zkušeným lékařem v 0,5 až 1 procentu případů spojeny s usmrcením plodu. Jestliže je těhotná předem rozhodnuta případnou nabídkou na ukončení těhotenství odmítnout, k odběru plodové vody nebo vzorku placenty není dostatečný důvod.

K nejnapadnějším známkám Downova syndromu patří kulatý obličej a šikmý tvar oční štěrbin, který je dán kožní řasou na vnitřním koutku oka. Proto dříve byla choroba často označována jako mongolismus. Nemocný má široký kořen nosu, krk bývá krátký a široký, jazyk zvětšený. Nemocný má obvykle široké ruce a krátké prsty. Duševní vývoj je zpomalen, stupeň poruchy inteligence však nelze předem odhadnout. Inteligenční kvocient bývá nejčastěji 50–70, může se však pohybovat na hranici normálu.

Vychovávat dítě s Downovým syndromem není jistě snadné, ale rodiče si k postiženému dítěti zpravidla vytvářejí hluboký láskyplný vztah a nezřídka patří k hlasitým odpůrcům potratu. Obecně platí: Čím méně toho lidé o Downově syndromu vědí, tím mívají větší obavy z narození takto postiženého dítěte.

Syndrom kočičího mňoukání

Objev příčiny Downova syndromu, ke kterému Jérôme Lejeune dospěl v roce 1958, měl zcela mimořádný význam. Již proto, že otevřel cestu k hledání léčebných možností. Jérôme Lejeune však rozpoznal také příčinu choroby označované jako *syndrom kočičího mňoukání* (cri du chat). Jde rovněž o genetickou poruchu: ztrátu krátkého raménka pátého chromozomu. Onemocnění je často označováno jako *Lejeunův syndrom*. Hlavním příznakem choroby je pláč novorozence, který se podobá kočičímu mňoukání. Děti zpravidla hůře prospívají, jejich duševní schopnosti však bývají dobře ovlivnitelné výchovnými opatřeními.

Ocenění zásluh Jérôme Lejeuna

Nedlouho po objevení příčiny Downova syndromu se Jérôme Lejeunovi dostalo četných poct. V roce 1962 ve Washingtonu obdržel cenu prezidenta Johna Kennedyho, v roce 1964 byl jmenován prvním profesorem genetiky na lékařské fakultě Sorbonnské univerzity v Paříži a v roce 1969 mu Americká společnost pro lidskou genetiku udělila *cenu Williama Allana*. Ve věku 43 let tedy Jérôme Lejeune obdržel nejvyšší ocenění, kterého se genetikovi může dostat. Při převzetí ceny pronesl Jérôme Lejeune projev, který dodnes patří mezi nejvýznamnější pojednání o etických otázkách v genetice.

Jérôme Lejeune ostře odsuzoval umělé potraty a o zdravotních indikacích k ukončení těhotenství hovořil jako o eugenickém rasismu. V roce 1974 byl pro své zásluhy jmenován členem Papežské akademie věd a v roce 1994, krátce před odchodem ze života, prvním prezidentem nově vytvořené Papežské akademie pro život. V roce 2007 byl zahájen proces blahorečení Jérôme Lejeuna a v roce 2012 byla jeho diecézní úroveň dokončena.

Stávající členka Papežské akademie pro život Birthe Lejeune, vdova po Jérôme Lejeunovi.

Downův syndrom, Jérôme Lejeune a etika

Významné argumenty pro tvrzení, že počátek individuálního lidského života je bezprostředně spojen s početím, předložil Jérôme Lejeune již ve svém projevu při přebírání ceny Williama Allana.

Některé výroky objevitele příčiny Downovy choroby si připomeňme:

„Život má dlouhou historii, ale každý z nás má přesně definovaný začátek – okamžik početí.“

„Jestliže rodiče mají strach, že budou mít nemocné dítě, nemáme právo je nechat čekat, a to ani jednu noc, jestliže můžeme dělat něco jiného. Budťo se postaráme, aby

Dívka s charakteristickými rysy dítěte s Downovým syndromem.

zůstali nevinnými, anebo dojde k zabití nevinného.“

„Oplození mimo tělo, tedy tvoření dítěte bez tvoření lásky („baby making without love making“), a potrat, ukončení života dítěte, jsou neslučitelné i s tím nejbenevolentněji chápaným přirozeným mravním zákonem.“

„Někteří lidé tvrdí: *Cena za genetická onemocnění je vysoká. Budou-li takto postižení jedinci zavčas eliminováni, dojde k obrovské úspoře.* Nelze popřít, že cena za tato onemocnění je vysoká a zahrnuje utrpení jednotlivých lidí i těž-

kosti celé společnosti. A nejvíce ovšem trpí rodiče. Výši takové ceny nelze ani vyjádřit. Avšak právě tuto cenu musí lidská společnost zaplatit, má-li zůstat skutečně lidskou.“

Za podpory rodiny Jérôme Lejeune byla v roce 1996 ustavena nadace, jejímž posláním se stala podpora výzkumu genetických vad. V Paříži byl zřízen *Lejeuneův lékařský ústav* zaměřený na péči o nemocné s Downovým syndromem. Později ve Spojených státech vzniká *Jérôme Lejeune Foundation USA* zaměřená na hledání cest k léčení Downova syndromu.

Závěr

Jérôme Lejeune zjistil, že příčinou Downova syndromu je trisomie 21. chromozomu a stal se zakladatelem klinické cytogenetiky. Při přebírání ceny Williama Allana i na dalších odborných a vědeckých shromážděních předložil jednoznačné argumenty pro tvrzení, že počátek individuálního lidského života je bezprostředně spojen s počátkem. Ukončování těhotenství ze zdravotních důvodů označoval za eugenický rasismus.

Literatura

Bianchi, D. W., Parker, R. L., Wentworth, J., Madankumar, R. et al. DNA Sequencing versus Standard Prenatal Aneuploidy Screening. *New England Journal of Medicine*, 2014, **370** (9): 799–808.

Nečas O. *Obecná biologie pro lékařské fakulty*. Praha: Nakladatelství H+H, 2003.

Prof. ThLic. MUDr. Květoslav Šipr, CSc. vyučuje na Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

MUDr. Helena Šiprová, Ph.D. je vedoucí endokrinologické ambulance II. interní kliniky Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně.

Ohlédnutí do života kuřimské farnosti

EVA MARIE BLAŽKOVÁ

Město Kuřim

Kuřim leží na samém okraji České vysočiny v okrese Brno-venkov, 14 km severozápadně od města Brna. Toto důležité průmyslové centrum je spádovým městem kuřimského regionu, který zahrnuje celkem 11 obcí s téměř 19 000 obyvateli, z toho 10 632 náleží Kuřimi. Sousedními katastry jsou obce Lipůvka, Svinošice, Lelekovice, Česká, Jinačovice, Čebín, Malhostovice a Moravské Knínice.

Městem protékají dva potoky – Kuřimka a Luční potok, v západní části Kuřimi se nachází malý rybník, nazývaný Srpek. Město leží v kotlině, která je ohraničena kopci – Cimperkem, Zárubou, Kuřimskou horou a Zlobicí. V těsné blízkosti města najdeme přírodní park Baba o rozloze 854 ha. Jedná se o bohatě zalesněnou vyvýšeninu s mnoha loukami a s významnou faunou a flórou, která byla v roce 1990 vyhlášena jako chráněné území. Necelý kilometr západně od Kuřimi je situován přírodní areál Zlobice, který dříve plnil funkci jako malé vojenské cvičiště. Nyní to je vyhledávané místo, kde se chovají ovce. Tři kilometry východně od Kuřimi leží zarostlý masiv Babí lom se skalnatým hřbetem, kde stojí nová rozhledna, odkud je možné při dobrém počasí zahlédnout vrcholky Alp.

V Kuřimi jsou dvě základní školy, jedna střední a jedna umělecká škola. Součástí města je železnice, hasičská zbrojnice, věznice a průmyslová zóna, která se specializuje především na výrobu litin a obráběcích strojů. Kuřim je také sídlem správního obvodu obce s rozšířenou působností, ve městě se dále nachází pověřený Městský úřad Kuřim, stavební úřad a matriční úřad.

Město nabízí pro turisty několik kulturních památek. Největší a patrně nejdůležitější z nich je zámek. V letních měsících se zde konají kulturní akce. Dále to je vodní kaplička vybudovaná začátkem 18. st., v jejím horním výklenku zaujímá místo socha svatého Jana Nepomuckého. Pískovcovou sochu svatého Floriana, stojícího na náměstí, datujeme pomocí vytesaného latinského nápisu do roku 1680.¹

Kostel svaté Máří Magdaleny

První zmínku o městě nalezneme v listině českého krále Přemysla Otakara I. z roku 1226.² Z této listiny vyplývá, že město Kuřim bylo povinno platit desátky kostelu sv.

1 Město Kuřim: turista [online]. 2016 [cit. 2016-3-16]. Dostupné z: <http://www.kurim.cz/cs/turista/>.

2 In nomine sancte et individue trinitatis amen. Otacarus qui et Premizl, dei gratia Boemorum rex, universis Christi fidelibus tam presentibus quam futuris.

Ut ea, que a nobis provide et sollemniter disponuntur, non possint a quoquam hominum processu temporis immutari, sed perpetuo stabilia permaneant atque firma, notum facimus in perpetuum, quod cum ecclesia sancti Petri in Bruna ius decimarum in villa Corim nomine habuerit tempore ab antiquo, licet nostre intencionis et propositi sit fundare ibidem ecclesiam et dotare, nolumus tamen, quod eadem Brunensis ecclesia privetur iure suo; immo volumus et statuimus ab omnibus nostris successoribus inviolabiliter et firmiter observari, ut prefata Corimensis ecclesia sit filia ecclesie sancti Petri in Bruna, ita quod prepositus ecclesie sancti Petri ipsa Corimensis ecclesia et de omni iure suo, tam decimarum quam alio, secundum suum beneplacitum quidquid velit ordinet et disponat.

Ad huius autem nostri statuti perpetuam memoriam et inviolabile firmamentum presens privilegium conscribi fecimus et sigili nostri munimine roborari. Huius autem rei testes sunt; Hermannus prepositus Luthomericen-

Kostel svaté Máří Magdaleny v Kuřimi

tého století vypracoval projekt na opravu zchátralého kostela Mořic Grimm. S přestavbou se započalo na náklady Františka Adamce až v letech 1766-1772 za faráře Jana Gandini, který byl pohřben v kryptě kostela. Obnovený kostel byl vysvěcen 24. října 1772 brněnským děkanem Janem Brunnem. Úpravu interiéru pozdně barokního kostela dokončil farář Josef Bedřich Troppe. Kostel míval čtyři oltáře, hlavní s obrazem Máří Magdaleny, boční oltáře sv. Terezie, sv. Antonína Paduánského a sv. Kříže.³

Roku 1843 byla pořízena nová střecha na věži, v roce 1888 se uskutečnila celková oprava kostela, ten byl poté nově vysvěcen. V této době byla přestěhována sakristie z jižní do severní části a nad ní zřízena oratoř.

Kuřimský kostel je jednolodní podélná stavba s odsazeným kněžištěm, která se skládá z chórového čtverce a z apsidy. Obdélníková loď kostela má na severní straně hranolovou věž, na jižní straně čtyřbokou předsíň. V severní zdi lodi se nachází zpoza zděné románské okno. V západní části je hudební kruchta nesená hranolovými pilíři. Strop lodi tvoří valená klenba.

Petra a Pavla v Brně. Je nutno dodat, že touto listinou byl nejen stvrzen desátek, ale také založen kuřimský kostel sv. Máří Magdaleny.

Kuřimský kostel, stojící na malé vyvýšenině a zasvěcený sv. Máří Magdalence, byl vystavěn v románském slohu kolem roku 1226. Český král a moravský markrabě Přemysl Otakar I. ustanovil již zmíněnou listinou z téhož roku jeho filiální vztah k brněnskému kostelu sv. Petra. V roce 1250 Přemysl, markrabě moravský, opětovně potvrdil spojení nového kuřimského kostela s kostelem sv. Petra v Brně. Pravděpodobně ve druhé polovině patnáctého století byla přistavěna hranolová věž.

Během třicetileté války byly oltáře poničeny a zpovědnice vypálena. Před polovinou osmnáct-

sis, Ratiborius de Strachotiz, Stephanus de Medlaw, dominus Leo de Klobuk, Thaz castellanus Brunensis cum fratribus, prepositus Arnoldus de Luh, Cirh subdapifer, Milich subpincerna, Andreas marscalcus, Vocco subcamerarius, Spitata, Glupen, Vecen, Iwan capellanus domini regis, Martinus plebanus de Dacziz, Hieronymus plebanus in Pribizlawiz, Victor plebanus de Noua civitate; Johannes, Zdeslaus, Simon capellani domine regine alii-que quam plurimi. Actum in Bruna, anno incarnationis dominice millesimo ducesimo vigesimo sexto, indictione XIII. *Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae, II, č. 287*, ed. G. Friedrich, Praha 1912, s. 286.

3 OHAREK, V., *Vlastivěda moravská, Tišnovský okres*. Brno 1923, s. 282.

Vnitřní zařízení je z konce 18. st., hlavní oltář se skládá z volné menzy se skříňkovým tabernáklem, uprostřed je umístěn obraz Krista v domě Šimona se sv. Máří Magdalenou od M. Entliger, mezi sloupy jsou patrné sochy sv. Floriána a sv. Šebestiána. Novorenesanční boční oltář pochází z roku 1863 se sochami sv. Petra a Pavla, obraz sv. Cyrila a Metoděje vyhotovil Josef Zelený. Autorem obrazu Ukřižovaný v retibulu oltáře sv. Kříže je Josef Winterhalder. Tento boční oltář nechala vybudovat rodina Žalkovských ze Žalkovic, rám je zdoben znakem této rodiny a jejich příbuzných.⁴ Roku 1789 věnovala brněnská městská rada kostelu kalich a pacifikál. Podstatnou součástí kostela je i kazatelna z let 1779-1796. Dřevěná křtitelnice kalichovitého tvaru se datuje do konce 18. století. Další obrazy vyhotovil Josef Ladislav Šichan a Josef Zelený na konci 19. st.

Před hlavním oltářem na místě dnešního obětního stolu leží náhrobní kámen Petra Nekeše z Landeku, který skonal roku 1537. Uprostřed náhrobní desky vidíme bronzový litý znak zemřelého s pamětním textem: „*LETHA BOZIEHO MDXXXVII UMRZEL GEST VROZENÝ PAN PETR Z NEKES Z LANDEKU TVTO POHRZBEN. PANN BVCH RACZ MILOSTIW BYTI DVSSI GEHO.*“

Zvon ve věži pochází z roku 1650, byl přelit roku 1888. Na plášti nese reliéf sv. Václava, znak města Brna, ornamenty a nápisový vlys. Váží necelých 220 kg. V roce 1957 byl zakoupen další zvon, vážící 350 kg. Věžní hodiny pochází z roku 1874. Varhany byly pořízeny roku 1893 od firmy Rieger z Krnova za 1800 zlatých. Věž byla přestavěna do dnešní podoby roku 1843.

Roku 1990 byla položena nová střešní krytina na lodi kostela, v roce 1998 proběhla výměna věžní kopule, kam byly instalovány elektronické věžní hodiny, a došlo také ke statickému zajištění kostela. Dva roky poté byl objekt opatřen novou fasádou.⁵ Hřbitov byl do roku 1833 umístěn vedle kostela, v době cholery v roce 1829, 1832 a 1855 se pohřbívalo v místech Malé České, nový hřbitov byl vybudován na západním okraji obce roku 1833. Na zdejších hřbitově jsou pochováni i někteří kněží působící v kuřimské farnosti.⁶

Kuřimská fara byla postavena pravděpodobně současně s kostelem v roce 1226. Za třicetileté války ji roku 1648 zcela poničili Švédové. Oprava fary proběhla roku 1682 na útraty brněnského probošta, kuřimských farníků a kostelního jmění. Až do začátku 19. st. byla ze dřeva. Roku 1819 ji nechal znovu vystavět tehdejší farář Antonín Woscha.

Matriky farního úřadu začínají faráři vést rokem 1634 a farní kronika zaznamenává dění ve farnosti od roku 1770.

U kostela stojí dva kamenné kříže, první je z roku 1889 a druhý z 1930, dále kaplička s umučeným Kristem a Pannou Marií Sedmiboletnou. Vedle kapličky je zazděný pamětní kámen.⁷ Pod kuřimským kopcem Zárubou se nachází boží muka sv. Anny, která byla postavena v roce 1940.⁸

4 Roku 1800 darovala Marie Anna Žalkovská ze Žalkovic 1000 zlatých na vydržování oltáře sv. Kříže; Oharek, V., *Vlastivěda moravská*, Tišnovský okres. Brno 1923, s. 285.

5 Římskokatolická farnost Kuřim: přehled událostí [online]. 2016 [cit. 2016-3-21]. Dostupné z: <http://www.farakurim.cz/web/>.

6 Kolektiv autorů, *Kuřim 1226-1996 od historie k současnosti*, s. 51-53.

7 DVOŘÁČEK, J., *Historie městyse Kuřimi*, s. 147.

8 ZAPLETALOVÁ, K., *Proměny drobných sakrálních památek a vztah komunity a jednotlivců k nim v bývalém tišnovském okrese*. Diplomová práce. Brno, 2009, s. 19.

Kuřimská farnost

Roku 1786 byl vytvořen z části děkanátu brněnského, lomnického a jedovnického nový kuřimský děkanát. Některé farnosti byly přibrány ze zaniklého děkanátu tišnovského a doubavnického. Kuřimské děkanství náleželo do brněnského arcijáhenství, brněnského arcikněžství a brněnské diecéze.⁹ Toto děkanství zahrnovalo farní obce: Veverská Bítýška, Čebín, Deblín, Drásov, Kuřim, Lažánky, Tišnov, Předklášteří, Lipůvka, Svatoslav, Újezd u Tišnova, Moravské Knínice a Vranov. Kuřim byla tedy sídlem děkanského úřadu.¹⁰

K 1. 7. 1999 došlo v brněnské diecézi k další správní úpravě. Počet děkanátů se z 37 snížil sloučením dvou menších děkanství do jednoho na 20. Kuřimská farnost nyní zahrnuje obce: Česká, Jinačovice, Kuřim, Moravské Knínice¹¹ a náleží do tišnovského děkanství spolu s dalšími farnostmi: Čebín, Deblín, Lažánky, Lipůvka, Lomnice u Tišnova, Nedvědice, Olší u Tišnova, Předklášteří, Svatoslav, Tišnov, Dolní Loučky, Doubavník, Drásov, Újezd u Černé Hory, Unín u Tišnova, Veverská Bítýška a Žďárec. Tyto farnosti jsou součástí brněnské diecéze.

Římskokatolická farnost Kuřim je tedy nyní společenstvím katolíků v děkanátu Tišnov s farním kostelem sv. Maří Magdalény. Na území farnosti se konají pravidelně Tříkrálové sbírky, dětské katecheze, farní dny, dětské mše, poutě atd. Nedílnou součástí života farnosti jsou pravidelné mše svaté, adorace a další bohoslužby.

Seznam kuřimských farářů

Život farnosti utvářela řada kněží, farářů a kaplanů. Od roku 1608 působili v kuřimské farnosti tito duchovní správci:¹²

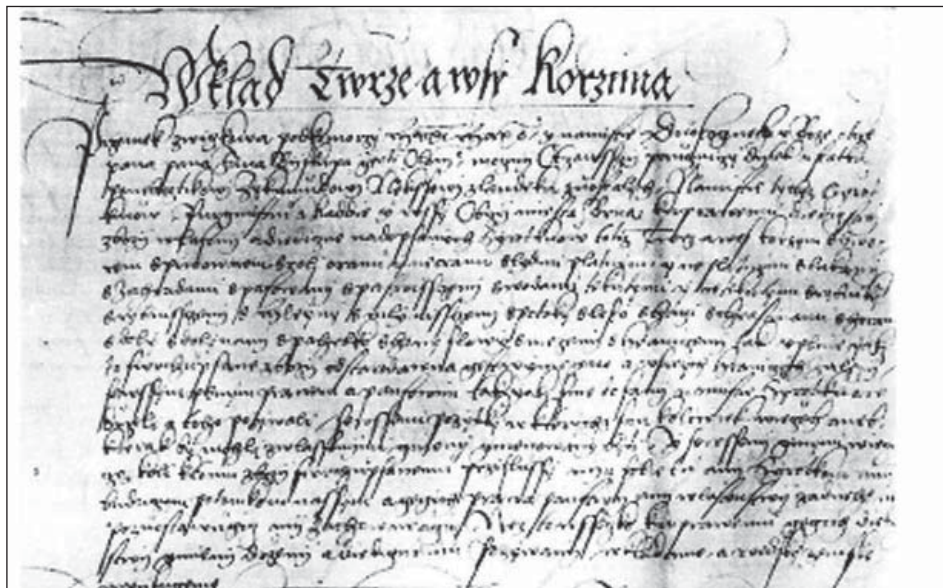
Farář	Rok nástupu	Farář	Rok nástupu
Jiljí Polonides	1608	Antonín Woscha	1817
Jakub Radomský	1624	Josef Muck	1824
Šimon Matheides	1634	Ignác Knorr	1835
Karel Leopold Hirundo	1666	Antonín Waniek	1847
Mikuláš Zezulka	1677	Emanuel Sellner	1848
Tomáš František Wencek	1680	František Mlčoch	1883
Bedřich Václav Chalupa	1696	Josef Buchta	1915
Jan Krotíl	1710	Josef Dvořák	1922
Jan Wilhert	1718	Antonín Uher	1954
Eliáš Roblík	1723	Josef Krchňavý	1963
Matěj Štiava	1725	Jan Hřebíček	1970
František Adametz	1731	Bohumír Chladil	1977
Jan Gandini	1766	Václav Peša	1978
Jan Moteil	1776	Jiří Krpálek	1993
Josef Bedřich Troppe	1779	Adam Malczinski	2011
Josef Antonín Wokřál	1779	Jaroslav Filka	2016

9 WOLNY, G., *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften: Abt. II*, Brüner Diöcese ; Bd. II, Svazek 2. Brno, 1858, s. XVI.

10 HRUDIČKA, A., *Topografie diecese brněnské*. Brno, 1908, s. 114.

11 Biskupství brněnské: oficiální stránky brněnské diecéze [online]. 2005 [cit. 2016-3-22]. Dostupné z: <http://www.biskupstvi.cz/aktualne>.

12 Kolektiv autorů, *Kuřim 1226-1996 od historie k současnosti*, s. 52.

Listina o vkladu Kuřimi do zemských desk
(Kol. autorů, Kuřim 1226-1996 od historie k současnosti, str. 21)

V kuřimské farnosti také působili a pomáhali kaplani, poslední kaplan byl v Kuřimi ještě roku 1954.¹³

Farní kronika

Kronika kuřimské farnosti nese název *Protocollum domesticum Gureinensis parochialis beneficii ecclesiastici*. Byla založena roku 1770,¹⁴ poslední zápis pochází z roku 2012. Kronika se dochovala v jediném exempláři a je psána převážně česky, ale také latinsky a německy. Kniha nedodržuje přesné chronologické uspořádání, starší záznamy jsou přerušeny mnohem mladšími. V mnoha případech se tyto mladší záznamy vrací a popisují starší události. Ty byly do kroniky zaznamenávány různým způsobem. Co bylo třeba do ní zapsat, vybíral kronikář, nejčastěji farář, dle svého uvážení, popřípadě dle tehdejších norem. V knize dominují zápisy o historii kostela, fary, o kněžích, kteří působili v místní farnosti, dále jsou zde zmínky o stavebních úpravách a vybavení kostela, podrobné seznamy výdajů a příjmů, církevní slavnosti, poutě, misie apod. První misie byla dle kroniky konána v roce 1851. Misie byly pravidelně započaty velkým průvodem a doprovázeny zpěvem. Kronika popisuje další významné události, například příjezd biskupa. Jeho návštěva znamenala velkou počtu pro místní věřící, kteří se shromažďovali v hojném počtu, aby ho srdečně vítali.

Zajímavostí je, že v rámci farnosti Kuřim působilo několik spolků, jako například *Živý růženec*, *Apoštolát svatého Cyrila a Methoda pod ochranou Panny Marie* a *Společnost slibem vázaných zdrženlivosti od nápojů pálených*.

¹³ Tamtéž, s. 52.

¹⁴ V *Rukopisných fondech centrálních a církevních knihoven v České republice* se dočteme, že tato pamětní kniha byla založena roku 1807 Josefem Antonínem Wokřálem. V kronice se však uvádí rok 1770.

Z farní kroniky:¹⁵

Chrám Páně sv. Magdaleny v Kuřimě byl za příležitosti zakládání nové knihy pozemkové pro obec Kuřim roku 1884 do gruntovní knihy zapsán co majitel: římsko-katolický chrám sv. Magdaleny, chrámu tomu byl též co majetek připsán starý hřbitov okolo kostela, na který obec Kuřim nemá žádné právo; to stalo se 16. 7. 1884.

Nový hřbitov za panským dvorem u silnice k Tišnovu, zařízení roku 1833 na parcelním čísle 341 na poli „Křivá“ roku 1872 byl rozšířen na farském poli, začez fara prý obdržela od obce jiné pole „do Křových“. Ke zřízení tohoto hřbitova přispívaly mimo Kuřima též obce Jinačovice a Zinsendorf (Česká). Po dlouhém vyjednávání byl hřbitov ten dne 13. října 1884 následkem rekursu do gruntovní knihy zapsán co majetek farní obce kuřimské, do které přifařeny jsou obce Kuřim, pak Jinačovice a Česká.

Chrám Páně sv. Markéty v Moravských Kynicích byl roku 1855 nákladem pana barona Hirsche, majitele velkostatku Veverské Bítýšky, co patrona tohoto chrámu a obce Moravských Kynic, v obnosu 2500 zl. důkladně opraven. Položena byla nová dlažba, místo dosavadních cihel z cementových dlaždic. Byl zvenčí i zevnitř zomítán a vylíčen; novým kamenným svatostánkem opatřen. Hlavní obraz sv. Markéty, panny a mučednice malován od slovatného malíře akademického Josefa Ladislava Šichana z Brna s novým zlatým rámem darován od faráře Františka Serafinského Mlčocha v ceně 300 zl. V presbyteriu byla otevřena dvě nová okna, stolice nově natřeny, oltáře boční a kazatelna pozlaceny a natřeny, obrazy a křížová cesta opraveny tak, že kostel ten důstojným a úhledným stánkem Božím se stal.

Oprava a konsekrace chrámu Páně v Kuřimi za děkana Františka Ser. Mlčocha roku 1889.

Ve farní kronice na str. 7 a 8. je krátký popis této události:

Chrám Páně v Kuřimi vystaven v jednoduchém slohu renesančním. Při nastoupení faráře Františka Seraf. Mlčocha r. 1833 potřeboval velkých oprav, zejména byly veškeré okenice zteřelé, střecha chrámu a věž děravá, omítka zdí zevnitř odrána, dlážka v kostele vyšlapána a vydrána, stolice porouchány, varhany službu vypovídaly, zpovědnice částečně zpráchnivělá, obrazy oltářní sešlé, kazatelna chatrná, sakristie zpuštělá a vlhká, terasy okolo kostela porouchány a mešní roucha a prádlo kostelní bídne a nedostačující. Takové rozsáhlé opravy vyžadovaly velký náklad, v Kuřimě pak nebylo posud žádného konkurenčního výboru kostelního a lid nebyl zvyklý na kostel přispívati a k tomu špíně navyklý.

Pěče faráře roku 1883 směřovala především k tomu, aby nejnnutnější věci k bohoslužbě zjednal a opravil. Na opravu ornátů mešních, monstrance, kalichů, alb, misálů vynaložil ze svých do roku 1887 obnos 11 158 zlatých. Kromě toho stála ho oprava farních a hospodářských stavení ze svých prostředků celkem 3493 zlatých. Soukromé prostředky byly vyčerpány, nezbyvalo než cestou konkurence kostelní opraviti.

Dne 22. ledna 1885 bylo c.k. okresní hejtmanství v Brně požádáno, by v Kuřimi zřízen byl konkurenční výbor kostelní, obecní představenstvo v Kuřimě nevšimlo si nařízení té-

15 Citace farní kroniky je převzata z magisterské práce, viz.: BLAŽKOVÁ, E. M., *Kronika kuřimské farnosti*. Masarykova univerzita, Brno 2016, str. 31-34.

hož hejtmanství ze dne 25. února 1885 č. 1663, by se ihned konkurenční výbor sestavil, farní úřad stále naléhal, až konečně 1. března 1886 konkurenční výbor kostelní se utvořil z těchto pánů: Eduarda Oratora, Josefa Motyčky, Františka Vituly, Melichara Stodůlky z Jinačovic, z Josefa Böhma z České, sami to pánové, kteří zřídka kostel navštěvovali.

Dne 3. března 1886 prohlédl si výbor jmenovaný kostel a správa kostelní jej na nutné opravy upozornila, ničehož však se nestalo, až na zakročení farářovo u konsistoře, c.k. místodržitelství nařídilo okresnímu hejtmanství, aby se v Kuřimě konalo komisionální jednání, při kterém 3. listopadu 1887 bylo konkurenčnímu výboru uloženo, opravy nutné chrámu do konce června 1888 provést, jinak by na outraty povinných cestou úřední provést se daly.

Konečně dne 7. května 1888 započaly práce v kostele a trvaly až do 20. srpna 1888. Konkurenční výbor svěřil opravu panu Františku Svobodovi, staviteli, vlastně zednickému mistru z Tišnova a farář dal opravu sakristie a přeložení kazatelny, čehož konkurenční výbor na se vzíti si zpěčoval, od pana Antonína Febicha, stavitele z Brna, provést.

S přivedením Jeho milosti Františka Saleského Bauera jako patrona staly se důležité změny ve vnitřním zařízení, a jeho rozhodné radě jest co děkovati, že oprava chrámu výborně se zdařila. Na slovo vzatý znalec pan prelát na dómě dr. Zeibert při konsekraci dne 13. října 1889 se vyslovil: „Chrám Páně jako krásná panenka obnoven a vyrostl.“

Zámek v Kuřimi

Mgr. Eva Marie Blažková absolvovala studium archeologie a archivnictví na Masarykově universitě v Brně. Dále pokračuje ve studiu španělštiny, novořečtiny a veřejného práva.

Zpráva o činnosti pobočky MSKA ve Šlapanicích v roce 2016

LENKA KLAŠKOVÁ

V roce 2016 pokračovala práce místní pobočky MSKA ve Šlapanicích, kde uspořádala čtyři zajímavé akce. První z nich bylo povídání emeritního profesora Masarykovy univerzity, **psychologa Vladimíra Smékala** o smyslu života. Téměř padesát posluchačů se sešlo 21. dubna na přednášce **Smysl života a jak žít**, kde se mohli seznámit s úvodem do logoterapie – nauce o smyslu života, jak ji založil Viktor Emanuel Frankl, židovský psycholog s českými kořeny, učitel a přítel profesora Smékala. Člověk bytostně hledá smysl, nemůže žít bez naděje a smyslu svého života, který si může vybrat a zvolit z mnoha nabídek. Dát životu smysl v pojení V. E. Frankla, znamená zaměřit k sebe-přesahujícím hodnotám, činům a prožitkům, z nichž největší je láska. V takovém pojetí života člověk nalézá štěstí, tady i utrpení může mít svůj smysl.

V pátek 3. června, u příležitosti 12. farního víkendu, jsme společně s farností Šlapanice nabídli široké veřejnosti **koncert kapely Hradišťan** s uměleckým vedoucím Jiřím Pavlicou.

Koncert Hradišťan, RP MSKA Šlapanice, červen 2016,
foto T. Hlávka

Koncert se uskutečnil na nezvyklém místě, přímo na náměstí s dominantou kostela Nanebevzetí Panny Marie. Organizátoři využili zahrádku cukrárny i restaurace, která nabídla ke koupě drobné občerstvení. Teplé počasí pátečního poledne, skvělá muzika, pohotové a vtipné průvodní slovo Jiřího Pavlici, to vše způsobilo nezapomenutelný duchovní zážitek. O úspěchu této organizačně náročné akce svědčil potlesk téměř pětisetčlenného nadšeného publika.

Další přednáškou, která proběhla 16. září v kostele, jsme se vrátili k temnějším stránkám života a historie naší země. S přednáškou **Pronásledování křesťanů v komunistickém Československu se zaměřením na popravené kněze**, k nám zavítal historik **Jan Růžička**, který se také významně podílí na přípravě kanonizace dvou zavražděných kněží. Jan Bula a Václav Drbala byli v padesátých letech minulého století popraveni v komunistickém vězení ve vykonstruovaném politickém procesu vražd v Babicích.

V podobném duchu pokračovala 24. listopadu beseda s **Pavlem Friedem**, židem, který přežil holocaust. Jeho vzpomínky na Terezín se prolínaly s filozofickou otázkou viny a svědomí jednotlivce a celého národa. V duchu názvu besedy, že **Dobro a zlo je v každém z nás**, jsme se všichni mohli zamyslet nad tím, zda se mohou podobné věci opakovat, zda je dnešní člověk manipulovatelný a ovladatelný. Pan Fried si plně zasloužil naše poděkování a obdiv.

Zpráva o činnosti RP MSKA Prostějov

KAREL KOTYZA

Naše regionální pobočka Prostějov byla v roce 2016 velmi aktivní. Uspořádali jsme 7 akcí, kterých se zúčastnilo 283 posluchačů. Scházeli jsme se v budově CM gymnázia, které nám vychází vstříc.

Dne 16. února 2016 promluvil přímý účastník otevření Svatých bran v Římě Mgr. Jindřich Miklas. Přednáška byla doprovázena zvukovým barevným filmem.

Ve druhé přednášce, 23. března 2016, vědecká pracovnice z katedry historie univerzity Palackého v Olomouci PhDr. Věra Koucká, hovořila na téma Římanů na Moravě. Během svěžího povídání nás seznámila nejen s historií pronikání Římanů do Moravského prostoru, ale s nejnovějšími unikátními nálezy působení Římanů na jantarové stezce v Olomouci – Neředíně.

13. dubna 2016 přišel mezi nás významný aktivista znovupostavení mariánského sloupu v Praze Staroměstském náměstí, PhDr. Karel Kavička. Hovořil o historii i současnosti sloupu, který byl postaven v roce 1648 na poděkování za úspěšnou obranu Prahy před útokem tří švédských armád a svržen pražskou lůzou v r. 1918.

Dne 18. května jsme přivítali církevního historika P. Miroslava Herolda, TJ, který hovořil na téma „Je možné poznat minulost“?

18. října 2016 do přeplněné učebny přišel Ing. Hanuš Šamánek, který se v letošním roce zúčastnil 860 km dlouhého pěšího putování severní přímořskou cestou, do Santiaga de Compostela ve Španělsku. Přednáška byla také doprovázena barevnými obrazy dokumentujícími duchovní i světský život ve Španělsku.

V den památky věrných zemřelých, 2. listopadu, jsme sledovali přednášku docenta Karlovy univerzity v Praze PhDr. Vladimíra Petkoviče, CSc., který hovořil o životě a díle filosofky a mučednice sv. Terezie Benedikty od Kříže, známé pod občanským jménem Edith Steinová. Přednášející je prasynovec spisovatele a myslitele Vladimíra Nebokova, zmínil se proto i o osudech Ruské emigrace u nás.

Potěšitelným faktem našich aktivit je stále rostoucí počet posluchačů.

Přednášky roku 2016 v olomoucké pobočce MSKA

MARTINA ORSÁGOVÁ

Moravsko-slezská křesťanská akademie v Olomouci začala jarní semestr v únoru 2016 přednáškou o *Moderní sakrální architektuře* architekta Marka Jana ŠTĚPÁNA z Brna. Prof. MUDr. Jaroslav BLAHOŠ, DrSc., čestný předseda České lékařské společnosti J. E. Purkyně, Praha přednesl v březnu příspěvek na téma *Klima a zdraví*.

Současná debata o změně klimatu, tak zněla dubnová přednáška Doc. RNDr. Tomáše HALENKY, CSc. z Matematicko-fyzikální fakulty UK Praha. V květnu navštívil

P. Marek Orko Vácha a jeho přednáška v Olomouci, foto Mgr. M. Orságová

Olomouc Prof. Mgr. Martin C. PUTNA, Dr. z Fakulty humanitních studií UK Praha a jeho přednáška *Rusko a svět* přilákala do Vlastivědného muzea přes sto posluchačů. Semestr zakončili členové a příznivci MSKA Olomouc jednodenní exkurzí do VRATISLAVI, *historického hlavního města Slezska*. Již tradičně byli odbornými průvodci exkurze doc. P. Černý (FF UP) a dr. R. Zaoral (FHS UK).

Zahájení podzimního semestru patřilo již po sedmácté Bioetické konferenci. Konference nazvaná „*LÉKAŘ–SESTRA–PACIENT: Etické problémy vzájemné komunikace*“, pořádaná ve spolupráci s Etickou komisí FNO a LF UP, byla akreditována u České asociace sester a navštívená asi šedesáti odborníky i zájemci o toto téma.

Ve spolupráci s Vysokoškolským katolickým hnutím Olomouc se konala další říjnová přednáška nazvaná *Ochrana přírody ve světle papežské encykliky Laudato Si*. Přednášel Mgr. et Mgr. Marek Orko VÁCHA z 3. lékařské fakulty UK Praha.

Zahraniční přednášející z Univerzity Komenského Bratislava a Katolické univerzity Ružomberok Doc. ThDr. Peter Caban, Ph.D. pohovořil v listopadu o *Poloostrovu Athos – unikátním duchovním dědictví*. O Současné náboženské situaci v Brazílii seznámila posluchače poslední přednáška roku 2016 v Olomouci, Mgr. Františka Kalendy z Fakulty humanitních studií UK Praha.

Zprávy z pobočky MSKA v Třebíči¹

ANTONÍN MALACH

Dne 25. 10. 2016 jsme v naší pobočce měli vynikající přednášku na téma „Stýkání a potýkání křesťanství a islámu v Evropě.“ Přednášela paní Dr. Štouračová a mě osobně se velmi líbilo, že nám byl vysvětlen postupný proces sekularizace naší společnosti vznikem protestantismu, osvícenectví a zahlcení vědou a technikou, které postupem vytěsnily Boha ze společnosti. A naopak agresivní islám, který sílí a v dnešní době vrcholí uměle vyvolanou migrační krizí. Škoda, že do půvabných prostor Oblastní charity Třebíč na kraji města, kde se běžně přednášky nekonají, nepřišlo více posluchačů.

Do Třebíče na besedu o migraci a bezpečnosti zavítal 3. června 2016 bývalý policejní prezident a dlouholetý ředitel České křesťanské akademie Stanislav Novotný,

¹ Poznámka redakce: V Třebíči vedle MSKA působí i ČKA, mnoho zájemců navštěvuje přednášky obou akademií. Přednášky ČKA probíhají v katolickém gymnáziu, velmi živá byla přednáška a následná diskuze v lednu 2016, kdy P. Marek Vácha hovořil na téma „Tvůrce tvoří tvůrce“.

nyní podnikatel, publicista a předseda Asociace nezávislých médií. Při přednášce již v úvodu zdůraznil: „Migrace doprovází lidstvo po celou jeho historii. Lidé se stěhovali, aby se vůbec uživil, nebo naopak přepadali ty, kteří se měli lépe. V nedávné minulosti stěhovalo celé národy násilně jak stalinské Rusko, tak nacisté.“ Příčin současné migrace je mnoho. „Měli bychom odstraňovat ty, které jsme sami zavinili. Migrační vlna, jež se na Evropu valí z jihu a jihovýchodu, případně se povalí později z východu - hlavně z Ukrajiny, má hlavně ekonomické důvody. Což je přirozené. Lidé se chtějí mít lépe. Nejhorší ale je, že zodpovědnost za poslední migrační vlnu neseme i my sami, naši politikové a vojenští stratégové. Často jsme vytvořili nesnesitelné podmínky v celé řadě zemí,” doplnil přednášející. Dále v přednášce Stanislav Novotný připomenul kolaps mezinárodního práva a Rady bezpečnosti OSN. I to, že migranti s sebou nesou sociální napětí, mají slušné dávky v Německu nebo ve Švédsku, utíkají tam, kde bez práce dosáhnou na dobrou podporu. Z migrace se stal velký byznys, bohatnou firmy, které poskytují za státní prostředky oděvy, potraviny, pronajímají prostory a další. Migranti nesou s sebou i bezpečnostní riziko a případný konflikt s původním obyvatelstvem. Podle Novotného naše politická scéna není schopna reflektovat to, že jsou lidé znepokojeni a že se oprávněně bojí.

Činnost pobočky MSKA Ostrava v roce 2016

JAN VIDMOCH

Hlavní a nejdůležitější činností MSKA Ostrava je pořádání přednášek ve městě a okolí. V letošním roce se na této činnosti převážně podílel P. Petr Šustáček, farář v římskokatolické farnosti Kozmice spadající pod Hlučínský děkanát. Přednášky otce Šustáčka již mají dlouholetou tradici a mají své věrné posluchače a konají se 1x měsíčně s výjimkou letních prázdnin v sále farnosti Moravská Ostrava. Výhodou těchto přednášek je, že se účastníci na nich aktivně podílejí. Předem dostanou materiály k nastudování a po přednesu se rozvíjí diskuze na různá témata, a tak dochází k lepšímu pochopení probírané látky. Tyto přednášky vycházejí z tematizovaných zamyšlení pro farní společenství s názvem „Ve škole Ježíšově“. V první polovině tohoto roku se zaměřily na aspekty života věřícího a jeho duchovního života. V druhé polovině byly přednášky zaměřeny na církve a aktivní podíl věřícího na jejím poslání. Přednášky věnované skutkům milosrdenství měly tyto názvy: Sytit hladové a napájet žíznivé, Přijímat pocestné, Odívat chudé (nahé), Navštěvovat nemocné, vězněné, Osvobozovat zajaté, Pohřbívat mrtvé, Trpělivě snášet křivdy, ochotně odpouštět ubližujícím, Modlit se za živé a mrtvé. V druhé polovině roku 2016 na téma církve se uskutečnily přednášky s těmito názvy: Mé místo v církvi a Společenství starozákonního lidu. Kromě těchto přednášek, pořádaných každou druhou středu v měsíci byly pořádány také přednášky historické. Hlavním přednášejícím byl Plk.v.v. Ing. František Valdštýn. V Katolickém domě v Ostravě Porubě, přednesl např. zajímavou přednášku na téma Český stát před nástupem Lucemburků. Další přednáška tentokrát „z jiného soudku“, proběhla v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Ostravě Třebovicích. Předná-

šjící P. Mgr. Lukáš Engelmann vystudoval na Papežské gregoriánské univerzitě obor psychologie se zaměřením na psychodynamickou terapii. Název jeho letošní přednášky byl *Krise autority v dnešním světě?*, konstatoval, že současná společnost prochází krizí autority. Toto téma se dotýká každého z nás, protože každý z nás buď je, nebo se může stát autoritou v určité skupině, nebo je určité autoritě podřízen. Jak se tato autorita projevuje v našich rodinách, jak se projevuje v církvi?

Provedli jsme průzkum na téma vzdělávání v několika vybraných farnostech na území města Ostravy, abychom zjistili, jakým způsobem se nejčastěji vzdělávají naši věřící a jak může MSKA Ostrava být v této oblasti přínosem. Ve všech zkoumaných farnostech se vyučovalo náboženství pro děti jak pro první tak i pro druhý stupeň základní školy. Ve zmíněných farnostech probíhají nejvíce přednášky na duchovní témata /většinou 1x měsíčně/. Přednášky navštěvuje v průměru 10 – 15 posluchačů. První farnost, kterou jsme navštívili, byla v Ostravě Svinově. Tam nás pěkně a srdečně přivítal P. ThLic. Jan Larisch. Otec Jan je již dlouholetým členem MSKA a svými historickými přednáškami přispívá ke vzdělávání široké veřejnosti. Také nám nabídl možnost zveřejnění všech přednášek na internetových stránkách farnosti Ostrava – Svinov. Otec Jan vyučuje také náboženství. Cílem výuky náboženství je poskytnout dítěti pomoc při hledání odpovědí na otázky po smyslu života, rozvíjet sociální vztahy na základě osvojení si morálních a křesťanských hodnot. Děti se připravují k přijetí víry, formuje se jejich vztah k živému Bohu a aktivnímu křesťanskému životu v církvi. Výuka probíhá hravým a dětem přiměřeným způsobem. Další zastávkou byla farnost Ostrava-Mariánské hory. Přivítal nás P. Mgr. Vladimír Schmidt. Ve své farnosti především přispívá přednáškami na duchovní témata. Téma: O mši svaté, o Duchu Svatém, o svátosti smíření. Tyto přednášky pořádá každých 14 dní. Je svou prací již tak přetížen, že více již v této oblasti dělat nemůže. Tato farnost má rovněž vlastní internetové stránky, a pokud bude potřeba, můžeme je využít k propagaci různých náboženských akcí a přednášek pod hlavičkou MSKA. Ve farnosti se rovněž vyučuje náboženství. Pokud si chtějí věřící zapůjčit náboženskou literaturu, je k dispozici menší knihovna. Další zastavení bylo ve farnosti Ostrava-Hrabůvka. Čekalo nás laskavé přivítání P. Miroslava Straky. Ve farnosti Ostrava-Hrabůvka je dle otce Miroslava zájem o vzdělávání na bodě mrazu. Lidé o přednášky nejeví téměř žádný zájem. Ve farnosti pořádají dvě přednášky ročně a to v adventní době. Jedná se o tzv. adventní večery. V minulém roce zde pořádal přednášku o sv. Zdislavě historik Ing. František Valdštýn a další přednášející byla sestra Filoména z řádu Kongregace Dcer Božské Lásky, Marianum Opava. Na faře mají farní knihovnu, která je otevřena každou neděli dopoledne s možností výpůjček duchovní literatury. Další zastávkou na naší cestě po farnostech byla farnost v Ostravě Porubě, kde nás s úsměvem uvítal Ostravský děkan Mons. Josef Gazda. Každý měsíc se pořádá přednáška v Lidovém domě v Ostravě Porubě. Tyto přednášky navštěvuje poměrně vysoké množství posluchačů, přibližně 40 – 50. V posledních měsících byl hlavním přednášejícím Ing. František Valdštýn. Otec Josef také přislíbil možnost využití přednáškové místnosti v Lidovém domě Ostrava-Poruba pro potřeby MSKA..

Ve farnosti Ostrava Třebovice nás uvítal P. PhLic. Mgr. Lukáš Engelmann. V jeho farnosti se věnuje vzdělávání poměrně hodně prostoru. 1x měsíčně jsou biblické ho-

diny. Tyto hodiny vycházejí z materiálu Ve škole Ježíšově. Tyto hodiny navštěvuje přibližně 15 lidí a doba trvání jsou dvě hodiny. Každých 14 dní probíhá katechumenát dle katechismu katolické církve pro mladé Youcat. Délka vyučování je hodina a půl. Zajímavá je také výuka náboženství, která je specificky rozdělená. V jedné třídě jsou děti nejmenší a to už z mateřské školy ve věku 3–6 let. Od první do páté třídy mají děti náboženství v každé třídě zvlášť. Šestá až devátá třída má náboženství dohromady. Děti od 14 let již začínají navštěvovat farní společenství. Ve farnosti také probíhá katecheze pro dospělé, kteří se připravují ke křtu nebo k prvnímu svatému přijímání, probíhající co 14 dní vždy ve čtvrtek. Ve farnosti je možnost výpůjčky knih z farní knihovny, která je poměrně obsáhlá. Je možnost výběru z 1900 titulů knih. Farnost také vydává časopis Mana, který zaznamenává život farnosti a také se významně podílí na vzdělávání široké veřejnosti. Časopis je možné si pořídit v tištěné formě nebo si jej přečíst na internetových stránkách farnosti.

Jedním z poznatků dosavadního průzkumu je, že v současnosti v Ostravě spíše zájem o přednášky klesá – je třeba hledat i jiné formy vzdělávání.

MSKA pobočka Ostrava má na náměstí Msgre. Šrámka 4 v objektu fary, rozsáhlejší knihovnu náboženské literatury /cca 5 000 svazků/ s možností bezplatných výpůjček. V knihovně se rozdělují knihy na několik oddílů například beletrie, modlitba, život svatých, životopisy, dětské knihy, encyklopedie, dogmatika, spiritualita, biblistika a další. Do knihovny si chodí lidé nejenom knihy půjčovat, ale mnohdy si chodí jen povídat o náboženských otázkách, mnohdy jsou hledající a pouze potřebují jen radu jak pokračovat ve víře. Jindy potřebují překonat ostych před návštěvou kostela nebo pomoci pochopit nějakou věroučnou otázku – jedná se o službu poradenství. I činnost knihovny je tak důležitým činitelem v oblasti vzdělávání věřících.

Zpráva o činnosti RP MSKA Zábřeh

JOSEF KLIMEK

Moravsko-slezská křesťanská akademie je dobrovolným sdružením osob, které organizuje a vyvíjí osvětovou, vzdělávací a výchovnou činnost. Činí tak za účelem interpretace aktuálních poznatků ve vědě, technice a umění v duchu křesťanských duchovních a mravních hodnot. Pro naplnění těchto cílů MSKA připravila i oblastní pobočka v Zábřehu v průběhu roku 2016 celou řadu akcí.

První akcí roku 2016 byla v pondělí 25. ledna přednáška Mgr. Jaromíra Maštálře přibližující nejnovější znění daňových předpisů. V úterý 16. února se uskutečnila přednáška filmového scénáristy a spisovatele Oldřicha Seluckého nazvaná podle stejnojmenné autorovy knihy Bitva na řece Pádu. Při ní velice poutavým způsobem přiblížil život jedné z nejvýznamnějších postav církevních dějin – Jana Bosca. V úterý 10. května se uskutečnila přednáška historika Mgr. Jana Stejskala, při které přiblížil dění v květnu roku 1945 ve městě Zábřeh. Poslední akcí jarního semestru byl v úterý 31. května autobusový zájezd s návštěvou významných sakrálních památek Hostýn a Kroměříž.

V podzimním semestru se poté uskutečnila už pouze jediná akce. Tou byla v sobotu 15. října přednáška Doc. Mgr. Jaroslava Šebka, Ph.D. nazvaná Hrozí nám střet s barbary, nebo s kulturami. Tématem přednášky byl kulturní a náboženský dopad migrační krize na Evropu.

Uspořádáním výše uvedených akcí tak i oblastní pobočka v Zábřeze přispěla k naplňování cílů MSKA. Jednotlivé akce byly návštěvníky hodnoceny velice příznivě. Jejich pochvalná vyjádření jsou pro nás povzbuzením a motivací k další činnosti. Současně děkujeme i městu Zábřeh za finanční podporu našich aktivit.

Centrum pro rodinný život

MARTINA ORSÁGOVÁ

„Aby rodina byla místem spokojeného života pro každého, kdo v ní žije.“

Centrum pro rodinný život bylo založeno v roce 1990 a působí při Arcibiskupství olomouckém. Centrum vychází z křesťanských zásad a jeho hlavním posláním je podporovat a hájit tradiční hodnoty manželství, mateřství a rodiny, zprostředkovávat vzdělávací, poradenské a volnočasové aktivity.

Aktivity a činnosti Centra směřují k posílení a povzbuzení rodin a jejich členů, k prohlubování manželství a rodinných vztahů. Centrum pořádá přednášky (Den pro zamilované, Mezigenerační setkání), kurzy (PPR), semináře o vztazích (příprava snoubenců na manželství), komunikaci v rodině (Manželské večery), výchově dětí (KER) i tématech duchovního života (Víkendová duchovní obnova na Hostýně). Připravuje plnohodnotné volnočasové aktivity pro rodiny i jejich jednotlivé členy – od dětí až po seniory; oblíbené jsou například letní pobyty (Pobyt pro seniory s snoučaty a Pobyt pro ženy v obtížných životních situacích) a postní a adventní jednodenní duchovní obnovy. Pod Centrem působí rodinné centrum Slunečnice u katedrály svatého Václava, které se zaměřuje především na maminky na mateřské dovolené. Centrum pro rodinný život nezapomíná ve svých programech ani na ty, kteří prožívají těžké údobí svého života, jako jsou osamělí a rozvedení.

V rámci Centra pro rodinný život nabízí své služby tři poradny: manželské a rodinné poradenství, pastorálně-terapeutické a poradenství v obtížných životních situacích.

Centrum vydává časopis prorodinného zaměření nazvaný Rodinný život, který vychází pětkrát za rok a zahrnuje pestrout škálu témat. Cílovou skupinou, pro kterou je časopis určen, jsou všichni, kdo v rodině žijí nebo se o rodinnou problematiku zajímají.

Na podnět Centra a díky otci arcibiskupovi vznikla postupně síť Děkanátních center pro rodinu. Takto se péče o křesťanské rodiny dostává přímo do děkanátů a farností. Jednotlivá Centra se také podílí spolu s kněžími na přípravě snoubenců a zakládání a vedení společenství manželů a seniorů.

Děkanátní centra pro rodinu naší olomoucké arcidiecéze působí v současné době ve všech jejích 21 děkanátech. Seřazena chronologicky, tak jak vznikala, to jsou: Zlín, Uherský Brod, Valašské Klobouky, Přerov-Pavlovice, Strážnice, Veselí nad Moravou, Šumperk, Vizovice, Hranice, Uherské Hradiště, Kroměříž, Zábřeh, Vyškov, Vsetín, Prostějov, Svitavy – Moravská Třebová, Holešov (2011), Šternberk, Kyjov, Valašské Meziříčí a Konice (2012).

Více informací, včetně programu naleznete na www.rodinnyzivot.cz.

FEECA 2016 - podzimní zasedání ve Vídni

JIŘINA ŠTOURAČOVÁ

Jednotliví zástupci členských zemí v Evropské federaci katolického vzdělávání dospělých (FEECA) se letos sešli na podzimním zasedání u rakouského partnera Forum Katholischer Erwachsenenbildung ve dnech 5.–6. října 2016 ve Vídni.

Na programu byly jako obvykle technické věci tohoto mezinárodního spolku. Zhodnocení uplynulého roku 2015 v rámci federace, přehlednutí finančního hospodaření FEECA, jeho revize, a tak i definitivní uzavření uplynulého roku, byly nedílnou součástí programu.

V následujícím jednání představili zástupci jednotlivých členských organizací své aktivity za rok 2016 a plány na rok příští. Jak ze zpráv vyplynulo, nejdůležitějšími tématy vzdělávání dospělých byly otázky křesťanské identity v Evropě, otázky zvládnutí migrační krize a přístup jednotlivých katolických vzdělávacích institucí k této problematice.

Jednotliví partneři přiblížili své nejdůležitější aktivity a akcenty práce. Například maďarský partner KIFE věnuje velkou pozornost vzdělávání seniorů. V této oblasti v projektovém rámci sociální partnerství spolupracují s Maltou a Dánskem. Sedmihradští partneři nově získali dvouletý Erasmus + projekt ve spolupráci s Universitou v Paderbornu, v jehož rámci se soustřeďují na školení lektorů pro práci se sociálně slabšími obyvateli země, aby je motivovali k aktivnímu a odpovědnému životu. Rakouský partner vstoupil do další periody členství (2015–2018) ve sdružení všech typů vzdělávacích organizací dospělých v Rakousku. V tomto období už nezastává předsednickou pozici, zůstala mu jen pozice místopředsednické organizace, ale i z té vyplývá řada povinností. Nově se Rakušanům nepodařilo uspět v nějakém vzdělávací ERASMUS+ projektu, dobíhají pouze rozběhlé projekty. Prostřednictvím týmu Brigitty Lacner rozběhli rakouští kolegové nový „Webinar“ – seminář po internetu s migrační tematikou. V rámci sítě svých zemských organizací zorganizovalo Forum přednáškovou řadu na téma *Proměna práce*, v jejímž rámci věnovalo pozornost otázkám jako je „*Konec hierarchie ve světě práce?*“ nebo „*Dobrá práce pro dobrý a zdařilý život – ke 125 let katolické sociální nauky*“. Přednášky probíhaly ve většině hlavních zemských měst. Je to jen nepatrná zmínka aktivit organizace, která sdružuje 70 katolických vzdělávacích organizací Rakouska a organizuje za rok kolem 30 000 jednotlivých akcí.

Další pozornost byla věnována činnosti naší evropské kanceláře. Kolegyně Judit Wind nás seznámila s postupem projednávání okolností nadnárodní smlouvy mezi Evropskou unií a Kanadou CETA a otázkou jejího přijetí a podpisu. Dále jsme diskutovali o jednáních o smlouvě TTIP, zvláště o případných dopadech na naši práci u vyjednávaných kapitol o vzdělávání. Byly zmíněny přístupy jednotlivých zemí k této kapitole. Na rozdíl od kanadské smlouvy se v tomto případě ozývá velké množství negativních hlasů. Následně jsme diskutovali o smutném rozvíhání se projektového rámce ERASMUS+ v novém finančním období. Bylo konstatováno ze všech stran, že přijetí a financování je velmi malé, neboť téměř 80% podaných projektů bylo v uplynulém roce odmítnuto.

Předmětem diskuse byly i otázky dalšího směřování Evropské unie po BREXITU a dopady na oblast našeho vzdělávání dospělých. Otázky amerických a ruských vlivů na vývoj v Evropě. Důležitý pohled přinesl zástupce Jižních Tyrol, emeritní europoslanc Sepp Kusstatscher.

Důležitým bodem jednání byla příprava jarního odborného semináře, který je plánován na duben 2017 u litevské členské organizace ve Vilniusu. Tématem bude aktuální *Quo vadis Europa?* Důležité akcenty si naše organizace slibují mimo otázky vzdělávání i v bližším seznámení se s litevskou, ale i blízkou ukrajinskou a ruskou politickou problematikou. Seznámení se s prací litevského partnera v oblasti katolického vzdělávání dospělých bude jistě také zajímavým přínosem pro práci naší organizace.

Zpráva předsedy a výhled činnosti MSKA

Valné shromáždění, Ostrava 5. 3. 2016

PAVEL KOPEČEK

Po 25. letech činnosti MSKA přechází do další fáze svého působení, ve kterém musí reagovat na společensko-náboženské změny, aby dokázala nejen nabídnout zajímavý program, ale především naplňovat své základní poslání. Vést dialog víry a interpretovat výsledky vědeckého poznání, kulturní tradice a poznání přírodních či humanitních věd ve světle Kristovy zvěsti je jistě důležité a potřebné, ale neobejde se to bez správné formy a vědomí, širšího kontextu náboženského vzdělávání a křesťanské tradice. Generační otázka se v MSKA promítá do činnosti poboček, kdy docházejí síly a není komu předat vedení pobočky a přípravu programu. Tato situace vyžaduje reakci a jistý restart MSKA, který se neobejde bez změny stanov, ke které nás nutí přinejmenším tři důvody.

Prvním je právní úprava občanského zákona, dle NOZ č. 89/2012 Sb. Tímto zákonem se nejen ruší občanská sdružení, která přecházejí na spolky – účinnost od 1. 1. 2014, ale do tří let mají nově vzniklé spolky upravit stanovy dle NOZ. Příslušná úprava stanov MSKA by se mohla věnovat těmto otázkám: pobočný spolek (§ 228 – 231), členství v MSKA – jeho vznik a ukončení (§ 232 – 242), jak má být spolek orga-

nizován (§ 243 – 247), důležitou otázkou je i vnímání členské schůze – valného shromáždění (§ 248 – 261) a kdy je členská schůze usnášení schopná (§ 252 – jen za účasti většiny členů spolku), posledním bodem ve stanovách jsou orgány spolku, zánik spolku a fuze spolků (§ 262 – 302).

Druhým důvodem úpravy stanov je restrukturalizace některých orgánů (předsednictvo, revizní komise, smírčí sbor, tematické sekce, rada MSKA), kdy některé definitivně zanikají a u jiných se mění zařazení v organizačním schématu nebo jejich počet členů. Tyto úpravy mají zjednodušit dokumenty MSKA, vzájemně je provázat a sjednotit, aby odpovídaly reálnému stavu a ne ideji, ke které je třeba se blížit a jejíž neplnění je spíše přáním než realitou.

Jednoduchost a jednoznačnost dokumentů je známkou stability, což je pro každou organizaci důležité a současně mohou být impulsem pro činnost MSKA. Upravené dokumenty představují MSKA v reálném pohledu v závislosti na činnosti jednotlivých poboček a počtu i aktivitě členské základny. Důraz na elektronickou podobu časopisu *Dialog Evropa XXI* a tematické sekce koncipovat skrze rubriky tohoto časopisu je cesta správným směrem. Vedle e-časopisu a interaktivního webu, na nějž bude přistupovat několik redaktorů a vedoucí RP MSKA, je to i úprava členské základny (vyloučení členů, kteří dlouhodobě neplatí příspěvky a jsou stále vedeni ve stavu, obměna kolektivních členů, nábor nových členů), stanovami definovaná.

O které dokumenty MSKA se jedná: organizační řád, organizační schéma, volební řád, statut revizní komise, statut smírčího sboru a hospodářská směrnice. Úpravy stanov a dokumentů by měly být na nejbližší členské schůzi schváleny a podle nich zvoleny všechny orgány MSKA na funkční období čtyř let, i když NOZ doporučuje pětileté období. Dokumenty upravují počet členů jednotlivých orgánů: předsednictvo 9 členů (nyní 11), revizní komise 3 členy (nyní 5). Volba kandidátů do těchto orgánů by měla vycházet z jejich programové jednoty a lidské blízkosti, kandidáti by měli mít širší podporu členů MSKA.

Úprava stanov dává možnost jednotlivým pobočkám MSKA transformovat se na pobočný spolek s vlastní právní subjektivitou a hospodařením dle NOZ. Takto právně koncipovaná MSKA je základem pro její oživení činnosti, pro zakládání nových poboček a obnovu těch stagnujících.

Další vývoj a budoucnost MSKA se bude odvíjet nejen od personálního obsazení, ale o tom, jak budou naplňovány prioritní programové osy: komunikace a informovanost představitelů církve (jednotlivá biskupství), jak bude schopna MSKA prezentovat své aktivity a činnost (PIR), co představuje křesťanské vzdělávání dospělých, dialog s akademickou obcí – univerzitní města, práce s mladými akademiky a spolupráce s VKH (VKH a další akademické spolky by měly být kolektivními členy), kulturně vzdělávací projekty MSKA, činnost odborných sekcí v e-Dialogu Evropa XXI a spolupráce s kolektivními členy.

Tisková, elektronická, rozhlasová a televizní prezentace MSKA v médiích by se měla výrazně zvýšit, je důležitá pro získávání nových členů a rozvoj organizace. K tomu by mohla posloužit nová podoba webu MSKA a elektronická podoba časopisu *Dialog Evropa XXI*, kolem kterého by se mohla postupně vytvořit platforma

ke střetávání akademiků. Důležitá je i ediční činnost MSKA, podpora regionálních poboček skrze vnitřní granty MSKA a pořádání akademických dnů, připravuje se konference o Františku Sušilovy, která již obdržela záštitu od ministra kultury.

Činnost MSKA je třeba zajistit i ekonomicky, bude záviset na předsednictvu a předsedech jednotlivých poboček, jakým způsobem a kolik finančních prostředků získají, jak budou úspěšní v podávání žádostí o dotace a získávání sponzorských darů. Finanční zabezpečení akademie bude obtížnější v návaznosti na podporu ČBK, která bude odvislá od naplňování vytyčených cílů a úkolů.

E-časopis: elektronická podoba časopisu Dialog Evropa XXI

PAVEL KOPEČEK

Již delší dobu na předsednictvu a také na poslední valné hromadě se hovoří o elektronické podobě časopisu MSKA. Je mnoho důvodů proč mít tuto formu, ale jsou i pádné důvody proč ponechat tištěnou podobu Dialogu. Při nedávném jednání s brněnským biskupem jsme i na toto téma hovořili a elektronická platforma akademie se mu jevila jako příhodný prostor pro dialog, evangelizaci a setkávání akademiků. Po celý rok 2016 jsem promýšlel podobu, obsah a tým lidí, kteří časopis budou dělat. Ruku ruce s tím jde i finanční zabezpečení, udržitelnost projektu a možný dosah – oslovení čtenářů a získávání dalších členů. Na předsednictvu MSKA bylo vzneseno mnoho dotazů a bude třeba se jimi zabývat. Domnívám se, že na počátku stála nějaká představa o e-časopisu, kterou jsem rozvinul. Druhým krokem je tým redaktorů, kteří budou pravidelně přispívat, a třetím stupínkem k vysněnému cíli je získání finančních prostředků k jeho realizaci.

Nejprve bych se chtěl podělit o tom, jak by časopis měl vypadat a co může e-čtenáři nabídnout. Elektronický časopis bude mít sdílené dokumenty s webem akademie, bude mít rubriky dle tematických sekcí, recenze, diskuzní fórum, rubriku fejetonů, možnost sdílet audio a video soubory. Hlavní články budou řazeny dle tematických sekcí, kdy každá bude mít svého redaktora a bude záležet na něm, jak často a jaké příspěvky bude zavěšovat. Kontrolu jednotlivých příspěvků a jistou recenzi bude zajišťovat šéfredaktor, články pro čtenáře budou viditelné jen první odstavce, aby bylo možné si přečíst celý příspěvek, bude třeba se přihlásit. Členové MSKA budou mít přístup bezplatný (součást členského příspěvku), ostatní si jej zakoupí.

Dodavatelem bude WEDOS Internet, a.s., a webhosting zamýšlíme mít na adrese dialogevropa21.cz, tato doména je zdarma. MSKA bude majitelem této domény a všechny přístupové informace k ní budou uloženy v kanceláři akademie. Současně na web bude mít přístup více uživatelů a bude mít dva správce, aby jeho obsluha nebyla vázána na jednu osobu. Věřím, že tímto krokem se časopis stane čtivějším a přístupnějším širšímu okruhu potenciálních zájemců.

JOSEF KONŠEL:

MOJE CESTA

VE SLUŽBĚ SPRÁVY ARCIBISKUPSKÝCH STATKŮ

JIŘINA ŠTOURAČOVÁ

Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně a Školní lesní podnik Masarykův les Křtiny. Brno 2003, 45 s. + 209 s. faksimile rukopisu.

Péčí Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity byly vydány paměti Prof. Ing. Josefa Konšela, Dr.h.c. profesora pěstování lesů na Lesnické fakultě, které sepsal po skončení své pedagogické dráhy. Vypsání svých životních osudů, průběhu vzdělání, průběhu zaměstnání i společenských zamyšlení směřoval především k adoptivnímu synovi svého staršího bratra Františka Konšela Jakubu Hýblovi, ale i širšímu okruhu jeho vrstevníků. Pamětní spis k vydání připravili kolegové z dnešní Mendelovy univerzity Ing. Jiří Truhlář, CSc., Ing. Bohumil Lošťák a Ing. Pavel Mauer. Úvodním slovem knihu doprovodil děkan Lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy zemědělské univerzity v Brně Doc. Ing. Ladislav Slonek, CSc. Knihu tvoří dvě části: jednak faksimile původního rukopisu Josefa Konšela. Druhou částí je úplný přepis autorova rukopisu upraveného podle dnešních pravidel.

Josef Konšel, rodák z malé vesničky Určice u Prostějova, byl nejmladším ze tří sourozenců. V roce 1869 se narodila nejstarší sestra, v roce 1872 spatřil světlo světa bratr František, budoucí hospodář, a 20. března 1875 přichází na svět Josef Konšel. V práci autor vzpomíná na obtížné hospodářské začátky rodičů, na místní duchovní správce faráře P. Obdržálka a následně na administrátora farnosti P. Trnku. První čtyři třídy navštěvoval Josef Konšel místní školu. Následně pak, na doporučení P. Trnky a po složení přijímací zkoušky, přechází studovat do semináře v Kroměříži. Seminář byl veden dvoujazyčně, ale převažovala v té době němčina. Protože seminář neměl právo veřejnosti, museli pro složení maturitní zkoušky studenti přestoupit na veřejnou školu, kterou v Konšelově době bylo bývalé německé piaristické gymnázium. Zde složil autor maturitní zkoušku v červenci 1893. Již v posledních letech gymnaziálního studia uzrálo rozhodnutí pokračovat studiem bohosloví.

V září 1893 nastoupilo spolu s Josefem Konšelem do bohosloví v Olomouci 60 seminaristů. Bohoslovecká fakulta byla jediným pozůstatkem Olomoucké univerzity zrušené v roce 1855. Byla velmi skromně až bídě vybavena, vyučující své přednášky četli a mladý student byl zarmoucen tím, že se podávala nauka jako před třiceti léty, bez většího zájmu přinášet novější poznatky. Potěšující byla relativně bohatá knihovna, která umožňovala studentům rozšiřovat své znalosti více směry, jak v teologických disciplínách, tak i v disciplínách přírodovědných. Ke kněžskému svěcení s papežským dispensem přistoupil 1. srpna 1897 ve věku 22 let. Po primici v rodných Určicích 15. srpna nastoupil na první kaplanské místo do Lichnova u Benešova ve Slezsku. Poznává,

že slezské vesnice se poněmčují zásluhou místního učitelstva. Hned následující rok ale vyhověl přání arcibiskupa Kohna a nastoupil na studium lesnictví na vídeňské univerzitě, kde se ke studiu shromáždili posluchači nejen ze zemí Habsburského soustátí, ale také Německa, Ruska a Japonska. V rámci studia mohl hojně rozšířit své přírodovědné znalosti z doby studia bohosloví. Ve Vídni se setkával i s dalšími kolegy z Olomouce a Kroměříže a významným bylo i setkání s poslancem Dr. Cyrilem Stojanem, tehdy také farářem v Dražovicích. Pro něj i s dalším kolegou psali řadu žádostí o podporu „katolických aktivit“ – zřízení Jednoty sv. Metoděje pro okres Hernálský s cílem vytvářet podporu katolickému způsobu života i vzdělávání a oponovat tak silicímu snažení sociálních demokratů strhnout obyvatelstvo na svou stranu.

Závěrečné zkoušky Josef Konšel složil v červenci 1901 a od října nastoupil do tzv. lesní zařizovací kanceláře při arcibiskupských statcích v Kroměříži s bytem na kroměřížském zámku.

Ve svých pamětech autor vzpomíná na službu v arcibiskupském lesním hospodářství za arcibiskupa Kohna, Bauera. Zmiňuje dopady války na arcibiskupské hospodářství, kdy válka vyprazdňovala jak arcibiskupskou kancelář, tak i bohosloveckou fakultu a Josef Konšel musel zvládat i práci v úřadu i 5 vyučovacími hodinami týdně na bohoslovecké fakultě. Dotýká se revoluční situace v nové československé republice, která odvolávala za monarchie sloužící biskupy a nahrazovala je novými. Tato změna dopadla i na olomouckou arcidiecézi, kdy arcibiskupa Lva Skrbenského z Hříště vystřídal Cyril Stojan. V průběhu času se Josef Konšel vypracoval do pozice ústředního ředitele arcibiskupských statků.

Precizně a odpovědně pracující Josef Konšel se těžko smířoval se změnami, které arcibiskupskému hospodářství přinášeli lidé ustanovení Cyrilem Stojanem a postupným prohospodařováním toho, co předchozí generace vytvořily. To, že do řízení hospodaření arcibiskupských statků zasahovali někteří kanovníci i pan arcibiskup a Dr. Konšelovi zůstalo jen administrativní zpracování těchto zásahů, jej vedlo k rozhodnutí řešit tuto svou svízelnou situaci. Řešením se ukázalo již vícekrát opakované pozvání Josefa Konšela od nově založené Vysoké školy zemědělské v Brně do učitelského stavu a do práce na rozvoji nově zřízené vysoké školy.

S pomocí světícího biskupa Dr. Wiesnera si Josef Konšel vymohl penzi od 1. listopadu 1922 a s dovolenou nastoupil od října 1922 do Brna na Vysokou školu zemědělskou. Odcházel s lítostí od nedokončené práce. Zvažoval předložení návrhu na úpravu platů pro arcibiskupskou konsistoř. Chtěl se postarat o pensijní zařazení profesorů v kroměřížském semináři, chtěl se postarat o úpravu služného pro arcibiskupské ceremoniáře, kteří sice měli byt a stravu, ale „nedostávali víc než nějaký hajný“. Tyto náměty ale již zůstaly nedokončeny, Josef Konšel odchází a novým ředitelem se stává pan Holub.

Josef Konšel byl pověřen výukou „nauky u pěstění lesů“, „nauky o lesních stanovištích“ a dalšími předměty, postupně a v rychlosti si musel připravit přednášky, nastudovat literaturu a spolu s vlastní zkušeností lesního hospodáře předávat studentům. Součástí studia byly i exkurze do lesů domácích i zahraničních. Nový profesor musel svoje pracoviště vybavit i novou odbornou literaturou. V roce 1928 opětovně i v roce 1932 zastával funkci děkana lesnické fakulty. Patřil k osobnostem budujícím výuku lesnictví na Vysoké škole zemědělské v Brně.

Profesor Konšel se netajil tím, že když odpracuje svých 35 služebních let, opustí svoje přednášky, aby uvolnil místo nové nastupující generaci. V březnu 1937 požádal o pensionování, kterému bylo vyhověno až ke konci školního roku 1938. I tak mu ještě zůstaly některé zkušební povinnosti. Práce na naučném slovníku lesnickém jej zaměstnávala ještě i v pensí. Závěr života nejen Josefa Konšela pak poznamenaly události Mnichova a vše, co s tím souviselo.

Je třeba ocenit snahu mladších kolegů profesora Konšela, přispět k přiblížení životních zkušeností a moudrosti jednoho z předchůdců na vlastní fakultě. Pokud tato mezigenerační spolupráce, kolegialita a uznání trvá, je to jistě povzbuzení a dobrá zpráva pro dnešní generace. Nezbyvá, než přát si více takových životních lidských svědectví.

JUBILUJÍCÍ OSTRAVSKO-OPAVSKÁ DIECÉZE

JIŘINA ŠTOURAČOVÁ

Výroční zpráva Biskupství Ostravsko-opavského 2015, kolektiv autorů. Ostrava 2016, 46 s.

V těchto dnech, kdy se chýlí ke konci rok, v nichž naše nejmladší Ostravsko-opavská diecéze slavila 20 let svého trvání, vychází výroční zpráva diecéze, která shrnuje veškeré pastorační, vzdělávací i ekonomické aktivity.

Výroční zpráva je členěna do čtyř částí. První představuje základní organizační strukturu diecéze a přináší čísla o počtech obyvatel, katolíků, kněží a dalších pastoračních spolupracovníků. Rozloha diecéze je 6150 km², čítá 1 290 000 obyvatel a ke katolickému náboženství se hlásí asi 422 000 obyvatel (asi 33 %). Diecéze je členěna na 276 farností rozdělených do 11 děkanátů. 148 farností bylo v roce 2015 obsazeno a 128 bylo spravováno *excurendo*. Na konci roku tyto farnosti spravovalo 244 kněží, z nichž bylo 39 řeholníků (16 %). V diecézi pracovalo 31 řádů a institutů – 14 mužských, 16 ženských a Komunita *Chemin Neuf*. Biskupství se člení na Základní úsek biskupa, generálního vikáře a biskupských vikářů + poradní orgány. Druhý úsek je administrativně-ekonomický, třetí pastorační a čtvrtý pro školství a prezentaci.

Druhá část ročenky postihuje chronologicky řazené nejdůležitější události a akce v životě diecéze, ať šlo o rekonstrukci kostelů – hlavně katedrál, slavnost svěcení 3 nových kněží, poutě, koncerty, duchovní obnovy ad.

V třetí části výroční zprávy je přiblížen přehled všech pastoračních aktivit zaštitěných Centrem pro rodinu a sociální péči, Diecézním centrem pro mládež, Katechetickým a pedagogickým centrem, jednotlivými zástupci kategoriální (speciální) pastorační či církevními školami.

V poslední části výroční zprávy jsou promítnuty výsledky hospodaření diecéze, náklady i výnosy. Ve zprávě o hospodaření se začíná promítat i změna hospodaře-

ní, jak ji upravuje zákon 428/2012 Sb. Jednu složku výnosů přináší dotace ze státního rozpočtu, nově z výnosu vráceného církevního majetku, hlavně lesů. Další příjmy činí dary, sbírky a příspěvky převážně jednotlivců, dotace a výnosy z finančního majetku. Na výdajové stránce tvoří nejvyšší položku mzdy kněží a dalších zaměstnanců diecéze, sociální a zdravotní pojištění, daně. Dále pak režie – energie, služby, bohoslužebné výdaje a také opravy a údržba. Tuto finanční zprávu doplňuje přehled jednotlivých stavebních úprav kostelů, far a příslušných staveb.

Novou organizací v rámci života diecéze jsou Biskupské lesy založené v roce 2014, které hospodaří na 25 206 ha restituovaných lesů. V nich zajišťovalo odborné hospodaření 55 technických hospodářských pracovníků a 3 dělníci v oboře Hukvaldy.

Výroční zprávu zahajuje svým úvodním slovem biskup František Václav Lobkowicz, z nějž citujeme: „Církev má své místo ve společnosti a já budu rád, když si to třeba i prostřednictvím této výroční zprávy uvědomí stále více lidí. Ano, církev má ve společnosti nejen své místo, ale také velký úkol: povzbuzovat ve víře, připomínat morální hodnoty lidské společnosti, učit vzájemnému respektu a úctě mezi lidmi, smiřovat rozhádané, překonávat zášť. A vlastně musí učit i odpouštět, což musí na prvním místě dělat sama. ...“

Na závěr generální vikář Martin David děkuje všem, kdo na „vinici Páně“ ostravsko-opavské diecéze pracovali, modlí se a pracují.

Vladimír Palko:

LVI PŘICHÁZEJÍ

JIŘINA ŠTOURAČOVÁ

Proč Evropa a Amerika směřují k nové tyranii. Kartuziánské nakladatelství, Brno, 2015, 437 s.

Předkládaná kniha vznikla především na základě zkušeností Vladimíra Palka v politickém životě. Bratislavský rodák vystudoval v letech 1977–1981 Matematicko-fyzikální fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě. Hned v roce 1981 získal učitelské místo na Katedře matematiky Elektrotechnické fakulty Slovenské vysoké školy technické v Bratislavě a dále i jako vědecký pracovník v Ústavu technické kybernetiky Slovenské akademie věd. Listopadové události 1989 jej vtáhly do víru politického života, když se v letech 1991–1992 stává náměstkem ředitele Federální bezpečnostní a informační služby. Přesto nadále působí i na Katedře matematiky bratislavské techniky, kde se v roce 1996 habilitoval.

V roce 1996 vstupuje do aktivní politiky jako místopředseda KDĽ (Kresťanskodemokratické hnutie), do této funkce je opětovně volen v letech 1999, 2000, 2001 až se v červenci 2006 funkce místopředsedy vzdává a nakonec v únoru 2008 KDĽ, na protest proti jeho příklonu k liberálním společenským trendům, opouští. V červenci 2008

spolu s dalšími kolegy, kteří KDH opustili (např. František Mikloško), zakládá novou stranu Konzervativní demokrati Slovenska (KDS) a stává se jejím prvním předsedou. V letech 1998–2010 je poslancem Národní rady Slovenska, od 16. října 2002 do 7. února 2006 zastával funkci ministra vnitra Slovenské republiky. Kvůli zákonu o výhradě svědomí vystupují zástupci KDH z vlády a koaliční vláda tak končí. Poslanci KDH nadřazují morální princip a učení katolické církve nad politický podíl na výkonné moci ve státě.

O podílu na moci křesťanských demokratů napříč Evropou i za oceánem vlastně pojednává celá Palkova kniha. V úvodu si autor všímá poválečného vítězství socialistických stran v západní Evropě a komunistických stran v Evropě východní. Komunistickými státy pronásledovaní křesťané s nadějí hledí na Západ, kde se postupně prosazují do vlády křesťansko demokratické strany. Záhy se ale ukazuje, že křesťanské strany nejsou schopny oponovat socialistům a liberálům, kteří od revolvy 60. let postupně prosazují potratové zákony, zákony podporující homosexualitu, registrované partnerství, adopci dětí homosexuálními páry a následně i euthanasii.

V jednotlivých kapitolách Palko prochází konkrétní země západní Evropy, Spojené státy americké, Kanadu a sleduje jednotlivé aktéry socialistických, liberálních a křesťansky orientovaných stran a jejich zástupců při prosazování těchto životu nepřátelských zákonů. Stranou nenechává i některé zástupce katolické církve a zde si všímá osobností, které se snaží hájit „kulturu života“, ale i těch kteří se k překvapení mnohých křesťanů staví na podporu zákonů „kultury smrti“.

S údivem si všímá zvláštního spojení mezi levicovými silami na Západě a komunistickými silami na Východě a označuje toto ideové spojení bratry a bratrance. Často tyto bratrance nachází i v křesťanských stranách.

Autorově pozornosti neujde ani dění v Evropské unii – v Evropském parlamentě. Na křesťanských základech budované společenství dnes odmítá postavit svou ústavu na křesťanských základech a odvolání se na Boha. Ve své politice raději vítá dříve komunistické činníky východní Evropy, než na katolických věroučných pozicích setrvávající politiky.

Podrobně autor líčí postupující antropologickou revoluci, která zdomácněla v euroatlantickém prostoru a kterou se postupně snaží „vyvážet“ i do rozvojových zemí jako součást materiální podpory.

Součástí této antropologické revoluce je proces pronásledování křesťanů v celém euroatlantickém prostoru. Není to sice pronásledování jako v antickém cirku, kdy jsou křesťané předhazováni lvům, ani komunistické vraždění a věznění křesťanů. Křesťané jsou dnes nuceni prožívat své křesťanství v soukromí, nemají jej vnášet do veřejného a pracovního života. Katoličtí zdravotníci jsou nuceni podílet se na potratovém vraždění bezbranných počínajících životů v mateřském lůně. Pokud se rozhodnou zastávat apoštolské učení „Více je potřeba poslouchat Boha než lidi“, jsou propouštěni ze zaměstnání. Palko zde líčí celou řadu případů pronásledování křesťanů za nošení křesťanského symbolu křížku na krku a další formy přihlášení se ke katolické nauce.

Politiku v tomto směru silně podporujícími aktéry jsou média a soudci. Soudci se tak vlastně stávají také „politickými aktéry“ a nerespektují své nezávislé soudcovské poslání.

Předkládaná kniha je pro křesťana poměrně smutným čtením, které odráží skutečnou tragiku společnosti, která se nápadně přibližuje antické úpadkové a nakonec vyvrácené společnosti. V žádném případě ale smutně nekončí, naopak staví před oči čtenáře naději. Z předcházejícího vývoje vyvozuje jakési nové „Desatero“, které před křesťany i ostatní lidi dobré vůle staví obraz jakéhosi východiska z tristní antropologické revoluce naší doby, která nás uvrhuje do nové tyranie. Dává čtenáři návod, jak se této tyranii bránit.

1. Poznejte pravdu, osvobodí vás!
2. Čiňte pokání!
3. Mluvte pravdu!
4. Připravte se na mučednictví!
5. Připravujte si argumenty!
6. Spojte se mezi sebou, komunikujte spolu, jednejte společně!
7. Komunikujte a spolupracujte s jinak smýšlejícími!
8. Vytvářejte kulturu!
9. Budte odborníky!
10. Nebojte se!

Na Slovensku v roce 2012 vydaná kniha byla záhy rozebrána, český překlad byl vydán v roce 2015. V Německu jsou již rozebrána 4 vydání Palkovy knihy, následuje italské vydání. Kniha, opatřená bohatým poznámkovým aparátem a rejstříkem, určitě není lehké čtení, ale je to čtení pro dnešního nejen katolického křesťana – kněze i laika důležité. Dokládá to i pozdravný a děkovný dopis autorovi od emeritního papeže Benedikta XVI. Mohu čtenáři jen doporučit.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Zprávy jsou převzaty z katolických tiskových agentur Kathpress – Rakousko (KAP) a Katolického centra medií Švýcarska (kath.ch)
Výběr provedla a přeložila Jiřina Štouračová

KATOLICKÁ CÍRKEV

Osnabrück, 15. 11. 2016 (kath.ch)

Anselm Grün požaduje větší aktivitu při předávání víry

Benediktinský kněz a autor řady bestsellerů Anselm Grün požaduje na církvi, aby vynaložila větší úsilí, silnější podněty ke zprostředkování a předávání živé víry. Církve mají být i aktivněji přítomné v médiích. Grün také postrádá, že teologie nedostatečně vstupuje do diskuse s jinými vědeckými obory. Důležitý je i dialog s kulturním prostředím. Církve musí vždy hledat nové cesty a nalézat také novou řeč, aby mohla hlásat víru.

Benediktin se neobává, že víra zmizí. Sice členů církvi ubývá, ale to není jedinečný fenomén. O tento společný problém se církve dělí s řadou dalších institucí. Důvěřuje v působení křesťanů, kteří budou působit jako „kvas společnosti“. „Kde jsou křesťané aktivní, tam přináší jejich působení plody.“ A on neztrácí naději, že toto působení víru udrží při životě, řekl 71letý benediktin při setkání s diecézními novinami *Kirchenbote* v diecézi Osnabrück.

Graz-Soul, 8. 11. 2016 (KAP)

50. výročí diecéze Masan – biskup Kautwaschl v Jižní Koreji

Před padesáti lety byla v Jižní Koreji zřízena diecéze Masan. Již 45 let trvá partnerství mezi touto diecézí a diecé-

zí Graz-Seckau. Proto se na oslavách 50. výročí diecéze účastnila delegace štyrské diecéze vedená biskupem Wilhelmem Krautwaschlem. Mezi oběma diecézemi panují četné kontakty již celá desetiletí. Poslední návštěvu v Masanu uskutečnila štyrská delegace v červnu 2016 při příležitosti biskupského svěcení nového diecézního biskupa Constantina Bae Ki-Hyena. Rakušané navštěvují i další místa, která odráží rakousko-korejskou spolupráci, například karmelitánský klášter v Sangju, kde od roku 1962 žila rakouská karmelitka sestra Maria Terezia Kranich. Dojemná byla i návštěva ostrova Sorok, kde byli umístováni nemocní leprou. Ještě dnes zde žije 539 pacientů. Všude na ostrově je patrné působení dvou tyrolských řeholnic, sestry Marianny Stöger a sestry Margit Pissarek. Řeholnice sem přišly na dvouletý projektový pobyt, ale nakonec zůstaly při ošetřování nemocných leprou již 43 roků.

Na počátku partnerství mezi Masanem a Štyrským Hradcem stálo Katolické hnutí žen, které na konci 50. let podpořilo ze sbírky „Postní den rodin“ v korejské válce těžce poničený Masan. K rozvoji spolupráce přispěl také štyrský kněz Josef Platzer, který v Koreji působil v letech 1970-1996. V roce 1971 oficiálně podepsali vzájemné partnerství obou diecézí tehdejší biskupové Johann Weber za Graz a Josef Chang za Masan. Od té doby probíhaly vzájemné návštěvy i kulturní výměna. Byly uzavírána i partnerství mezi jednotlivými ko-

rejskými a štyrskými farnostmi. Projevem partnerství byla i rakouská podpora různých sociálních a vzdělávacích projektů v Koreji. Součástí partnerství bylo i vzdělávání korejských kněží v Kněžském semináři v Grazu. Již 20 mladých mužů z Koreje se účastnilo této partnerské výměny a studovalo na Teologické fakultě Univerzity Graz. Mezi ně patří i současný diecézní biskup.

Diecéze Masan byla zřízena před 50 lety oddělením od diecéze Busan. Ve své slavnostní promluvě při mši svaté k 50. výročí diecéze uvedl nový biskup Constantin Bae: „Od své mateřské diecéze jsme tehdy obdrželi sotva dva šálky obilí, ale přesto se nová diecéze již dobře rozvinula...“. To je patrné i z uvedených čísel. V roce 1970 měla diecéze 30 700 katolíků a tvořili 1,4% z 2,1 miliónů obyvatel. V diecézi s 23 farnostmi pracovalo 35 kněží (877 katolíků na 1 kněze) a 66 řeholnic a řeholníků. V roce 2013 se ze 2,5 miliónů obyvatel ke katolickému náboženství hlásí 167 000 (6,6%). Diecézi už dnes tvoří 74 farností, v nichž pracuje 162 kněží (1032 katolíků na 1 kněze) a 369 řeholnic a řeholníků.

Havanna, 15. 11. 2016 (kath.ch)

V roce milosrdenství propustila Kuba 787 vězňů

Na podnět papeže Františka propustil Nejvyšší soudní dvůr Kuby 787 vězňů. Z humanitárních důvodů byli propuštěni především ženy, mladí, nemocní a další zvláště ohrožení obyvatelé kubánských věznic, jak sdělil onlineportál novin *Granma*. Tento oficiální orgán Komunistické strany Kuby se odvolává na „Výzvu papeže Františka adresovanou hlavám států v mimořádném roce milosrdenství“. Při rozhodování bylo přihlíže-

no k vážnosti deliktů a už proběhlé části trestu.

Bonn, 16. 11. 2016 (kath.ch)

Positivní přínos svatého roku milosrdenství oceňují němečtí katoličtí biskupové. Mimořádný rok Božího milosrdenství vzbudil zájem lidí, konstatoval pověřený biskup péčí o aktivity svatého roku würzburgský světící biskup Ulrich Boom. „Tematika milosrdenství lidi zaujala, protože je zřejmé: že jde o živé rozvíjení naší křesťanské víry a o život z víry.“

Augsburg, 17. 11. 2016 (kath.ch)

Církevní právník si stěžuje na zrušení druhé instance při procesu anulování manželství

Günter Assenmacher, soudce kolínského arcidiecézního soudu, kritizuje odstranění druhé instance při procesu anulování katolického manželství. Toto rozhodnutí bude zřejmě znamenat „citelné poškození kvality při soudním rozhodnutí. Tento výnos Assenmacher označil za „pohromu“. Dosavadní druhá instance bděla nad kvalitou soudního rozhodnutí.

Zrušení 2. instance je součástí reformy církevního manželského procesu, kterou v loňském roce vyhlásil papež František. Katolickým manželům, kteří se rozvedli, má nové opatření umožnit snáze dosáhnout anulování církevně uzavřeného manželství. Počet těchto soudních řízení se v Německu od zmíněné reformy navýšil o 25 – 50%.

Assenmacher se takto vyjádřil na dvoudenní konferenci *O manželském procesu* (De Processibus Matrimonialibus), na které diskutovalo o aktuálním vývoji v oblasti církevního manželského práva asi 100 expertů.

ŘEHOLE A ŘEHOLNÍCI

Heiligenkreuz A/Neuzelle D, 8. 11. 2016 (kath.ch)

Rakouští mniši rozhodují o založení filiálního domu v Německu.

Znovuosídlení dřívějšího cisterciáckého kláštera Neuzelle v Brandembursku připravují mniši rakouského kláštera Heiligenkreuz. Pozvání přišlo od biskupství Görlitz (Zhořelec), na jehož území se někdejší klášter nachází.

Poměrně dobře zachovalé klášterní budovy jsou dokladem nejseverněji položeného jihoněmeckého a českého barokního stavitelského umění. Klášter ležící jižně od Frankfurtu nad Odrou je oblíbeným turistickým cílem. V současné době jsou budovy a pozemky ve vlastnictví nadace Klášter Neuzelle.

Rozhovory o znovuosídlení kláštera Neuzelle probíhaly v Heiligenkreuzu se zhořeleckým biskupem Wolfgangem Ipoltem v dobré atmosféře. Skupina 8 řeholníků ale zřejmě na sever nevyrazí dříve než v roce 2018. V tajném hlasování o projektu znovuosídlení hlasovalo 70 řeholníků.

Wien, 15. 11. 2016 (KAP)

Klášter Klosterneuburg: do budoucna stále více místem vědy

V příštím roce 2017 se chce klášter Klosterneuburg prezentovat více jako místo vědy. Uvedl to probošt Bernard Bachovsky spolu se zemským hejtmanem Erwinem Pröllem. „Kdo sází na vědu, sází na budoucnost“, řekla Pröll na tiskové konferenci v klášteře, která proběhla v rámci svátku sv. Leopolda, dolnorakouského zemského patrona. Klosterneuburg není jen duchovním, ale i kul-

turním centrem Dolních Rakous, uvedl zemský hejtman.

Zemský hejtman poukázal na klášterní knihovnu, která je se svými 270 000 svazky, asi 800 inkunabulemi a 1200 rukopisy největší vědeckou soukromou knihovnou v Rakousku i celé střední Evropě. Klášter je také místem vědeckého bádání, řekl zemský hejtman a poukázal na mnoho výstav, které klášter uskutečnil.

V roce 2017 se bude klášter svou výroční výstavou „*Kirche, Kloster, Kaiserin*“ věnovat císařovně Marii Terezií (1717-1780) u příležitosti 300. výročí jejího narození. Výstava s podtitulem *Císařovna Marie Terezie a sakrální Rakousko* bude dokumentovat různorodé a úzké vztahy mezi církví a habsburským císařským dvorem v 18. století. Císařské pokoje v klášteře, vybudované v době císaře Karla VI., otce Marie Terezie, jsou dokladem vnitřní architektury 1. poloviny 18. století a ve zdejších klášteřích jsou dochovány bezmála v původní podobě. V těchto místnostech budou prezentována mladá léta Marie Terezie a její vztah k církvi. V době života Marie Terezie dosáhla církevní reprezentace svého posledního význačného vrcholu. Svědectví o tom podávají četná umělecká díla pro liturgickou potřebu, která vznikla v 1. polovině 18. století. Přitom mnoho předmětů klášterní klenotnice má přitom přímý vztah k osobě Marie Terezie.

Kromě jiného bude na výstavě možné spatřit speciální mešní roucho tzv. „ornát Marie Terezie“. Patří k typickým výrobkům textilní dílny Kláštera anglických panen v St. Pöltenu. Díky úzkému vztahu Marie Terezie k tamější abatyši, se tento klášter stal jakýmsi prominentním výrobcem parament, která se pak stávala

císařskými dary nejrůznějším klášterům v monarchii.

Generální rekonstrukce klášte- ra Klosterneuburg, která je ukončena, bude dofinancována ještě v roce 2018 uvedl hejtman Pröll. Znamená to výdaj 260 000 Euro ročně. Doposud do reno- vace klášte- ra země Dolní Rakousko in- vestovala 8,5 miliónů Euro, celkový ná- klad projektu oprav činil 32 miliónů.

Hospodářský ředitel Andrea Gahleit- ner uvedl, že zbývá v příštích letech ješ- tě renovovat některé zdi na okraji klášter- ního areálu, které jsou ve špatném stavu.

Na závěr slavnosti zemského patrona byla v klášterním kostele sloužena slav- nostní mše svatá, které letos předsedal opat klášte- ra Neustift v Jižním Tyrolsku Eduard Fischnaller.

CÍRKEV A POLITIKA

Erfurt, 8. 11. 2016 (kath.ch)

Teologie se musí aktivněji zapojovat do společnosti

Německý vysokoškolský politik Jo- sef Lange (68) vyzývá teologické fakulty, aby se silněji zapojily do veřejné diskuse. Roste poptávka po náboženském pohle- du na světonázorové, náboženské a etic- ké otázky v politice, společnosti i vědě. Předseda universitní rady na Univer- sitě v Jeně Lange, při přednášce na bis- kupství v Erfurtu konstatoval, že k úko- lům teologických fakult také patří při- nášet společnosti svou službu. Teolo- gie nemá jen funkci vědeckou, ale i spo- lečenskou a samozřejmě církevní. Aby byla přijímána jako vědecká disciplína, nutně musí vstoupit do diskuse a spolu-

práce s neteologickými zařízeními, pod- trhl Lange.

Erfurtský biskup Ulrich Neymeyr po- ukázal na to, že katolická teologie v pro- středí svého města a okolí dialog se spo- lečností vede. V ostatní části diecéze ješ- tě není sekularizace tak ostře vnímána. „To zde v Erfurtu jsme upřímnější a vi- díme situaci, v které se právě jako církev nacházíme a pěstujeme teologii, velmi re- alisticky“, řekl Neymeyr.

Josef Lange byl dříve státní sekre- tář pro vědu v Berlíně a Dolním Sasku a poradce německé biskupské konfere- nce. Za své zásluhy v oblasti spolupráce mezi církví a vzdělávací politikou obdr- žel v roce 2014 papežské ocenění – Řád sv. Řehoře Velikého.

VĚDA, ŠKOLSTVÍ, KULTURA A NÁBOŽENSTVÍ

Wien, 8. 11. 2016 (KAP)

Poprvé bylo ve Vídni propůjčeno ocenění „Patera Johanne- se Schaschinga SJ“. Jde o cenu pro podporu dialo- gu mezi hospodářstvím, etikou a nábo- ženstvím. Cena byla vypsání ve spolu- práci Jednoty průmyslníků a Katolické university v Linci. Dřívější název oceně- ní zněl „WER-Peis“. Letos byla cena po- prvé udělena pod jménem P. Johanne- se Schaschinga, SJ. Ocenění právě vy- chází ze zásad význačného rakouské- ho odborníka na sociální etiku jesuity . P. Schaschinga (1917-2013). Cena vychá- zí ze Schaschingovy zásady: hospodařit s odpovědností vůči člověku, společnos- ti a věci samotné.

Cena dotovaná 7500 Eury byla letos rozdělena 6 nositelům spjatým s univer- sitou.

P. Schasching se narodil 10. března 1917 v hornorakouské obci St. Roman a zemřel v 96 letech ve Vídni 20. září 2013. Byl vůdčí postavou katolické sociální nauky. Byl poradcem papežů, biskupů, špičkových politiků i hospodářských manažerů. V Římě se podílel na dalším rozvoji sociálního učení církve, které pak bylo vyjádřeno v encyklikách papeže Jana Pavla II. *Sollicitudo rei socialis* (1987) a *Centesimus annus* (1991). Schasching měl i rozhodující podíl na vypracování Sociálního pastýřského listu rakouských biskupů (*Sozialhirtenbrief der Österreichischen Bischöfe*).

Za své zásluhy o sociální etiku byl Schasching vícekrát oceněn, mezi jiným „Velkým zlatým vyznamenáním za zásluhy o Rakouskou republiku“ v roce 1987, řadou čestných doktorátů ad.

Wien, 9. 11. 2016 (KAP)

Historik varuje před islamismem jako před „nepřítelem moderní společnosti“

Proti radikálnímu islamistu, jako nepříteli moderní společnosti, je třeba v Evropě bojovat. To uvedl ve Vídni v rozhovoru pro rakouskou tiskovou agenturu Kathpress izraelský historik Meir Litvak. Islamistická hnutí, tím že zaujímají v mnoha zemích opoziční postoj vůči „diktátorským režimům“, se stávají pro své podporovatele „populární sociálně-politickou silou. Badatel z university v Tel Avivu to uvedl na závěr mezinárodního symposia *Islám a antisemitismus*, konaného na vídeňské universitě. V blízké době hledí vědec na tyto vztahy s málo optimismem. Počítá s prohloubením mnohých strukturálních problémů a s tím v souvislosti s pokračující radikalizací a posílením pravcového politického křídla.

I v Evropě jsme svědky trvajících antisemitismu, říká historik dále. Podívali se na židovské oběti teroristických útoků ve Francii a Belgii, je zde patrné spojení mezi antisemitismem a radikálním islamismem, uvádí Litvak. Existují i výbojně útoky proti Izraeli, které jsou jednoznačně motivovány antisemitismem. Je zde patrné „hluboké nepřátelství vůči Židům. Nadto je antisemitismus, jako nepřítel svobodného myšlení, tolerance a pluralismu, značným ohrožením i pro Evropu.

Litvak dále uvádí, že antisemitské tendence v islámu, v podstatě nemají nic společného s náboženstvím. Islám jako náboženství má chvályhodné prvky, ale i postoje, které je třeba kritizovat. Islamismus naopak, označil historik, za moderní ideologii, která svým způsobem islám interpretuje. Samozřejmě jsou muslimové přesvědčeni o tom, že jejich náboženství je to pravé; to nelze odsuzovat. Rozhodně ale nelze přijmout intoleranci vůči ostatním náboženstvím.

Pro zápas s antisemitismem a rostoucí radikalizací muslimů je důležitým nástrojem vzdělávání a určitá integrační opatření. Rostoucí radikalizace především mladých muslimů v Evropě souvisí, podle Litvaka, s nedostatečnou či chybějící integrací do evropské společnosti. Pro mladé muslimy je obtížné se sjednotit s evropskou kulturou a životním stylem, cítí se vyčlenění a frustrováni. Islám je naopak naplňuje hrdostí a dává jim „smysl, identitu a pocit sounáležitosti“. Důležitá je proto důslednější integrace muslimů. Jádrem problému ale nejsou debaty o nošení šátků. Naopak zlepšení „postavení ženy“ může radikalizaci islámu oslabit.

Izraelský historik také uvedl, že islám se v historické perspektivě choval k mi-

noritám tolerantněji než Evropa. Nepanovala sice rovnost náboženství, ale tolerance a méně pronásledování. V současnosti se ale situace výrazně mění s nástupem velmi netolerantních, radikálních a mnohdy vysloveně zlomyslných hnutí. Tento vývoj se velmi bolestivě dotýká také křesťanů na Blízkém Východě, kteří jsou nuceni z oblasti utíkat.

Vatikán, 9. 11. 2016 (KAP)

Digitalizace ve vatikánské knihovně intensivně pokračuje

Vatikánská knihovna digitalizovala a nově vydala cenný Vergilův rukopis. Toto „folio XXII recto“ ze sbírky rukopisů „Virgilius Vaticanus“ patří k nejstarším a nejcenějším dokumentům knihovny. Tento Aeneis-rukopis byl digitalizován pomocí japonské techniky. Nadace „Digita Vaticana“ chce tímto způsobem digitalizovat dalších 80 000 rukopisů.

Jsmo velmi rádi, že můžeme naše rukopisy digitalizovat a zpřístupnit je online pro celý svět, uvedl v Římě prefekt knihovny Cesare Pasini, při představení nového vydání digitalizovaného rukopisu.

Nové vydání ukazuje Aenea, který podle Vergiliova (70-19 před Kristem) eposu *Aeneis* uprchl se svojí ženou z Tróje a založil Řím. Sbírkou rukopisů „Virgilius Vaticanus“, datovaná do období kolem roku 400, je považována za příklad pozdně antických ilustrovaných rukopisů a jako jeden z nejstarších dokladů Aenea.

Graz, 15. 11. 2016 (KAP)

Katolická vysokoškolská farnost byla vyznamenána cenou pro životní prostředí

Štýrská katolická církev udělovala i letos svoji cenu pro životní prostředí. Mezi 18 oceněných projektů bylo rozděleno 6000 Euro. Hlavní cenu roku 2016 získala Katolická vysokoškolská farnost při nejstarším městském kostele (Leechkirche – Kostel Nanebevzetí Panny Marie), který je od roku 1985 centrem vysokoškolské farnosti pro Karlo-Františkovu univerzitu ve Štýrském Hradci. Farnost byla oceněna za projekt „Allmende“, v jehož rámci farnost moderně obhospodařuje farní zahrady přilehlé k vysokoškolskému kostelu.

Ocenění byla udělována na slavnostním večeru ve Štýrském Hradci v přítomnosti diecézního biskupa Wilhelma Krautwaschla, zemského rady Johanna Seitingerera, Wilhelma Himmela - koordinátora pro udržitelný rozvoj zemské vlády Štýrska, dómského faráře Heinricha Schnuderla a generálního sekretáře Katolické akce Ericha Hohla.

Soutěž ocenila řadu projektů, které se věnovaly péči o zahrady. Oceněnými projekty bylo například vytvoření záhonků v podobě šneka s nejrůznějším kořením v zahradě mateřské školy nebo revitalizace klášterní zahrady o 10 000 metrech čtverečních, aj. V zahradách se můžeme učit biblickému úkolu „podmanit si, obdělávat a chránit zemi“, uvedl biskup Krautwaschl při slavnosti předávání cen.

Seminář Hnutí Křesťan a práce s názvem Úloha zaměstnaneckých organizací a dalších částí občanské společnosti při prosazování trvale udržitelného rozvoje (se zvláštním zřetelům na mladou generaci). Konal se 9.–11. 9. 2016 na Velehradě. (Foto: Karol Dubovan, září 2016)

**Brněnské diecézní muzeum na Petrově:
Narození Páně z Mostiště 1510-1520, Korunovace Panny Marie, Hnánice 15. století.
(Foto: Pavel Kopeček, říjen 2016) ▶**

